

Угушената кралица

МОРИС ДРЮОН

Морис Дрюон

Удушената кралица

Всички събития в тази епоха се свеждат до борбата на живот и смърт между легиста и барона

Мишле

ПРОЛОГ

На 29 ноември 1314 г. два часа след вечерната служба двадесет и четирима конници с ливреите на кралския двор напуснаха в галоп замъка Фонтенбло. Горските пътеки, засипани със сняг, се белееха. Небето беше по-тъмно от земята. Беше вече нощ или по-точно, поради слънчевото затъмнение изобщо не се бе развиделявало след последната нощ.

Двадесет и четиримата конници щяха да си отдъхнат за малко едва на сутринта, за да препускат пак цял ден, както и следващите дни, кой в посока на Фландрия, кой към Ангумоа и Гийен или към Дол във Франш-Конте, трети към Рен и Нант, към Тулуза, Лион или Ег-Морт, разбуждайки по пътя си байита и сенешали, превота, общински наместници и коменданти, за да известят на всеки град или паланка в кралството, че крал Филип Хубави е умрял.

От всяка камбанария щеше да отекне погребален звън. Злокобната вълна от звуци щеше да се разлее нашироко, докато стигне до всички граници.

След двадесет и девет годишно царуване, без нито миг на слабост, Келезният крал бе издъхнал, сразен в мозъка. Беше на четиридесет и шест години. Отишъл си бе, преди да се навършат шест месеца от смъртта на пазителя на печата Гийом дьо Ногаре и само седем месеца след смъртта на папа Климент V. Така сякаш се бе сбъднало проклятието на великия магистър на ордена на тамплиерите, който бе призовал от върха на кладата и тримата да се явят пред божия съд, преди да изтече година.

Упорит, високомерен, умен и потаен владетел, крал Филип бе изпълнил така плътно царуването си и бе господствувал така неотменно над епохата си, че през онази вечер на всички се струваше, че сърцето на кралството е престанало да тупти.

Ала нациите никога не умират ведно с хората, колкото и велики да са били. Раждането и краят им се подчиняват на други закономерности.

Името на Филип Хубави щеше да бъде осветено в нощта на вековете кажи-речи само от пламъците на кладите, на които този монарх бе изгарял враговете си, както от блясъка на златните монети, чието тегло бе намалявал измамнически. Бързо щеше да се забрави, че бе сложил намордник на силните барони, че бе опазил мира, доколкото му бе възможно, бе видоизменил законите, бе построил крепости, за да

може да се сее спокойно, бе обединил провинциите на кралството, бе свикал гражданите на Франция на събрание и във всяко отношение бе бдял над независимостта на страната.

Едва изстинала ръката му, едва угаснала необикновената му воля, така дълго обуздаваните или възпрепятствувани лични интереси, разочаровани амбиции, недоволства, домогвания за почести, влияние, богатство нямаше да закъснеят да се развихрят.

Две групировки се готвеха за безошадна борба за власт: от една страна, кликата на реакционно настроените барони начело с Шарл дьо Валоа, брат на Филип Хубави, от друга – партията на висшата администрация, ръководена от Ангьоран дьо Марини, пръв помощник на покойния крал.

За да се избегне или разреши този конфликт, който тлееше от месеци насам, необходим беше силен монарх. А двадесет и пет годишният престолонаследник, Луи Наварски, който се качваше на трона, изглеждаше еднакво лишен както от дарбата да царува, така и от благоволение-то на съдбата. Той идваше с репутацията на измамен съпруг и с жалкото прозвище Вироглавия.

Животът на съпругата му, Маргьорит Бургундска, хвърлена в затвора заради прелюбодейство, щеше да послужи за залог на двете съпернически партии.

Но щетите от борбата им щяха да легнат пак на плещите на ония, които не притежаваха нищо, нямаха никаква власт над събитията и не можеха да си позволят дори да мечтаят... А и зимата на 1314–1315 обещавахе да бъде гладна зима.

ПЪРВА ЧАСТ НАЧАЛОТО НА ЕДНО ЦАРУВАНЕ

I ЗАМЪКЪТ ГАЯР

Кацнал върху варовит зъбер над градчето Пти-Андьоли, замъкът Гаяр се издигаше властно над цяла Горна Нормандия.

На това място Сена описва широк завой в тучните ливади. Замъкът Гаяр държеше десет левги нагоре и надолу по течението на реката.

Престъпвайки договорите, Ричард Лъвското сърце го бе построил преди сто години като предизвикателство срещу френския крал. Когато го бе видял завършен, стърчащ на шестстотин стъпки височина върху стръмния скалист бряг, чисто бял с прясно издялания си камък, с двойна крепостна стена, странични укрепления, решетки, зъбери и бойници, с тринадесетте кулички и голямата кула, Ричард бе възкликнал:

– Охо! Изглежда ми юначага!

И крепостта бе получила така името си¹.

В отбранителните съоръжения на този исполински образец на военната архитектура бе предвидено всичко – пристъп, фронтална или обиколна атака, обграждане, изкачване на стените, обсада – всичко освен измяна.

Само седем години след изграждането му замъкът падна в ръцете на Филип Август, който същевременно отне на английския владетел и херцогство Нормандия.

Оттогава замъкът Гаяр се използваше не толкова като крепост, а като затвор. Властта държеше там онези свои противници, чиято свобода застрашаваше държавата, а екзекутирането им би предизвикало смутове или конфликти с други сили. Който минеше по повдигация се мост на тази цитадела, имаше малко надежда да види отново белия свят.

Цял ден под стрехите грачиха гарвани. Нощем вълци идваха да вият току в подножието на стените.

През ноември 1314 г. замъкът Гаяр, крепостните му валове и стрелковият гарнизон пазеха само две жени, едната на двадесет, другата едва на осемнадесет години – Маргьорит и Бланш Бургундски, две френски

1. „Гаяр“ на френски значи юначага. – Б.пр.

принцеси, снахи на Филип Хубави, осъдени на доживотен затвор за изневяра на съпрузите си.

Беше последната сутрин на месеца в часа на утринната служба.

Параклисът се намиреше във втория двор. Скалата му служеше за основа. Вътре беше мрачно и студено. По стените, лишени от каквато и да било украса, бе избила влага.

Имаше само три столчета – две вляво, заети от принцесите, и едно вдясно за коменданта на крепостта, Робер Берсюме.

Отзад стояха под строй войниците и по лицата им бе изписано същото отегчение и безразличие, както ако бяха ги повикали за събирането на фуража. Снегът, полепнал по подметките им, се топеше около тях и образуваше жълтеникави локвички.

Капеланът нещо се бавеше и не започваше службата. Обърнат гръбом към олтара, той триеше премръзналите си ръце с изпочупени нокти. Явно, непредвидено обстоятелство нарушаваше благочестивите му привички.

– Братя – произнесе той, – днес трябва да отправим особено горещо и особено тържествено молитвите си към небето.

Той се покашля, за да проясни гласа си, и се поколеба за миг, смутен от важността на събитието, което трябваше да оповести.

– Всевишният е призовал тези дни при себе си душата на нашия любим крал Филип. Тежка загуба за цялото кралство...

Двете принцеси обърнаха една към друга лицата си, пристегнати с касинки от грубо бежово платно.

– Нека ония, които са сгрешили пред него или са го оскърбили, се разкаят в сърцата си – продължи капеланът. – Нека ония, които приживе е засегнал с нещо, измолят за него милосърдието, от което се нуждае пред божия съд всеки смъртен в часа на смъртта, независимо дали е бил велик или нищожен...

Двете принцеси бяха паднали на колене и навели ниско глави, се мъчеха да прикрият радостта си. Не усещаха вече студа, не чувстваваха тревогата и злостастията си. Огромна вълна на надежда ги заливаше. И ако в безмълвието си се обръщаха към бога, то бе за да му благодарят, че ги е избавил от страшния им свекър. От седем месеца насам, откакто ги бяха затворили в замъка Гаяр, светът най-сетне им пращаше една добра вест.

Войниците в дъното на параклиса се размърдаха. Те шушукаха, пристъпвайки от крак на крак.

– Дали ще ни раздадат по някое сребърно су?

- Защото кралят е умрял ли?
 - Така се правело, както съм чувал.
 - Ами-и-и... За смъртта не, може би за коронашването на новия.
 - А как ще се казва новият крал?
 - Дали ще води войни, та да видим малко свят?
- Комендантът на крепостта се извърна и грубо заповяда:
- Молете се!

Новината го изправяше пред нови проблеми. По-възрастната затворничка беше съпруга на принца, който днес ставаше крал. „Ето ме ключар на френската кралица!“ – казваше си той.

Никога не е било лесно да си тъмничар на кралски особи. Робер Берсюме дължеше на двете осъдени жени, пристигнали при него с обръснати глави в края на месец април в каруци с черни чергила и ескорт от сто стрелци, най-лошите мигове от живота си. Две млади, прекалено млади жени, за да не изпитва състрадание към тях... Красиви, прекалено красиви, дори в грозните си шаячни рокли, за да не го вълнува близостта с тях през всичките тези дни, цели седем месеца... Ако съблазнаха някой сержант от гарнизона, ако избягаха, ако някоя от тях се обесеше или се разболееше тежко, все той, Берсюме, щеше да е виновен и упрекван за прекалената си мекушавост или суровост; във всеки случай нямаше да се отрази благоприятно на напредването му в службата. А и той като затворничките си съвсем нямаше желание да завърши дните си в крепост, шибана от ветровете, мокрена от мъглите, построена над тази част от долината на Сена, където от много време войната не се мяркаше вече, за да приюти две хиляди войници, а не едва сто и петдесет.

Църковната служба продължаваше, но никой не мислеше нито за бога, нито за краля. Всеки бе загрижен само за себе си.

- *Requiem aeternam dona ei Domine...*² – пееше капеланът.

Доминиканец в немилост, изпаднал поради зла съдба и влечение към виното до затворнически свещеник, капеланът се питаше, докато пееше, дали смяната на краля няма да донесе някаква промяна в собствената му участ. Той реши да престане да пие една седмица, за да спечели providението на своя страна и да се подготви да посрещне някое благоприятно събитие.

- *Et lux perpetua luceat ei*³ – отвърщаше комендантът.

Същевременно той си мислеше: „Не биха могли да ме упрекнат в

2. Отреди му, господи, вечен покой (лат.)

3. И вечна светлина да го осени (лат.)

нищо. Прилагах получените заповеди. И толкова. Но не съм налагал произволни мъчения.“

– Requiem aeternam... – подемаше отново капеланът.

– Няма ли да ни отпуснат поне по една половница вино? – прошепа редник Гро-Гийом на сержант Лален.

Колкото до двете затворнички, те само мърдаха устни, но не смееха да произнесат нито дума от полагаемите се реплики. Гласовете им биха прозвучали премного ясно и премного радостно.

Разбира се, този ден във френските черкви имаше много хора, които оплакваха крал Филип или си въобразяваха, че го оплакват. Но всъщност и тяхното вълнение беше един вид умиление над самите тях. Те бършеха очи, подсмърчаха, клатеха глави, защото ведно с Филип Хубави си отиваше и техният живот, всичките тия години под неговия скиптер, почти една трета от века, която щеше да носи неговото име. Мислеха за собствената си младост, даваха си сметка, че са остарели и бъдещето внезапно им се струваше несигурно. Дори когато умира, кралят си остава за другите олицетворение и символ на нацията.

Когато службата свърши, Маргьорит Бургундска каза на коменданта на крепостта, когато мина край него:

– Месир, искам да поговорим за важни неща, които засягат лично вас.

Берюеме се притесняваше всеки път, когато Маргьорит Бургундска, разговаряйки с него, го погледнеше в очите.

– Щом завърша обиколката си, ще дойда да ви изслушам, госпожо – отвърна ѝ той.

После заповяда на сержант Лален да отведе затворничките, като му препоръча полугласно да удвои почитта и бдителността си.

Кулата, в която бяха затворени Маргьорит и Бланш, имаше само три големи, еднакви кръгли помещения, разположени едно над друго, всяко с камина и сводест таван. Трите етажа се свързваха с виеща се спираловидно стълба в дебелия зид. Отред охрана заемаше постоянно стаята в приземния етаж. Маргьорит бе настанена на първия, а Бланш – на втория. Нощем принцесите бяха разделени от дебели врати, заключени с катинари. Денем имаха право да общуват помежду си.

Когато сержантът ги придружи до стаята им и пантите и резетата в подножието на стълбата изскърцаха, те се спогледаха и под напора на едно и също чувство се спуснаха една към друга, викайки:

– Мъртъв е!

Прегръщаха се, танцуваха, смееха се, плачеха и безспир повтаряха:

– Той е мъртъв!

Махнаха грубите си касинки и освободиха късите си, едва от седем месеца коси.

– Огледало! Първото нещо, което искам, е огледало! – извика Бланш, сякаш щяха да я освободят начаса и не ѝ оставаше нищо друго, освен да се погрижи за външния си вид.

Ситните и гъсти черни къдри на Маргьорит образуваха истински шлем върху главата ѝ. Косите на Бланш бяха поникнали неравно на остри бледи кичури, подобни на стърнище. Двете жени несъзнателно прокраха пръсти по главите си.

– Мислиш ли, че пак ще бъда хубава? – попита Бланш.

– Колко ли съм остаряла, за да ми задаваш такъв въпрос! – отвърна Маргьорит.

Онова, което двете принцеси бяха изтърпели от пролетта насам – драмата в Мобюисон, присъдата на краля, чудовищното изтезание на техните любовници, наложено пред очите им, посред площада в Понтоаз, оскърбителните крясъци на тълпата и после тази половин година в крепостта, лятната задуха сред нагорешените камъни, леденият студ, от както бе настъпила есента, вятърът, стенещ без отдых в стрехите, черната каша от елда, поднасяна им за ядене, ризите, по-груби от конска четина, сменяни веднъж на два месеца, безкрайните дни зад тясното като бойница прозорче, през което, както и да извиеха глави, не забелязваха нищо освен каската на невидимия войник, караулец по обходния път... – всичко това много силно бе изменило характера на Маргьорит. Тя съзнаваше това и чувствуваше, че не може да не е изменило и лицето ѝ.

Бланш с осемнадесетте си години и странното си лекомислие, поради което се люшкеше от пълна покруса към безумни надежди, Бланш, която бе в състояние внезапно да престане да хълца, защото от другата страна на зида пееше птичка, и да възкликне удивена: „Маргьорит? Чуваш ли? Птичка!...“, Бланш, която вярваше в поличби, в какви ли не поличби, и безспир блену-ваше, както други жени безспир бродират фес-тони, ако Бланш излезеше от затвора, би могла да си възвърне някогашния си тен, поглед и сърце. Маргьорит – никога.

От началото на пленничеството си досега тя не бе проляла нито една сълза, не бе признала ни веднъж, че изпитва угризение. Капеланът, който я изповядваше всяка седмица, бе ужасен от коравосърдечие то ѝ.

Нито за миг Маргьорит не се бе съгласила да признае, че е отговорна за нещастие то си. Нито за миг не бе допуснала, че за внучката на Луи Свети, за дъщерята на Бургундския херцог, кралица на Навара и бъдеща

кралица на Франция, любовта с един щитоносец е опасна, наказуема игра, която може да ѝ коства честта и свободата. Оправдаваше се с това, че е била омъжена за човек, когото никак не е обичала.

Не се упрекуваше, че се бе впуснала в любовната си връзка. Ненавиждаше противниците си и единствено срещу тях насочваше безполезните си гневни изблици: срещу зълва си, английската кралица, която я бе изобличила, срещу Бургундския род, който не я бе защитил, срещу кралството и законите му, срещу църквата и заповедите ѝ. И когато бленуваше за освобождение, тя бленуваше главно за отмъщение. Бланш обвиняваше и с ръце.

– Сигурна съм, миличка, че е дошъл краят на нещастията ни.

– Ще дойде, ако действуваме хитро и бързо – отвърна и Маргьорит.

Тя кроеше мислено неясен план, хрумнал ѝ по време на църковната служба, без да знае още докъде ще я доведе. Във всеки случай искаше да използва новото си положение.

– Ще ме оставиш да говоря сама с този дангалак Берсюме. Какво не бих дала да видя главата му забучена на копие, а не щръкнала над раменете му – добави тя.

Малко след това двете жени чуха, че издърпват резетата на долната врата. Те сложиха отново касинките си. Бланш застана в нишата на тесния прозорец. Маргьорит седна на столчето, единственото, с което разполагаше. Комендантът на крепостта влезе.

– Дойдох в отговор на молбата ви, госпожо – каза той.

Маргьорит не отговори веднага, изгледа го от глава до пети и подхвърли:

– Месир Берсюме, знаете ли кого охранявате занаяпред?

Берсюме извърна очи, сякаш търсеше нещо около себе си.

– Зная, госпожо, зная – отвърна той – и не преставам да мисля за това, откакто тази сутрин ме събуди конникът, отиващ в Крикбюф и Руан.

– Вече седем месеца съм затворена тук. Нямам бельо, нямам мебели, нямам чаршафи. Ям същата каша като войниците ви и ми палят огън само един час на ден.

– Подчинявах се на заповедите на месир дьо Ногаре, госпожо.

– Гийом дьо Ногаре е мъртъв.

– Той ми бе изпратил нарежданията на краля.

– Крал Филип е мъртъв.

Отгатвайки накъде клони Маргьорит, Берсюме възрази:

– Но монсеньор дьо Марини е все още жив, госпожо, а той се

разпорежда с правосъдието и затворите, както и с всичко друго в кралството, и аз съм напълно зависим от него.

– Таз сутрешният пратеник не ви ли донесе нови разпореждания за нас?

– Никакви, госпожо.

– Скоро ще ги получите.

– И аз ги очаквам, госпожо.

Берсюме изглеждаше доста възрастен за своите тридесет и пет години. Имаше угриженото и начумерено изражение, което обичат да си придават военните. Отначало принудено, то накрая им става присъщо. За всекидневната си служба в крепостта той носеше калпак от вълча кожа и стара, малко халтава ризница, почерняла и омазнена, набрана под колана му. Веждите му бяха склучени.

В началото на пленничеството си Маргьорит почти недвусмислено му се бе предложила с надежда да го превърне в свой съюзник. Той бе отклонил всеки неин аванс не толкова от добродетелност, колкото от благоразумие. Но го беше яд на нея за лошата роля, която му бе отредила. Днес се питаше дали разумното му поведение щеше да му донесе облага или наказание.

– Съвсем не ми беше приятно, госпожо – поде той, – да бъда принуден да се държа така с жени... при това толкова високопоставени като вас.

– Мога да си представя, месир, мога да си представя – отвърна Маргьорит, – защото у вас се чувствава рицарят и мерките, които са ви предписали, сигурно са ви били много противни.

Командантът на крепостта произхождаше от престололюдието. Затова думата „рицар“ приятно погали слуха му.

– Само че, месир – продължи затворничката, – до гуша ми дойде да дъвча дърво, за да запазя зъбите си бели и да си мажа ръцете с мазнина-та от супата си, за да не се напукат от студа.

– Разбирам, госпожо, разбирам.

– Бих ви била благодарна, ако занаят пред ме предпазите от студа, гадните и глада.

Берсюме наведе глава.

– Нямам никакви нареждания в този смисъл, госпожо.

– Аз съм тук само поради омразата на крал Филип и неговата смърт ще промени всичко – поде Маргьорит самоуверено. – Нима ще чакате да ви заповядат да ми отворят вратите, за да засвидетелствувате малко повече почит на френската кралица? Не смятате ли, че това би означавало

да действувате доста глупаво срещу собствената си съдба?

Военните често са нерешителни по природа, което ги прави склонни към подчинение и това е причина да губят много сражения. Макар да избухваше бързо в ругатни и да биеше лесно подчинените си, Берсюме не беше способен на инициатива в случай на непредвидена ситуация.

Между недоволството на жена, която по собствените ѝ твърдения щяла да бъде всемогъща утре, и гнева на монсеньор дьо Марини, който бе всемогъщ днес, коя опасност да избере?

– Бих желала също госпожа Бланш и аз да можем да излезем за час или два от тия стени под ваша охрана, ако сметнете за уместно, за да видим и нещо друго, а не само зъбците на кулата и копията на стрелците ви.

Маргьорит избърза и явно прекали. Берсюме подуши хитрина. Затворничките му се опитваха да общуват с външния свят, а може би дори да се изплъзнат от ръцете му. Следователно не беше толкова сигурно дали щяха да се завърнат в двора.

– Тъй като сте кралица, госпожо, ще разберете, че изпълнявам вярно служебния си дълг – отвърна той – и не мога да престъпя нарежданията, които са ми дадени.

При тия думи той излезе, за да не бъде принуден да спори повече.

– Какво куче! – извика Маргьорит, когато той се скри от погледа ѝ. – Овчарско куче, което знае само да лае и да хапе.

Маргьорит беше провела погрешна маневра. И сега беснееше, крачейки из кръглата стая.

И Берсюме не беше доволен. „Трябва да очаквам всичко, щом съм тъмничар на кралица“ – мислеше си той. А да очаква всичко за професионален войник означава на първо място да очаква инспекция.

II

МОНСЕНЬОР⁴ РОБЕР Д'АРТОА

Снегът по покривите се топеше и се стичаше от стрехите. Навсякъде метяха и се пребиваха от умора. Жилището на стражата ехтеше от пълните с вода ведре, плисвани обилно върху плочите. Смазаха веригите на подвижния мост. Извадиха пещите за топене на смола, като че ли крепостта щеше всеки миг да бъде атакувана. От времето на Ричард

4. Титлата „монсеньор“ се е давала тогава както на благородник от кралско потекло, така и на висши духовници. – Б. пр.

Лъвското сърце замъкът Гаяр не помнеше подобна суматоха.

Опасявайки се от внезапно посещение, комендантът Берсюме бе решил да приведе гарнизона си в пълна готовност. С юмруци на хълбоците и раззината за кръсци уста, той обхождаше помещенията, избухваше при вида на зеленчукови отпадъци, замърсяващи кухнята, с яростно повдигане на брадичката сочеше паяжините, увиснали по гредите, преглеждаше снаряженията. Някой стрелец бе загубил колчана си? Къде се бе дянал този колчан? Ами ръждясалите под мишниците ризници? Хайде, гребете с шепи пясък и търкайте, докато блеснат!

– Ако месир Парей внезапно се изтърси – крещеше Берсюме, – никак не ми се иска да му покажа банда просяци! По-живо!

И тежко на онзи, който не тичаше достатъчно бързо! Войникът Гро-Гийом, оня, който се надяваше, че ще им отпуснат допълнителна дажба вино, получи солиден ритник по пищяла. Сержант Лален беше на края на силите си.

Тъпчейки разкаляния сняг, мъжете внасяха отново в сградата не помалко мръсотия, отколкото изхвърляха. Блъскаха се врати. Замъкът Гаяр напомняше къща, от която се изнасят. Ако принцесите искаха да избягат, това беше най-подходящият момент.

До вечерта Берсюме остана без глас, а стрелците му дремеха по зъбчатите стени.

Но когато след два дни още в първите часове на деня съгледвачите забелязаха в снежния пейзаж край Сена група конници, които се приближаваха с развят флаг откъм Париж, комендантът на крепостта се поздравя за взетите мерки.

Той бързо навлече най-хубавата си ризница, прикрепи към ботушите си шпори, дълги три пръста, сложи си железния шлем и излезе на двора. Имаше още малко време, колкото да огледа с неспокойно задоволство строения гарнизон, с блеснало в млечната зимна светлина оръжие.

„Поне няма да могат да се заядат за вътрешния ред – каза си той – и с повече основание ще мога да се оплача от ниската си заплата и от невременното изплащане на издръжката за хората ми.“

В подножието на стръмния бряг засвириха вече тръби и по варовитата почва зачаткаха конски копита.

– Решетките! Мостът!

Веригите на подвижния мост заскърцаха и само след минута петнадесет щитоносци с кралския герб на гърдите си, обкръжили едър мъж в червено, застанал на коня си като че ли изобразяваше собствената си

статуя, прекосиха в галоп сводестото преддверие на стражата и влязоха във външния двор на замъка Гаяр.

„Дали пък не е новият крал? – помисли си Берсюме и се втурна насреща му. – Господи! Дали кралят не идва да вземе жена си?“

От вълнение дъхът му секна. Мина известно време, преди да може да различи ясно мъжа с яркочервен плащ, който бе скочил вече на земята, и като същински колос от сукно, кожа и сребро си проправяше път сред щитоносците. От конете се вдигаше пара.

– Пратеник на краля! – извика исполинът, като размаха под носа на Берсюме, без да му даде време да го прочете, един пергамент, на който висеше печат. – Аз съм граф Робер д'Артоа!

Приветствията не продължиха дълго. Монсеньор Робер д'Артоа насмалко не събори Берсюме, като сложи ръка на рамото му, за да докаже, че не е надменен. После поиска топло вино за себе си и свитата си с толкова гръмък глас, че съгледвачите от върха на кулата се извърнаха към него.

Още от предната вечер Берсюме се бе подготвил да блесне, да се покаже като образцов управител на безупречна крепост и да се представи така, че да си спомнят за него. Беше си приготвил и реч. Тя остана завинаги в гърлото му. Той се чу да смутолевя жалки ласкателства, поканя го да пие от виното, което му заповядаха да поднесе, и го тикнаха в четирите стаички на жилището му, чиито измерения му се сториха смалени. Досега Берсюме винаги се бе смятал за снажен мъж, но пред този великан се почувствува джудже.

– Как са затворниците? – попита Робер д'Артоа.

– Много добре, монсеньор, много са добре, благодаря – отвърна глупаво Берсюме, сякаш го питаха за собственото му семейство.

И съдържанието на канчето отиде в кривото му гърло.

Но граф д'Артоа беше вече излязъл с широки крачки от жилището му и миг след това Берсюме се катереше след него по стълбата на кулата, където бяха настанени двете затворнички.

По негов знак сержант Лален издърпа с разтреперани пръсти резетата на вратата.

Маргьорит и Бланш чакаха изправени в средата на кръглата стая. И двете инстинктивно се приближиха една до друга и се хванаха за ръце.

– Вие, братовчеде! – възкликна Маргьорит.

Д'Артоа се бе спрял на прага, изпълвайки цялата рамка. Беше замижал. Тъй като не отговаряше нищо, разглеждайки жадно двете жени, Маргьорит поде, възвърнала самообладанието си:

– Разгледайте ни, да, разгледайте ни хубавичко! И вижте до какво жалко положение сме доведени. Доста различно от гледката на кралския двор и от спомена ви за нас, нали? Никакво бельо. Никакви рокли. Никаква храна и нито един стол, за да го предложим на толкова високопоставен гост като вас!

„Дали знаят? – питаше се д'Артоа, докато пристъпваше бавно към тях. – Дали знаят колко голямо е участието ми за тяхното погубване и че именно аз устроих клопката, в която попаднаха?“

– Свобода ли ни носите, Робер? – извика Бланш Бургундска.

Тя се приближи до исполина с протегнати ръце и блеснали в надежда очи.

„Не не знаят нищо – помисли си д'Артоа – и това ще улесни задачата ми.“

Той се обърна рязко към Берсюме:

– Изобщо ли не се пали огън тук?

– Не, монсеньор.

– Да се запали! И няма ли никакви мебели?

– Не, монсеньор. Заповедите, които бях...

– Незабавно мебели! Махнете този одър! Внесете легло, столове, донесете завеси, свещници! Не казвай, че нямаш. Видях всичко необходимо в жилището ти.

Той сграбчи коменданта за рамото.

– И нещо за ядене – подсети го Маргьорит. – Кажете на добрия ни ключар, който ни поднася храна, която и прасетата биха оставили в копанята си, да ни даде най-сетне едно свястно ядене!

– И ядене естествено, госпожо! – потвърди д'Артоа. – Млин с месо и печено. Пресни зеленчуци, хубави зимни круши и конфитюр. И вино, Берсюме, много вино!

– Но, монсеньор... – простена комендантът.

– Разбра, нали? Доволен съм от теб – кресна д'Артоа, изतिकвайки го навън.

После захлопна с ритник вратата.

– Мили братовчедки – поде той. – Всъщност очаквах най-лошото и виждам с облекчение, че тъжното ви пребиваване тук не се е отразило никак на двете най-хубави личица във Франция.

– Все още се мием – каза Маргьорит. – Вода поне имаме.

Д'Артоа бе седнал на трикракото столче и продължаваше да разглежда двете затворнички. „Ах, мои птички – ликуваше мислено той, – ето докъде стигнахте, задето пожелахте да си набавите украшения на

красиви за сметка на наследството на Робер д'Артоа!“ Същевременно той се мъчеше да отгатне дали телата на двете млади жени под шаячните рокли бяха загубили някогашните си красиви форми. Приличаше на голяма котка, която се кани да си поиграе с уловени в капана мишки.

– Маргьорит – попита той, – в какво състояние са косите ви? Пак ли са така гъсти?

Маргьорит подскочи като ужилена.

– Станете, монсеньор д'Артоа! – извика тя гневно. – Колкото и изпаднала да ме виждате тук, все още не мога да изтърпя някой мъж да се ди в мое присъствие, щом самата аз съм права!

Той се надигна бавно, свали качулката си и поздрави Маргьорит с подигравателен жест. Тя се извърна към прозореца. Под ивицата светлина, която струеше от него, Робер можа по-добре да различи лицето на жертвата си. Чертите ѝ бяха пак така красиви, но всякаква мекота бе изчезнала. Носът бе станал по-тънък, очите – хлътнали. Трапчинките, които до миналата пролет се очертаваха на кехлибарените ѝ страни, се бяха превърнали в малки бръчици. „Я виж ти! – каза си д'Артоа. – Тя все още е бойка. Значи играта ще бъде по-забавна.“ Той обичаше да извоюва с борба победата.

– Братовчедке – обърна се към нея с престорено добродушие. – Съвсем не възнамерявах да ви обидя. Злеме разбрахте. Исках само да зная дали косите ви са пораснали достатъчно, за да можете да се покажете в обществото.

Маргьорит не можа да скрие радостното си потрепване. „Да се покажа пред обществото?... Това значи, че ще изляза оттук! Дали съм помилвана? Нима той ми носи трона? Не, не е това, би ми го съобщил веднага...“

Мислите ѝ течаха много бързо и тя почувствува, че се олюлява.

– Робер, не ме карайте да се измъчвам. Не бъдете жесток. За какво сте дошли?

– Братовчедке, дойдох, за да ви...

Бланш нададе вик и Робер си помисли, че тя ще загуби съзнание. Нарочно бе спрял посред изречението си.

– ...предам едно съобщение – довърши той.

Достави му удоволствие да види, че двете жени отпуснаха унило рамене, и да чуе разочарованите им въздишки.

– Съобщение от кого? – попита Маргьорит.

– От Луи, вашия съпруг и наш крал занаяпред. И от милия ни братовчед монсеньор дьо Валоа. Но мога да говоря само лично на вас. Нали

Бланш може да се оттегли?

– Разбира се – каза покорно Бланш. – Ще си отида. Но кажете ми преди това, братовчедо... Шарл, моят съпруг...

– Смъртта на баща му много го опечали.

– А... какво мисли той... за мен? Споменава ли името ми?

– Струва ми се, че тъгува по вас, независимо от всичко, което изстрада по ваша вина. След случилото се в Понтоаз нито веднъж не сме го виждали така весел, както преди.

Бланш избухна в ридания.

– Мислите ли, че ще ми прости?

– Това зависи много от братовчедка ви – отвърна д'Артоа, като посочи Маргьорит.

Той отвори вратата, проследи Бланш с очи, докато тя се качваше на втория етаж, и я затвори след нея. После седна на тясната столица, иззидана встрани от камина та, и каза:

– Позволявате ли ми сега да седна, братовчедке?

Трябва преди всичко да ви уведомя какво е в момента положението в двора.

Леденият полъх от комина го принуди да стане.

– Тук човек наистина замръзва – измърмори той и пак се настани на столчето, а Маргьорит седна с подвити крака на покрития със слама одър, който ѝ служеше за легло.

– Напоследък, откакто крал Филип изпадна в агония Луи, вашият съпруг, изглежда напълно объркан. Ако заспиш като принц, а се събудиш крал, е нужно известно време, за да привикнеш. Луи заемаше Наварския си трон чисто формално и там всичко вървеше без него. Ще ми кажете, че Луи е на двадесет и пет години и един мъж на тази възраст може да царува. Но вие знаете не по-зле от мен, че умът, без да искам да го оскърявам, съвсем не е качеството, с което той блести. И така, на първо време чичо му Шарл дьо Валоа му помага във всичко и ръководи държавните дела заедно с Ангьоран дьо Мари ни. Досадното е, че тия двама много умни мъже не се обичат твърде и никак не се вслушват във взаимните си мнения. Явно е даже, че скоро изобщо ще престанат да се спогаждат и това положение няма да продължи дълго защото кралската колесница не може да бъде теглена от два коня, които се ритат в зенгиите.

Сега д'Артоа говореше със съвсем различен тон: спокойно и ясно, сякаш държеше да покаже, че бурното му встъпление е било до голяма степен шутовщина.

– Лично аз, както знаете – продължи той, – не обичам особено Ан-гьоран, който много ми е навредил и от все сърце поддържам братовчед си Валоа. Това ще рече, че във всичко съм негов приятел и съюзник.

Маргьорит се мъчеше да се ориентира в дворцовите интриги, в които д'Артоа внезапно я въвеждаше. Тя не беше в течение на нищо и ѝ се струваше, че се събужда след продължителен духовен сън.

– Още ли ме мрази Луи?

– А, колкото до това, не ще скрия, страшно ви ненавижда. Признайте си, че има защо. Рогата, с които украсихте главата му, много му пречат: не може да си сложи френската корона! Отбележете, братовчедке, че ако на мен ми бяха сторили същото, съвсем нямаше да бия барабан из цялото кралство. Бих постъпил така, че макар привидно, честта ми да изглежда неопетнена. Но тъй или иначе вашият съпруг и покойният крал, свекър ви, бяха на друго мнение по въпроса и се стигна до това положение.

Той имаше нахалството да изказва съжаление за скандала, който с всички сили се бе постарал да предизвика.

– Първата мисъл на Луи пред изстияния труп на баща му и единствената му мисъл оттогава насам е да излезе от неудобното положение, в което се намира по ваша вина, и да заличи срама, който сте му донесли.

– Какво иска Луи? – попита Маргьорит.

Д'Артоа повдигна огромния си крак и тропна два-три пъти с пета по плочите.

– Възнамерява да поиска анулиране на брака ви – отвърна той, – виждате, че копнее това да стане час по – скоро, щом ме е пратил незабавно при вас.

„Значи никога няма да бъда кралица на Франция!“ – помисли си Маргьорит. Безумните мечти, които бе лелеяла от предния ден, бяха разбити. Един ден бленуване срещу седем месеца затвор... и срещу цял живот?

В този миг влязоха двама войници с дърва и съчки и запалиха огън.

Щом излязоха, Маргьорит жадно протегна ръце към пламъците, които лумнаха аленочервени под каменния свод на камината. Тя постоя безмълвно известно време, наслаждавайки се на благотворната топлина.

– Така да е – въздъхна най-сетне младата жена. – Нека поиска анулиране. С какво мога да допринеса аз за това?

– Ех, братовчедке, работата е там, че можете да сторите много и ще са готови да ви бъдат признателни за няколкото думи, които няма да ви костват нищо.

Оказва се, че прелюбодееянето не е довод за анулиране на брак. Абсурдно звучи, но е така. Бихте могли да имате и сто любовници вместо един и дори да се ваяте в бордей, пак щяхте да бъдете завинаги омъжена за човека, с когото сте се свързали пред бога. Попитайте капелана или когото искате. Самият аз накарах да ми обяснят тия неща, защото никак не съм сведущ по църковно право.

Бракът изобщо не се разтрогва и ако искате да го анулирате, трябва да докажете, че е имало пречка да бъде сключен или че не е бил консумиран. Следите ли мисълта ми?

– Да, да, разбирам ви – потвърди Маргьорит.

– И ето – поде исполинът – какво измисли монсенъор дьо Валоа, за да помогне на Луи.

Той замълча и се изкашля.

– Съгласявате се да признаете, че дъщеря ви Жана не е от Луи. Признавате, че винаги сте отказвали да отдадете тялото си на съпруга си, така че не е имало истински брак. Заявявате съвсем честно това пред мен и пред вашия свещеник, който ще подпише показанията ви. Между предишните ви прислужници или близки все ще се намерят няколко услужливи свидетели, които да удостоверят този факт. Така връзката помежду ви няма да бъде вече неразривна и анулирането ще стане от само себе си.

– И какво ми се предлага в замяна?

– В замяна ли? – повтори д'Артоа. – В замяна на това, братовчедке, ви се предлага да бъдете отведена в някой манастир в Бургундското херцогство, докато бъде произнесено анулирането, и да живеете после, както ви е угодно и както ще бъде угодно на семейството ви.

Първият порив на Маргьорит беше да отговори: „Приемам. Заявявам и подписвам всичко, каквото искате, при условие да се махна отук!“ Но тя забеляза, че д'Артоа я дебнеше, полуспуснал клепачи над сивите си очи и жестокият му поглед твърде малко съответствуваше на добродушния тон, с който се мъчеше да говори. „Ще подпиша – каза си тя, – а после пак ще ме държат затворена.“ Щом бяха дошли да се пазарят, значи имаха нужда от нея.

– Това ще означава да ме накарат да изрека една груба лъжа – заяви тя.

Д'Артоа избухна в смях.

– И таз добра, братовчедке! Вярвам, че сте изричали и други, без толкова много скрупули!

– Може да съм се променила и да съм се разкаляла. Трябва да

размисля, преди да реша.

Робер д'Артоа смръщи лице в странна гримаса, като изви устни на една страна.

– Тъй да бъде! – каза той. – Само че мислете бързо. Трябва да бъда в Париж другиден сутринта за тържествената погребална служба за крал Филип в Парижката света Богородица. Двадесет и три мили без да свалям ботушите си. При тия пътища, по които затъваш в два пръста кал и се мръква рано, а се съмва късно, съвсем нямам време за губене. Ще си дремна един час и ще дойда да похапнем заедно. Няма да ви оставя сама, братовчедке, първия ден, когато ще ядете, както подобава. Сигурен съм, че ще вземете необходимото решение.

Той излезе бързо и едва не събори по стълбата стрелеца Гро-Гийом, който се качваше, плувнал в пот, с огромен сандък на гърба. Друга покъщина беше струпана в подножието на стълбата.

Д'Артоа се вмъкна в опразненото жилище на коменданта на крепостта и се просна на единственото останало легло.

– Берсюме, приятелю, нека обедът бъде готов след един час – поръча му той. – И извикай прислужника ми Лорме, трябва да е сред щитоносците, за да ме пази, докато спя.

Защото този колос се плашеше само от едно – да не се изложи беззащитен на неприятелите си, докато спи. А пред всеки камериер или бакалавър⁵ той предпочиташе за свой пазач набития, пълен и посивял слуга, който го придружаваше навсякъде и му прислужваше за всичко, като еднакво ловко му доставяше момичета и промушваше безшумно всеки досадник, ако работата дойде до бой в някоя кръчма. Хитър отгоре на всичко, а преструващ се чудесно на наивник и двойно по-опасен, защото съвсем не вдъхваше опасения, Лорме беше отличен шпионин.

Запитаха ли го какво го привързва толкова силно към монсеньор д'Артоа, нашият човек отговаряше с широка усмивка, която разкриваше три липсващи зъба:

– Защото от всеки негов стар плащ мога да си уشيا два!

Щом Лорме влезе при него, Робер затвори очи и мигом заспа с разперени ръце и разкрячени нозе. Коремът му се издуваше и спадаше от мощното му дишане.

Лорме седна на едно столче с кама върху коленете, готов да бди над съня на гиганта.

След един час гигантът се събуди сам, протегна се като огромен

5. Кандидат за рицар. – Б. пр.

тигър и стана с отпочинало тяло и свеж ум.

– Сега ти иди да поспиш, добри ми Лорме, само че преди това извикай капелана!

III

ПОСЛЕДНИЯТ ШАНС ДА СТАНЕ КРАЛИЦА

Доминиканецът в немилост пристигна тутакси, дълбоко развълнуван, че го вика лично толкова знатен благородник.

– Отче, вие познавате добре госпожа Маргьорит, тъй като я изповядвате. Кое е нейното слабо място?

– Плътта, монсеньор – отвърна капеланът, свеждайки скромно очи.

– Кой не знае това! Но все пак... Няма ли у нея някакво чувство, на което човек може да се позове, за да ѝ втълпи някои неща, не само изгодни за нея, но и полезни за кралството?

– Не виждам, монсеньор, не виждам нищо у нея, което би се поддавало... Освен в това отношение, за което ви намерих... Душата на принцесата е корава като меч и дори затворът не е притъпил острието му. А, повярвайте ми, тя не е от лесните покаяници!

С ръце в ръкавите и наведено чело, капеланът се опитваше да се покаже едновременно благочестив и ловък. Не беше се стригал скоро и темето му над венеца от коси беше обрасло с ниско жълтеникаво руно. Бялото му расо беше изпъстрено с недобре заличени от прането винени петна.

Д'Артоа замълча, търкайки бузата си, защото тонзурата на капелана му напомни, че брадата му е почнала да расте.

– А в това отношение, за което ми споменахте – поде той, – намерила ли е тук нещо, за да...задоволи тази своя слабост, щом наричате така този вид сила?

– Доколкото зная, нищо, монсеньор.

– А Берсюме? Не се ли застоява при нея?

– Никога, монсеньор! Отговарям за това! – възкликна капеланът.

– А... с вас?

– О, монсеньор!

– Хайде, хайде – поде д'Артоа. – Виждали сме такива работи и познаваме не един ваш събрат, който, щом махне расото, е не по-малко мъж от всеки друг. Лично аз не виждам нищо лошо в това и дори ако искате да бъда искрен, бих го намерил даже похвално... Ами с

братовчедка си? Дали двете дами не се утешават мъничко взаимно?

– Монсеньор! – възкликна капеланът, представяйки се за все по-непримиримо благочестив. – Вие искате да издам поверена ми при изповядване тайна.

Д'Артоа го потупа приятелски по рамото.

– Хайде, хайде, капелане, не се шегувайте! Не са ви назначили за свещеник в затвор, за да пазите, а за да издавате тайни... на онзи, който има право на това.

– Нито госпожа Маргьорит, нито госпожа Бланш са се обвинили пред мен в подобно провинение, освен насън – каза капеланът със сведен поглед.

– Това не доказва тяхната невинност, а само благоразумието им. Знаете ли да пишете?

– Естествено, монсеньор.

– Така ли? – възкликна учудено д'Артоа. – Значи не всички монаси са така невежи, както разправят!... Тогава, отче, ще вземете пергамент, перо и всичко необходимо, за да се напише едно писмо, и ще ме чакате долу в кулата на принцесите, готов да се качите, щом ви извикам.

Капеланът се поклони. Той искаше да добави нещо, но д'Артоа се загърна в широкия си пурпурен плащ и излезе. Капеланът изтича подире му.

– Монсеньор, монсеньор – обърна се угоднически към него той, – бихте ли имали голямата добрина, ако не ви оскърбявам с молбата си, бихте ли имали огромната добрина...

– Какво има? Каква добрина?

– Ами да кажете на брат Рьоно, великия инквизитор, ако ви се случи да го видите, че все още съм негов много покорен син и да не ме забравя много дълго в тази крепост, където служа възможно най-добросъвестно, защото бог ме е пратил тук, но имам известни качества, монсеньор, както сам можат да се уверите, и бих желал да ги приложа другаде.

– Няма да забравя, ще му предам – отвърна д'Артоа, макар да знаеше отлично, че няма да направи нищо.

Двете принцеси довършваха тоалета си в стаята на Маргьорит. Те току-що се бяха мили продължително пред огъня, като удължаваха умишлено това отново вкусвано удоволствие. По късите им коси още блестяха капчици. Тъкмо бяха облекли дълги бели ризи, твърдо колосани, много широки и пристегнати с шнур около шията.

Когато вратата се отвори, двете отстъпиха свенливо.

– О, мили братовчедки – провикна се Робер, – не се притеснявайте! Останете си така. Нали сме роднини! Пък и тези ризи ви скриват по-добре от роклите, в които се представяхте – до неотдавна. Имате вид на същински млади монахини. Но явно изглеждате по-добре, отколкото преди малко и руменецът ви се възвръща. Признайте, че съдбата ви много бързо се промени с моето пристигане!

– О, благодарим ви, братовчедо! – възкликна Бланш.

Стаята беше преобразена. Внесли бяха легло, два сандъка, които служеха за пейки, стол с облегало, триножни столчета и маса, върху която бяха сложени чинии, чаши и виното на Берсюме. Запалена бе свещ, макар малката и тясна камбанария на параклиса да не бе избила още пладне, навън валеше сняг и светлината на зимния ден не стигаше до вътрешността на кулата. В камината горяха дебели пънове и влагата излизаше с леко цвъртене на малки мехурчета откъм краищата им.

Веднага след Робер влязоха сержант Лален, стрелецът Гро-Тийом и още един войник. Те носеха гъста, димяща супа, дебел хляб, кръгъл като погача, баница с месо, тежка пет ливри, с позлатена кора, печен заек, парчета варена гъска, консервирана в мас, и няколко жалки круши, които Берсюме бе успял да открие в Андьоли, заплашвайки, че ще срине до основи градчето.

– Как? – извика д'Артоа. – Само това ли ни поднасяте, след като поръчах хубаво ядене?

– Истинско чудо е все пак, монсеньор, че можахме да намерим и това в такова гладно време – отвърна Лален.

– Гладно време за голтаците може би, които са такива безделници, че им се ще земята да ражда, без да я обработват, на не и за свестните хора! Откакто съм сукал от майчината си гръд, не съм имал по-бедна трапеза!

Затворничките мяха погледи на млади хищници към сложените на масата лакомства, спрямо които д'Артоа показваше такова пренебрежение. Очите на Бланш бяха пълни със сълзи. А и тримата войници гледаха масата със смаяни и жадни очи.

Гро-Гийом, който се бе тъпкал само с варена ръж, се приближи внимателно да нареже хляба, тъй като бе свикнал да прислужва на масата на коменданта.

– Назад! – кресна му д'Артоа. – Не докосвай хляба ни с мръсните си ръчища! Сами ще си го нарежем.

Махайте се, докато не съм се разсърдил!

Щом стрелците си отидоха, той добави уж шеговито:

– Тъй да е! Нека свикна със затворническия живот. Кой знае...

Д'Артоа покани Маргьорит да седне на стола с облегало.

– Бланш и аз ще се сместим на пейката.

Наля виното и като вдигна канчето си, подхвърли на Маргьорит:

– Да живее кралицата!

– Не се подигравайте с мен, братовчедо – каза Маргьорит Бургундска. – Това е жестоко.

– Съвсем не се подигравам. Вникнете в точния смисъл на думите ми. Вие наистина сте кралица, поне днес... И аз чисто и просто ви пожелавам да сте жива.

След тези негови думи настана тишина, защото започнаха да се хранят. Всеки друг на мястото на Робер би се развълнувал, ако видеше как младите жени се нахвърлиха като последни беднячки на яденетата. Дори не се и опитваха да проявят привидна сдържаност, а направо сърбаха супата и лакомо отхапваха от баницата, почти без да си поемат дъх.

Набол заека на камата си, д'Артоа го въртеше над жаравата в огнището, за да го стопли, като междувременно не преставаше да наблюдава братовчедките си. Доволен смях се надигаше в гърдите му: „Ако сложа копаните им на земята, ще лазят на четири крака, за да ги лижат!“

Младите жени пиеха виното на коменданта, сякаш искаха наведнъж да наваксат седемте месеца, през които бяха пили вода от водоемите. Страните им порозовяха. „Ще се разболеят – мислеше си д'Артоа – и ще завършат деня, като си повърнат и червата.“

Самият той ядеше колкото цял взвод. Удивителният му апетит, наследствен в неговото семейство, не беше преувеличение и всяка негова хапка би трябвало да се раздели на четири, за да може да влезе в нормално гърло. Разкъсваше варената гъска, както обикновено се ядат пдпъдци, и сдвкваше и костите. Извини се скромно, че не може да постъпи така и със скелета на заека.

– Заешките кости се чупят косо – обясни той – и раздират червата.

Когато най-сетне всеки утоли глада си, д'Артоа кимна на Бланш, за да я подкани да се оттегли. Тя стана, без да чака да ѝ се повтаря, макар че краката ѝ леко се огъваха. Главата ѝ се въртеше и тя явно се нуждаеше спешно от постеля.

В този миг по изключение Робер изпита състрадание: „Ако излезе така на студа, ще пукне.“

– Запалили ли са огън и при вас? – осведоми се той.

– Да, благодаря ви, братовчедо – отвърна Бланш. – Животът ни

съвсем се промени благодарение на вас. Ах, колко ви обичам, братовчедо... Наистина много ви обичам. Ще кажете на Шарл, нали... ще му кажете, че го обичам... да ми прости, защото го обичам.

Тя обичаше всички сега. Беше се хубавичко напила и едва не се строполи по стълбите. „Ако бях дошъл само за развлечения – помисли си д'Артоа, – тази хубавица съвсем не би се противила. Дайте достатъчно вино на някоя принцеса и скоро ще я видите да се държи като уличница. Но и другата ми се струва вече на градус.“

Той прибави още една голяма цепеница в огъня и напълни канчето на Маргьорит и своето.

– И така, братовчедке, размислихте ли?

Маргьорит изглеждаше съвсем размекната от топлината и виното.

– Размислих, Робер, размислих. И ми се струва, че ще откажа – отвърна тя, като доближи стола си до огъня.

– И таз добра, братовчедке, не говорите разумно.

– Напротив, напротив. Струва ми се, че ще откажа – повтори тя тихо.

Исполинът махна нетърпеливо с ръка. – Изслушайте ме, Маргьорит. Много изгодно е за вас да приемете именно сега. Луи е припрян по природа, готов е да отстъпи какво ли не, за да получи веднага онова, което желае. Никога друг път няма да бъдете в по-благоприятно положение. Съгласете се да потвърдите това, което се иска от вас. Делото няма защо да стига до светия престол. Може да бъде разгледано и от епископския съд в Париж. Преди да минат три месеца, вие ще разполагате свободно със себе си.

– А в противен случай?...

Тя се бе навела малко към огъня, обърнала длани към пламъците, и леко поклащаше глава. Шнурът, който пристягаше дългата риза около шията ѝ, се бе развързал и тя предлагаше на погледите на братовчедата си дълбоко разтвореното си деколте.

„Мръсницата има все още хубави гърди! – помисли си д'Артоа. – И хич не ѝ се свида да ги показва.“

– А в противен случай?... – повтори тя.

– В противен случай, тъй или иначе ще се стигне до анулиране, милачка, защото винаги се намира довод, за да се анулира бракът на един крал. Щом имаме нов папа...

– А, значи все още нямаме папа? – попита Маргьорит.

Робер д'Артоа прехапа устни: бе допуснал грешка. Не бе съобразил, че в затвора Маргьорит Бургундска не знае нещо, известно на всички, а

именно, че след смъртта на Климент V конклавът не бе успял да избере нов духовен отец. Сам бе дал добро оръжие на противницата си, която, ако се съдеше по първата ѝ реакция, не беше толкова размякната от виното, колкото искаше да изглежда.

След като бе извършил вече това неблагоразумие, той се опита да го обърне в своя полза, като се престори на съвсем искрен – отлично владееше тази игра.

– Но именно в това е вашият шанс! – извика той. – И точно това искам да ви обясня. Щом онези обесници, кардиналите, които се пазарят за разни обещания като че ли са на панаир, се уморят да продават гласовете си и се споразумеят, Луи няма да има вече никаква нужда от вас. Ще постигнете само едно – да ви намрази малко повече и да ви държи завинаги затворена тук.

– Разбирам ви много добре. Но ми е ясно също, че докато няма папа, не могат да направят нищо без мое съгласие.

– Глупаво е да упорствувате, миличка.

Той се приближи до нея, обви шията ѝ с тежката си лапа и започна да гали рамото ѝ под ризата.

Допирът на тази голяма, мускулиста ръка като че ли смути Маргьорит.

– Какъв толкова голям интерес имате вие, Робер, да приема предложението? – попита го тихо тя.

Той се наведе толкова, че докосна с устни черните ѝ къдрици. Миришеше на кожа и конска пот. На умора и кал. На дивеч и силна храна. Маргьорит бе сякаш обгърната от плътната мъжка миризма.

– Обичам ви много, Маргьорит – отвърна той. – Винаги съм ви обичал, знаете го. А сега интересите ни са обединени. Вие трябва да си възвърнете свободата, а аз искам да задоволя Луи, за да спечеля благоволенieto му. Виждате, че се налага да се съюзим. В същото време той плъзна дълбоко ръка под ризата на Маргьорит, без тя да окаже и най-малка съпротива. Напротив, облегнала глава на ръката на братовчедата си, тя сякаш се отдаваше.

– Не е ли жалко – поде Робер – това толкова красиво тяло, тъй нежно и съблазнително, да бъде лишено от естествени наслади?... Приемете, Маргьорит, и още днес ще ви отведе далеч от този затвор. Най-напред ще отидете в някоя приятна манастирска странноприемница, където ще мога да ви посещавам често и да бдя над вас...

Какво значение има наистина за вас да заявите, че дъщеря ви не е от Луи, след като никога не сте обичали това дете?

Тя вдигна поглед.

– Щом не обичам дъщеря си, нима това всъщност не е доказателство, че е наистина от моя съпруг?

Младата жена се замисли за миг с празен поглед. Пъновете в огнището рухнаха, като озариха стаята с избликналите искри. А Маргьорит внезапно се разся.

– Какво ви се стори толкова забавно? – попита я Робер.

– Таванът. Току-що забелязах, че прилича на тавана в кулата Нел.

Д'Артоа се изправи смяя. Неволно изпита възхищение пред толкова цинизъм и порочност. „Тя поне е истинска жена!“ – помисли си той.

Маргьорит го погледна: огромен пред камината, изправен на солидните си като стволоче на дървета крака. Червените му ботуши бяха огрени от пламъците, а токата на колана му искреше.

Тя стана и го привлече към себе си.

– Ах, братовчедке – каза той. – Ако ви бяха омъжили за мен... или ако ме бяхте избрали за любовник вместо оня млад, глупав щитоносец, нещата съвсем нямаше да се развият така за вас... И щяхме да бъдем много щастливи.

– Може би – прошепна тя.

Той я държеше през кръста и му се струваше, че сам след миг Маргьорит ще загуби способност да разсъждава.

– Не е много късно, Маргьорит.

– Може би... – съгласи се тя със задавен глас.

– Да се отървем най-напред от писмото, което трябва да напишете, та после само да се любим! Да извикаме капелана, който чака долу...

Маргьорит рязко се освободи от прегръдката му и очите ѝ гневно блеснаха.

– Чака долу, така ли? О, братовчедо, нима ме сметнахте толкова глупава да се поддам на ласките ви? Вие току-що постъпихте с мен както правят обикновено проститутките с мъжете: възбуждат ги, за да ги подчинят по-лесно на собствените си желания. Само че забравяте, че жените са по-силни в този занаят, а самият вие сте едва чирак.

Изправена, нервна, тя го гледаше предизвикателно, докато завързваше шнура на ризата си.

Робер я увери, че се лъже, че той желае само доброто ѝ, че бил искрено влюбен в нея...

Маргьорит го гледаше подигравателно. Той отново я взе в обятията си и макар че сега тя се противеше, я отнесе към леглото.

– Не! – извика тя. – Няма да подпиша. Изнасилете ме, ако искате.

Много сте силен, за да мога да ви се противопоставя, но ще кажа на капелана, ще кажа на коменданта, ще съобщя на Марини що за посланик сте и как сте злоупотребили с мен.

Вбесен, той я пусна.

– Никога, чувате ли, никога няма да ме накарате да призная, че дъщеря ми не е от Луи. Защото ако случайно Луи умре – пожелавам му го от все сърце, – дъщеря ми ще стане френска кралица и тогава ще трябва да се съобразявате с мен, кралицата – майка.

Д'Артоа се смая. „Умно разсъждава мръсницата – каза си той – и съдбата би могла да ѝ даде право.“ Призна се за победен.

– Много малък шанс за успех имате – каза той накрая.

– Нямам никакъв друг, затова държа на него.

– Както искате, братовчедке – каза той и се отправи към вратата. Без ни дума за сбогом, слезе бързо по стълбата и завари долу капелана, посинял от студ под жълтеникавите си коси. Стиснал няколко гъши пера в ръка той удряше крака о плочите, за да се стопли.

– Вие сте магаре и половина! – му кресна д'Артоа. – И не знам къде, дявол взел го, откривате слабости у вашите покаяници!

После извика:

– Щитоносци, на конете!

Берсюме изскочи, все още с желязната каска на главата.

– Монсеньор, не искате ли да видите крепостта?

– Благодаря. Стига ми това, което видях.

– Вашите заповеди, монсеньор?

– Какви заповеди? Подчинявай се на онези, които си получил.

Доведоха коня му и Лорме подложи под крака му стремето.

– Ами разходите по обедата, монсеньор? – попита още веднъж Берсюме.

– Ще накараш да ти ги брои месир Марини! Хайде, спускайте моста!

С един скок д'Артоа се метна на седлото и подкара коня си в галоп. Последван от свитата си, той мина през караулното помещение. Сбърчил вежди, отпуснал безпомощно ръце, Берсюме гледаше конниците, които се спуснаха към Сена сред пръски кал.

IV СЕН-ДЬОНИ

Пламъците на стотици свещи, залепени нагъсто около колоните, хвърляха треперливите си отблясъци върху кралските гробници. По легналите каменни изваяния пробягваше трепет и те напомняха отред заспали конници, омагьосани сред огнена гора.

В кралската гробница, базиликата Сен-Дьони, бе събран целият двор за погребението на Филип Хубави. В централния неф на църквата срещу новия гроб се тълпеше многочисленият род на Капетите, в тъмни пищни одеяния: чистокръвни принцове, перове лаици, перове духовници, членове на кралския съвет, придворни свещеници, конетабли, висши сановници.⁶

Придружен от петима придворни, до гробницата, която вече бе спуснат ковчегът, се приближи тържествено главният кралски домоуправител. Той хвърли вътре украсения си с резба жезъл, символ на длъжността му, в произнесе формулата, която означаваше официално преминаването от едно царуване към друго:

– Кралят е мъртъв! Да живее кралят! Присъстващите тутакси повториха:

– Кралят е мъртъв! Да живее кралят!

И този вик, изтръгнат от сто гърди, отпращан от свод на свод, дълго кънтеше високо в църквата.

Принцът с убягващ поглед, тесни рамене и хлътнали гърди който ставаше в този миг крал на Франция, изпита странно усещане в тила си, сякаш в главата му избликнаха звезди. Обзе го такова вълнение, че се уплаши да не би да изгуби съзнание. Двамата му братя вдясно от него, Филип граф дьо Поатие и Шарл, който още нямаше собствено владение, гледаха втренчено гроба.

Вляво бяха застанали двамата му чичовци – граф дьо Валоа и граф д'Еврьо, – и двамата снажни мъжаги. Първият бе минал четиридесетте, а вторият ги приближаваше.

Граф д'Еврьо беше в плен на отдавнашни спомени. „Преди двадесет и девет години и ние бяхме трима синове, изправени на същото това място пред гроба на баща си... А ето че сега първият от нас си отива. Животът кажи-речи отмина.“ Погледът му се спря върху най-близкия покойник, крал Филип III. „Татко – помолете се горещо Луи д'Еврьо, – приежете в другото царство брат ми Филип. Той ви последва там.“

6. В началото на XIV век първите трима служители на короната били френският конетабъл, главнокомандуващ войските, канцлерът на Франция, комуто били поверени правосъдието, църковните и външните работи, и главният майордом на кралския дворец. Конетабълът по право заседавал в кралския съвет. Имал стая в двореца и бил длъжен да придружава краля при всяко негово придвижване. В мирно време освен възнаграждение в натура получавал двадесет и пет су дневно, като в празнични дни тази сума била повишена на десет ливри. В период на враждебни действия или просто при придвижванията на краля заплатата му била удвоявана. Независимо от това, когато кралят яздел с войската по време на сражения, конетабълът получавал по сто ливри дневно допълнително.

Всичко, което се е намирало в превзетите от врага крепости или замъци, се падало на конетабъла, с изключение на златото и пленниците, които принадлежали на краля. Той избирал пръв след краля кон измежду взетите от противника коне. Ако кралят не присъствувал при превземането на някоя крепост, на нея издигали знамето с герба на конетабъла. На самото бойно поле дори кралят не можел да даде заповед за стрелба или атака, без да се посъветва с конетабъла и без той да даде нарежданията си. Конетабълът присъствувал задължително при коронаването на краля и носел сабята пред него.

По време на царуването на Филип Хубави и тримата му синове, както и през първата година на царуването на Филип IV от династията Валоа, френски конетабъл бил Гоше дьо Шатийон граф дьо Порсиен, който умрял на осемдесет години през 1329 година. Канцлерът на Франция, подпомогнат от заместник-канцлера и от секретари – писари от кралската канцелария, трябвало да изготвя кралските декрети и да слага кралския печат, който се пазел при него. Затова той се наричал също пазител на печата. Заседавал в кралския съвет и в събранието на перовете. Бил глава на магистратурата, председателствувал всички съдебни комисии и се изказвал от името на краля в съдебните заседания.

По традиция канцлерът бил духовно лице. Когато в 1307 година Филип Хубави уволнил канцлера си епископ на Нарбона и предал държавния печат на Гийом дьо Ногаре, тъй като последният не бил духовник, той не получил титлата канцлер, а създаденото специално за него звание „Главен секретар на кралството“, а Марини бил провъзгласен за „Съуправител и главен ректор на кралството“.

От началото на 1315 година канцлер на Луи X става Етиен дьо Морне, каноник на Оксер и Соасон, преди това канцлер на граф дьо Валоа.

Главният майордом на двореца, наречен по-късно майордом на Франция, командувал целия благороднически и простосмъртен персонал на служба при краля. Под неговите заповеди бил ковчежникът, който водел сметководните регистри на кралския дом и отговарял за покъщината, тъканите и гардероба. Той също заседавал в кралския съвет.

След това идвали измежду висшите служители на короната върховният началник на стрелците с арбалет, подведомствен на конетабъла, и първият шамбелан.

Главният шамбелан се грижел за оръжието и дрехите на краля. Той бил длъжен да бъде неотлъчно до него не само деном, но и нощем, „когато я нямало кралицата“. Той пазел тайния печат, приемал приветствия от името на краля и пред него се полагала клетва. Организирил церемониите по приемането на новите рицари, администрирал частната кралска хазна и присъствувал на събранията на перовете. Тъй като отговарял за гардероба на краля, той имал власт над галантеристите и всички занаятчии, свързани с облеклото, и на него бил подведомствен чиновникът, наречен „крал на

По-далеч се намираше гробницата на Луи Свети, а зад нея тежките статуи на великите предци. От другата страна на централния кораб имаше празни места. Един ден те щяха да се отворят за младия мъж, десетия поред Луи, който се качваше сега на трона, а след него за всички бъдещи крале, възцарили се един след друг. „Мястото ще стигне за още много векове“ – помисли си Луи д'Еврьо.

Монсенъор дьо Валоа наблюдаваше зорко всичко и скръстил ръце и вирнал брадичка, следеше за правилното протичане на церемонията.

– Кралят е мъртъв! Да живее кралят!...

Този вик отекна в базиликата още пет пъти, докато пред гроба минаваха дворцовите домоуправители и хвърляха жезлите си. Последният жезъл отскочи върху ковчега и после настана тишина.

В този миг Луи Х беше обзет от силен пристъп на кашлица и въпреки всичките си усилия не можа да я овладее. Вълна кръв обагри бузите му и той се затресе конвулсивно в продължение на цяла минута, сякаш се канеше да изхрани душата си пред гроба на баща си.

Присъстващите се спогледаха. Митри се доближиха до митри, корони до корони. Чуха се тревожни и състрадателни шепнения. Всеки си мислеше: „Ами ако и този умре след някоя седмица?“

Застанала сред перовете лаици, могъщата графини Мао д'Артоа, вишока, пишна, с червени петна по скули-те, наблюдаваше племенника си Робер, чийто челюсти стърчаха над всички глави. Питаше се защо ли предната вечер той бе дошъл в Парижката света Богородица посред погребалната служба, небръснат, изкалян до кръста Откъде идваше? Какво бе правил? Появеше ли се Робер, във въздуха веднага се чувствуваше някаква интрига, Изглежда напоследък бе гледан добре в двора и това не можеше да не безпокои Мао, тъй като самата тя бе в немилост, откакто двете ѝ дъщери бяха затворени – една-та в Дурдан, другата – в замъка Гаяр.

Обкръжен от легистите от кралския съвет, Ангъоран дьо Марини, пръв помощник на владетеля, когото по требоваха, носеше траур като принц. Марини спадаше към редките личности, които могат да бъдат сигурни, че са влезли в историята, защото сами са я изковани.

галантеристите“, който проверявал мерките, теглилките, взните и аршините.

Други длъжности, отживелица от несъществуващи вече постове, били само почетни, но все пак давали право на участие в кралския съвет: такива били длъжностите главен камериер, главен интендант по вината и главен доставчик на хляба, заемани съответно през интересувашата ни епоха от Луи I Бурбонски, граф дьо Шатийон Сен-Пол и Бушар дьо Монморанси.

„Ваше величество, кралю мой... – разговаряше мислено той с ковчега. – Толкова дни сме работили един до друг! Мислехме еднакво по всички въпроси. Допуснахме грешки, поправихме ги... През последните си дни вие бяхте отдалечили малко от мен, защото умът ви бе отслабнал, а и завистниците се мъчеха да ни разделят. Сам ще трябва да работя сега. Заклевам ви се, че достойно ще браня онова, което извършихме заедно.“

За да си даде сметка колко е могъщ, но и самотен, Марини трябваше да си представи удивителната си кариера, мислено да види откъде бе тръгнал и докъде бе стигнал. „Делото на държавника никога не е завършено“ – казваше си той. Този забележителен и ревностен политик действително мислеше за кралството като втори крал.

Коленичилият до гроба абат дьо Сен-Дьони, Ежидиус дьо Шамбли, за последен път се прекръсти, после се изправи и шестима монаси бутнаха тежката плоча, предназначена да закрие гробницата.

Никога вече Луи Наварски, сега Луи X, нямаше да чуе страшния глас на баща си по време на заседанията на кралския съвет: „Млъкнете, Луи!“ Но вместо да се чувствава освободен, той изпитваше паническо малодушие. Подскочи, защото някой до него каза:

– Хайде, Луи!

Беше Шарл дьо Валоа, който го подканваше да тръгне. Луи X се обърна към чичо си и прошепна:

– Вие сте видели как е станал крал. Каква направи той? Какво каза?

– Мигом пое функциите си – отвърна Шарл дьо Валоа.

„А е бил осемнадесетгодишен... Седем години по-млад от мен“ – помисли си Луи X. Всички погледи бяха приковани в него. Той си наложи с усилие да раздвижи краката си. След него прекоси семейната гробница цялото племе на Капетите – принцове, перове, барони, прелати, савонници, сред гората от свещи и кралски статуи.

Монасите от Сен-Дьони, с ръце в ръкавите си, завършваха шествието, пеейки псалми.

Минаха така от базиликата в голямата зала на абатството, където бе сервирано традиционното ядене, с което приключваше всяка погребална церемония.

– Ваше величество – каза абат Ежидиус, – занаяпред ще четем две молитви – една за краля, когото бог ни отне, другата за този, когото ни дава.

– Благодаря ви, отче – отвърна неуверено Луи.

После седна, уморено въздъхна, поиска веднага чаша вода и на

един дъх я изпи. През цялото време, докато ядяха, не каза ни дума. Чувствуваше се трескав, смазан тялом и духом.

„Трябва да си як, за да бъдеш крал“ – повтаряше някога Филип Хубави на синовете си, когато се опитваха да изклинчат от езда или фехтовка. „Трябва да съм як, за да бъда крал“ – повтаряше си Луи Х в тези първи мигове на царуването си. Умората обикновено пораждаше у него раздразнение и той с яд си мислеше, че щом някой! наследява трона, би трябвало да наследи ведно с това и силата да седи изправен на него.

Действително всичко онова, което церемониалът из-сква от владетеля при встъпването му във – власт, бе направо изтощително.

След като бе присъствувал на агонията на баща си, Луи бе задължен да се храни цели два дни край балсамирания му труп. Тъй като кралското начало не търпи нито застъпване, нито прекъсване във възплъщението си, предполага се, че умрелият крал продължава да царува до погребването му, затова наследникът му ядеше един вид вместо него, за него, край тленните му останки.

За Луи гледката на бащиното сърце, поставено до погребалното ложе в ковчеже от кристал и позлатен бронз, бе по-мъчителна дори от присъствието на големия труп, изпразен от вътрешностите и облечен в парадни одежди. Всеки, който видеше сърцето зад стъклото с прерязаните до корен артерии, оставаше смаян от малките му размери. „Сърце на дете... или на агне“ – шепнеха посетителите. И трудно можеха да повярват, че толкова мъничък орган бе вдъхвал живот на толкова страшен монарх.⁷

После пренесоха тялото по водния път от Фонтенбло до Париж. В самата столица се заредиха яздения, бдения, безкрайни църковни служби и процесии, а зимата се бе случила отвратителна: ту трябваше да джапа в ледената кал, ту губеше дъх от коварния вятър или пък злобен ситен сняг шибаше лицето му.

Луи Х завиждаше на чичо си Валоа, който, неотлъчно до него, ре-шаваше всичко, произнасяше се по въпросите за етикета, неуморен, енергичен, сякаш имаше нерви на крал.

Разговаряйки с абат Ежидиус, Валоа вече се тревожеше за коронацията на Луи, която щеше да стане чак идното лято. Абатството Сен-Дьони пазеше не само кралските гробници и френското знаме, а и одеждите и атрибутите за коронаването. Валоа държеше да знае дали

7. Филип Хубави бил завещал сърцето си, както и големия златен кръст на тамплиерите на доминиканския манастир в Поаси. И сърцето, и кръстът изчезнали на 21 юли 1695 година през нощта по време на предизвикан от мълния пожар.

всичко е наред. Дали широката мантия не се е повредила през изминалите двадесет и девет години? В добро ли състояние бяха ковчежетата, в които щяха да бъдат пренесени в Реймс жезълът, шпорите и ръката от слонова кост⁸? Ами златната корона? Златарите би трябвало час по-скоро да я пригодят за новия крал.

Абат Ежидиус наблюдаваше младия крал, който все още се разтърсваше от кашлица, и си мислеше: „Естествено, ще приготвим всичко, но дали той ще издържи дотогава?“

Когато привършиха яденето, Юг дьо Бувил, главен шамбелан на Филип Хубави, счупи пред Луи X позлатения си жезъл в знак, че е настъпил краят на службата му, Очите на дебелия Бувил бяха пълни със сълзи. Ръцете му трепереха и той не можа да счупи отведнъж позлатения си жезъл, символ на великия златен скиптър. После прошепна на първия шамбелан на Луи, Матийо дьо Три, който щеше да заеме поста му:

– Ваш ред е сега, месир!

Това Капетите станаха от масата и се отправиха към двора, където конете вече чакаха.

Навън тълпата, която викаше „Да живее кралят!“, не беше многочислена. Хората достатъчно бяха премръзнали предния ден, докато гледаха голямото шествие с участието на войската, парижкото духовенство, професорите от университета и корпорациите. Днешното шествие не им предлагаше нищо удивително. Валеше суграшица, която пронизваше дрехите и стигаше чак до кожата. За това само няколко настървени зяпачи поздравяваха новия крал заедно с обитателите на крайбрежните улици, които можеха да викат от прага на къщите си, без да се измокрят.

Още от дете Луи Вироглавия се готвеше да царува. При всяко наставление, неуспех или неприятност, които му навличаха посредственият му ум и характер, той ядно се заканваше: „Да стана само веднъж крал!...“ И стотици пъти пожелаваше съдбата да ускори кончината на баща му.

И ето че удари този час. Ето че преди малко го провъзгласиха за крал. Излизаше от Сен-Дьони... Но никакъв вътрешен глас не известяваше, че в него самия е станала коренна промяна. Чувствуваше се само по-слаб, отколкото предния ден, и мислеше много повече за баща си, когото толкова малко бе обичал приживе.

С наведена глава и зъзнеци рамене, той караше коня си през

8. Символ на кралската власт – Б. пр.

пустото поле, по което тук-там над неразтопения сняг стърчаха сухи треви. Бързо се здрачаваше. При вратите на Париж шествието спря, докато стрелците от свитата запалят факли.

И населението на столицата не беше по-възторжено от жителите на Сен-Дьони. Пък и какво основание имаше да се радва? Ранната зима спъваше транспорта и умножаваше смъртните случаи. Реколтата през последните години беше лоша. Храната поскъпваше, колкото по-трудно се намираще. Заплаха от глад бе надвиснала над страната. А и малкото, което се знаеше за новия крал, не вдъхваше особени надежди. Разправяха, че е свадлив, жесток и опърничав. Хората го наричаха вече с прякора му и не можеха да го свържат с ни една великодушна или значителна постъпка. Прочут бе единствено с брачните си несполуки.

„Точно заради това народът не ми засвидетелствува никаква обич – казваше си Луи X, – заради онази мръсница, която ме направи за смях пред всички... Но ако не пожелаят да ме обикнат, ще направя така, че да треперят при вида ми и да ме приветствуват високо, като че ли умирам от любов към мен. А най-напред искам повторно да се ожена, да имам до себе си кралица... да залича позора си.“

Уви! Докладът на братовчед му Робер д'Артоа след завръщането му от замъка Гаяр унищожи всички изгледи за лесно осъществяване на желанието му. „Онази развратница ще отстъпи! Ще я подхвърля на такъв ре-жим и изтезания, че ще отстъпи!“

Тъй като сред простолудието се говореше, че кралят щял да хвърля пари по пътя си, по ъглите на улиците се бяха струпали бедняци. Факлите на стрелците осветяваха за миг мокри лица, алчни погледи и протегнати ръце. Но ни една дребна монета не звънна.

През Шатле и Моста на Менителницата шествието стигна до двореца Сите. Графиня Мао даде знак да се разотидат, като заяви, че всеки има нужда сега да и стопли и да си почине, затова Самата тя се прибра в двореца Артоа. Прелати и барони поеха към домовете си Дори и братята на новия крал се оттеглиха. Така че когато слезе от коня, Луи X се видя обкръжен извън личните си прислужници и щитоносци само от двамата свои чичовци Еврьо и Валоа, Робер д'Артоа, Марини и Матийо дьо Три.

Минаха през търговската галерия, огромна и почти пуста в този час. Няколко търговци, които заключваха с катинари сергиите си, свалиха шапки. Вироглавият при-стъпваше бавно, с изтръпнали от тежките ботуши крака и пламнало в треска тяло. Гледаше вдясно и вляво огромните кралски статуи, поставени високо върху широки, красиво изваяни пиедестали. Филип Хубави нарочно бе избрал точно това място за тях,

преддверието на кралското жилище, на тези копия на статуите върху гробниците в Сен-Дьони, само че изправени, та всеки посетител да вижда в живия суверен продължител на свещена раса, предопределена от бога да властвава.

Това колосално каменно семейство с бели очи под светлината на факлите още повече подтискаше злощастния жив принц, негов приемник.

Един галантерист подхвърли на жена си:

– Новият ни крал не изглежда много наперен.

Търговката отвърна, хилейки се:

– Прилича най-вече на рогносец.

Не произнесе високо тези думи, но острият ѝ глас отекна в тишината. Вироглавия трепна и с почервеняло от гняв лице се опита да открие оскърбителя. Всеки от свитата му бе извърнал очи, преструвайки се, че не е чул.

В горната част на парадното стълбище, от двете страни на сводестия вход, се издигаха симетрично статуите на Филип Хубави и Ангьоран дьо Марини. Защото първият кралски съветник единствен се радваше на честта статуята му да фигурира в галерията на кралете. Чест, оправдана между другото, тъй като реконструкцията и разкрсяването на двореца бяха предимно негово дело.

Но тази статуя на Ангьоран дразнеше повече от всичко Шарл дьо Валоа и всеки път, когато му се налагаше да мине край нея, той се възмушаваше, че един обикновен гражданин се бе издигнал така високо. „Толкова безочлив е станал в лукавството и интригантството си, че се държи като че ли е от нашата кръв. Много добре, месир – мислеше си Валоа, – ще ви смъкнем от цокъла, бог ми е свидетел, и много скоро ще ви дадем да разберете, че времето на омразното ви величие е отминало.“

– Месир Ангьоран – високомерно каза той на неприятеля си, – струва ми се, че кралят желае вече да остане в семеен кръг.

За да избегне скандала, Марини се престори, че не е почувствувал оскърблението. Но тъй като все пак държеше да покаже, че приема нареждания само от краля, той се обърна към него:

– Ваше величество, присъствието ми е необходимо за разрешаването на неотложни въпроси. Мога ли да се оттегля?

Луи мислеше за друго. Думите на галантеристката не му даваха покой.

– Вървете, месир, вървете – отвърна той припряно.

V КРАЛЯТ, ЧИЧОВЦИТЕ МУ И ЧОВЕШКИТЕ СЪДБИНИ

Майката на Луи X, кралица Жана, наследница на Навара, бе починала в 1305 година. От 1307 година, или с други думи, откакто, още осемнадесетгодишен, носеше официално наварската корона, Луи разполагаше с двореца Нел за своя лична резиденция. Затова изобщо не бе живял в двореца след нововъведенията на баща му през последните години.

Когато в тази декемврийска вечер на връщане от Сен-Дьони Луи влезе като собственик в кралските покои, нищо не му напомни детството. Нито някоя отдавна позната счупена плоча, нито някое по-особено старо скърцане на врата не можеха да го разнежат или развълнуват. Погледът му не се натъкваше на нищо, което би го накарало да си каже: „Пред тази камина майка ми ме вземаше на коленете си... От този прозорец за пръв път видях пролетта...“ Прозорците имаха други размери, камините бяха нови.

Пестелив и едва ли не стиснат владетел в личните си разходи, Филип Хубави не знаеше мярка, когато трябваше да се възвеличи идеята за кралската власт. Бе пожелал дворецът да е внушителен, поразяващ отвътре и отвън, и да съответствува в сърцето на столицата на „Парижката света Богородица“. Там – величието на църквата, тук – величието на държавата. Там – прослава на бога, тук – прослава на краля.

За Луи това бе жилището на баща му, мълчалив, далечен, вдъхващ страх баща. От всички стаи най-познато му бе помещението, където заседаваше съветът и къде то толкова пъти бе чувал, едва осмелил се да изкаже някакво мнение: „Млъкнете, Луи!“

Минаваше от зала в зала. Лакеи се плъзгаха на пръсти край стените. Секретари му правеха път по стълбите. Всички пазеха още от предната вечер траурно мълчание. Най-сетне Луи се спря в стаята, където Филип Хубави обикновено работеше. Тя беше със скромни размери, но с огромна камина с толкова буен огън в нея, че можеше да се опече цял вол. За да се използва топлината без неприятното парене на пламъците, пред огнището бяха сложени паравани от ракета, които един лакей овлажняваше от време на време. Свещници с шест свещи във форма на корона хвърляха достатъчно светлина.

Луи свали мантията си и я преметна на един параван. Чичовците

му, братовчед му и шамбеланът последваха примера му. Скоро от тежките, напоени с вода тъкани – кадифета, кожи, бродерии, – се заиздига пара, а петимата мъже по ризи и тесни панталони до коленете грееха гърбовете си на огъня, също като петима селяни, върнали се от селско погребение.

Внезапно от ъгъла, където беше писалището на Филип Хубави, долетя протяжна въздишка, едва ли не стон. Луи извика пискливо:

– Какво е това?

– Ломбар, ваше величество – каза лакеят, който мокреше параваните.

– Ломбар ли? Ами че нали беше във Фонтенбло с цялата хайка. Как е дошъл тук?

– Сам, както изглежда, господарю. Прибра се целият окалян оная нощ, когато докараха тялото на покойния господар в „Света Богородица.“ Навря се под масата и не иска да мръдне оттам.

– Изгонете го! Затворете го в конюшните!

Противно на баща си, Луи ненавиждаше кучетата.

Страхуваше се от тях, откакто веднъж бе ухапан като дете.

Лакеят се наведе и дръпна за нашийника голямата бежова хрътка със залепнала по ребрата козина и жълтеникави трескави очи.

Това куче, подарък на банкера Толомей, не се разделяше от крал Филип през последните месеци. То като че ли не искаше да излезе и дращеше пода с нокти. Луи Х го ритна в хълбока.

– Това животно носи нещастие. То дойде тук в деня, когато изгориха тамплиерите, в деня, когато...

В съседната стая се чува гласове. Лакеят и кучето се разминаха на вратата с облечено в траурна рокля момиченце. Една придворна дама го побутваше да влезе.

– Идете, госпожа Жана. Идете да поздравите Негово Величество краля, зашия баща.

Това едва четиригодишно момиченце, с бледи бузи и много големи очи, беше засега наследницата на френския престол.

То имаше кръглото, изпъкнало чело на Маргьорит Бургундска, но тенът и косите му бяха светли. Пристъпваше, като гледаше право пред себе си, с упоритото изражение на малко обичаните деца.

Луи Х махна гневно с ръка и не му позволи да се приближи.

– Защо са я довели? Не желая да я виждам тук. Незабавно да я отведат в двореца Нел. Тя трябва да живее там, защото именно там...

– Племеннико, овладейте се – посъветва го граф д'Еврьо.

Луи изчака да излязат малката принцеса и придворната дама, която беше по-изплашена и от детето.

– Не искам да виждам вече това копеле! – възкликна той.

– Сигурен ли сте, че не е ваше дете, Луи? – попита граф д'Еврьо, като дръпна дрехата си, за да не се опърли от огъня.

– Достатъчно ми е, че се съмнявам и не желая да призная нищо от жена, която ми е изменила.

– Детето обаче е русо като всички нас.

– И Филип д'Оне беше рус – горчиво възрази Вироглавия.

Граф дьо Валоа подкрепи младия крал.

– Навярно Луи има сериозни основания, братко, за да говори така – каза той властно.

– И освен това – кресна Луи Х – не желая вече да чувам думата, която ми подхвърлиха преди малко в пасажа. Не желая да я отгатвам неперестанно в съзнанието на хората. Не желая да давам повече повод да мислят така за мен, шом ме видят.

Луи д'Еврьо за малко не отговори: „Ако беше по-великодушен и по-добросърдечен, момчето ми, жена ти може би щеше да те обикне...“ Помисли си за нещастното момиченце, което щеше да живее заобиколено само от равнодушни слуги в огромния и пуст дворец Нел. Луи възкликна неочаквано:

– Колко самотен ще се чувствавам тук!

Смаян и изпълнен със състрадание, д'Еврьо гледеше племенника си, който бранеше лошите си чувства, както скъперник златото си, гонеше кучетата, защото бил ухапан, гонеше дъщеря си, защото бил измамен, а се оплакваше, че е сам.

– Всяко човешко същество е самотно, Луи – поде сериозно той. – Всеки от нас е сам в часа на смъртта. Суета е да си въобразява, че не е същото и докато живее. Дори тялото на съпругата, с която спим, си остава чуждо тяло. Дори децата, които сме създали, ни са чужди.

Навярно създателят е пожелал да бъде така, та отделният човек да общува само с него и всички хора заедно само с него... Единственият ни лек срещу самотата е съчувствието и милосърдието или с други думи съзнанието, че и другите страдат от същото нещастие, както и ние.

С увиснали влажни коси, блуждаещ поглед и прилепнала към слабите му хълбоци риза, Вироглавия приличаше на току-що изваден от Сена удавник. Той замълча. Някои думи, точно от рода на милосърдие и съчувствие, бяха лишени от смисъл за него и той ги разбираше кажи-речи толкова, колкото латинския на свещениците.

– Значи, Робер, вие сте сигурен, че тя няма да отстъпи? – обърна се той към Робер д'Артоа.

Исполинът продължаваше да суши дрехите си и от панталоните му се вдигаше пара. Той поклати глава.

– Господарю и братовчеде, както ви казах снощи, най-настойчиво увещавах жена ви и си послужих с най – силните си доводи пред нея. Сблъсках се с много твърд отказ. И наистина смея да ви уверя, че няма да постигнем нищо... Знаете ли на какво разчита – коварно добави той. – Надява се вие да умрете преди нея.

Луи Х инстинктивно докосна през ризата малката реликва която носеше на шията си. После се обърна към граф дьо Валоа:

– Е, какво ще кажете, чичо, виждате, че не е така лесно, както ми обещахте, и анулирането няма да стане много скоро!

– Виждам, мили племеннико, и мисля усилено как да го уредим – отвърна Валоа.

– Братовчеде, ако се боите от дългите пости – обади се Робер д'Артоа, – мога да ви доставя, щом пожелаете, сладки женички в леглото, които ще бъдат толкова поласкани да доставят наслада на един крал, че ще бъдат страшно мили...

Беше така разговорлив, сякаш ставаше въпрос за добре опечено месо или вкусна яхния.

Шарл дьо Валоа разпери отрупаните си с пръстени пръсти.

– Но кажете най-напред за какво ви е да анулирате брака си, докато още не сте се спрели на жената, за която искате да се ожените? Не се безпокойте толкова за анулирането, в крайна сметка всеки владетел винаги го получава. Нужно ви е главно да си изберете отсега съпруга, която да изглежда достолепно до вас като кралица и да ви даде потомство.

Монсеньор дьо Валоа имаше своя тактика – възникнеше ли трудност, той я пренебрегваше и мигом се насочваше към следващия етап. По време на война не обръщаше внимание на изолирани участъци на съпротива, заобикаляше ги и атакуваше следващата крепост. Понякога тази тактика излизаше успешна.

– Братко – обади се д'Еврьо, – смятате ли, че това е много лесно, като се има предвид положението на Луи, особено ако той не иска да вземе жена, недостойна за кралския трон?

– Хайде де! Мога да ви назова десет принцеси в Европа, които биха минали през най-големи трудности с надеждата да сложат на главата си короната на Франция. Ето, без да търсим надалеч, моята племенница, Клеманс Унгарска... – предложи Валоа, като че ли идеята току-що бе

поклнала у него, макар че всъщност я лелееше вече цяла седмица.

Той изчака ефекта от предложението си. Вироглавия вдигна глава, видимо заинтересован.

– Тя е от нашата кръв, защото е Анжуйска принцеса – продължи Валоа. – Баща ѝ, Карло Мартело, който се отказа от трона на Неапол и Сицилия, за да се бори за унгарския трон, отдавна почина. Сигурно за това тя още не се е омъжила. Но брат ѝ Кароберто сега царува в Унгария, а чичо ѝ е крал на Неапол. Наистина малко е надхвърлила обичайната възраст за женене...

– На колко години е? – неспокойно запита Луи Вироглавия.

– На двадесет и две. Но няма не е по-добре, отколкото тези момиченца, дето ги водят пред олтара, когато още си играят на кукли, а щом пораснат, се оказват проклети, лъжливи и развратни? Пък и, мили племеннико, това няма да е за вас първо венчило!

„Всичко това звучи прекалено приемливо. Сигурно ми скриват някакъв недостатък – помисли си Вироглавия. – Тази Клеманс трябва да е я едноока, я гърбава.“

– А как изглежда... външно? – попита той.

– Мили племеннико, та това е най-хубавата жена в Неапол и художниците, както ме уверяват, се опитват да възпроизведат чертите ѝ, когато рисуват в църквите лицата на мадоните. Още докато беше дете, тя обещаваеше, такава, каквато си я спомням, да стане забележителна красавица и по всичко изглежда, че е удържала обещанието си.

– Наистина била много хубава – потвърди Луи д'Еврьо.

– И добродетелна – добави Валоа. – Очаквам да открия в нея всички качества, които красяха леля ѝ, Маргьорит Анжуйска, първата ми жена, която бог прибра при себе си. Ще кажа още – но кой от вас не го знае?... – че другият ѝ вуйчо и мой шурей, Луи Анжуйски, беше същият онзи свят епископ на Тулуза, който се отказа от трона, за да се посвети на църквата, и гробът му днес върши чудеса.

– Така ние скоро ще имаме двама Луи Свети в рода ни – подхвърли Робер д'Аргоа.

– Идеята ви е удачна, чичо, както ми се струва – каза Луи X. – Дъщеря и сестра на крал, племенница на крал и на светец, хубава и добродетелна... Ах! Дано само не е тъмнокоса като бургундката! В такъв случай не бих могъл!

– О, не, не, мили племеннико – побърза да го успокои Валоа. – Не се тревожете. Тя е руса, чисто франкска раса.

– И вие смятате, Шарл, че това семейство, толкова благочестиво,

както го описвате, ще се съгласи на годеж преди анулирането на брака му? – обърна се към него Луи д'Еврьо.

Монсенюр дьо Валоа изпъчи и гърди, и корем.

– Премного добър съюзник съм на роднините си в Неапол, за да ми откажат каквото и да е – отвърна той. – Пък и двете начинания могат да се проведат успоредно. Кралица Мария, за която някога бе чест да ми даде дъщеря си за жена, охотно ще даде внучката си на най-милиия ми племенник, за да бъде кралица на най-хубавото кралство в света. Оставете на мен това.

– Да действваме тогава, вуйчо – каза Луи Х. – Да пратим посланици в Неапол. Какво мислите, Робер?

Робер д'Артоа направи крачка напред с разперени ръце, сякаш предлагаше незабавно да замине за Италия.

Граф д'Еврьо се намеси още веднъж. Съвсем не беше враждебен към този проект, но подобно решение не беше само лична, а и държавна работа, и той предложи да го внесат за обсъждане в съвета.

– Матийо – каза веднага Луи Х, като се обърна към шамбелана си, – съобщете на Марини да свика съвета утре сутринта...

Когато чу собствените си думи, Вироглавия изпита известно доволство: внезапно се почувствува крал.

– Защо Марини? – възрази Валоа. – Аз мога също, ако искате, да сторя сам това или да натоваря канцлера си. Марини се е нагърбил с много задачи и подготвя набързо съветите, чиято роля е само да одобрява решенията му, без да се вглеждат отблизо в ходовете му. Но ние ще сложим край на тази система, господарю мой и племеннико, и аз ще ви свикам съвет, по-достоеен да ви служи.

– Съвсем правилно. Е, добре, погрижете се, чичо, погрижете се – отвърна Луи Х с още по-голямо самочувствие, сякаш инициативата изхождаше от него самия.

Дрехите бяха вече сухи и всички се облякоха.

„Хубава и добродетелна, хубава и добродетелна...“ – си повтаряше Луи Х. В този миг отново се закашля конвулсивно и едва чу прошалните думи на приближените си.

Като слизаха по стълбата, д'Артоа каза на Валоа:

– Ах, братовчедо, как славно му пробутахте племенницата си Клеманс! Зная един, който тази вечер няма да може да си намери място в леглото!

– Робер! – престорено го смъмра Валоа. – Не забравяйте, че занаят пред говорите за краля.

Граф д'Еврьо вървеше безмълвен зад тях. Мислеше си за принцесата, която живееше в замъка си в Неапол, докато, без да подозира, съдбата ѝ се беше решила може би днес. Монсеньор д'Еврьо винаги се удивяваше колко случайно и тайнствено се подреждат човешките съдби.

Тъй като един велик крал бе умрял преждевременно, тъй като младият му наследник трудно понасяше ергенския си живот, тъй като чичо му нямаше търпение да го задоволи, за да затвърди властта си над него, тъй като се бяха спрели на случайно подхвърлено име, една русокоса девойка на петстотин левги разстояние, която си мислеше пред вечно синьото море, че изживява един най-обикновен ден, внезапно стана център на грижите на френския двор.

Луи д'Еврьо още веднъж излита известни угризения.

– Братко – каза той на Валоа, – сигурен ли сте, че малката Жана е незаконородена?

– Днес не съм още сигурен в нищо, братко – отвърна Валоа, като сложи върху рамото му отрупаната си с пръстени ръка. – Но мога да ви уверя, че не след дълго всички ще я смятат такава.

След тези думи съзерцателният граф д'Еврьо би могъл да си каже и следното: „защото една френска принцеса е имала любовник, защото зълва ѝ, английската кралица, я е издала, защото справедливият крал е направил този скандал публично достояние, защото оскърбеният съпруг е пренесъл отмъщението си върху едно дете и е пожелал да го обяви за незаконно...“ Последниците принадлежаха на бъдещето, на съдбовните случайности, възникващи безспир от непрекъснатото преплитане на силата на нещата и на човешките дела.

VI ПЕРАЧКАТА ЙОДЛИН

Балдахинът на леглото от тъмносин старинен бродат, осеян със златни лилии, напомняше къс нощно небе. Завесите на леглото, направени от същата тъкан, проблясваха под слабата светлина на нощната лампа с дървено масло, окачена на три бронзови вериги.⁹ Кувертюрата от златен бродат, падаща на твърди дипли чак до земята, преливаше в странни отблясъци.

От два часа вече Луи Х напразно търсеше съня в това легло,

9. През Средните векове било обичайно да се държи запалена лампа над леглото за прогонване на лошите духове.

доскоро легло на баща му. Задушаваше се под подплатените със скъпи кожи завивки и възнеше, щом ги отметнеше.

Макар че Филип Хубави бе умрял във Фонтенбло, Луи се чувствуваше неприятно в леглото, усещаше сякаш присъствие на труп. Всички спомени от последните дни, всички опасения за бъдещите дни се блъскаха в главата му... Някой сред тълпата викаше: „Рогоносец!“ Клеманс Унгарска му отказваше или беше вече годена... Строгото лице на абат Ежидиус се навеждаше над гробницата... „Занапред ще четем две молитви...“ „Знаете ли на какво разчита тя? Надява се да умрете преди нея!...“ В кристалното ковчеже бе заключено едно сърце с прерязани артерии, малко като на агне...

Изведнъж той се изправи. Собственото му сърце биеше като степен часовник с откачено махало, а уж придворният лекар го бе прегледал, преди да си легне, и не беше установил нарушение в органичните течности¹⁰. Сънят щял да заличи лесно обяснимата умора. Ако продължавал да кашля, на другия ден щял да му предпише чай с мед или да му постави пиявици... Но Луи не му бе признал, че по време на церемонията в Сен-Дьони на два пъти му бе признало, нито бе споменал за студените тръпки по тялото си и за обзелия го внезапен шемет. Ето че същото странно неразположение пак го измъчваше. Терзан от кошмарите си, Вироглавия крачеше из стаята в дългата си бяла нощница с подплатена наметка върху раменете, сякаш бягаше пред самия себе си и ако за миг се спреше, животът щеше да го напусне.

Нямаше ли да умре също като баща си, поразен в главата от божията десница? Помисли си ужасен: „И аз присъствувах, когато изгориха тамплиерите пред този дворец...“ Знае ли някога човек в коя нощ ще умре? А и ако оцелее след ужасната нощ, ако дочака да изгрее късната зимна зора, колко ли изтощен ще е на другия ден, когато ще трябва да ръководи първия си съвет? Той ще каже: „Месир...“ Какви думи всъщност да произнесе?... „Всеки от нас, мили племеннико, е сам в часа на смъртта и суета е да си въобразява, че не е сам и докато живее...“

– Ах, чичо – произнесе гласно Вироглавия. – Защо ми казахте това?

Собственият му глас му се стори чужд. Той продължи да обикаля задъхан и треперещ около голямото, потънало в сянка легло.

Именно то го изпълваше с ужас. Именно то бе прокълнатото и никога нямаше да може да заспи в него. Леглото на мъртвия. „Така ли ще

10. Според старата медицина те били четири – кръв, лимфа, жлъчка и черна жлъчка – и имали решаващо значение за здравословното състояние на човека. – Б. пр.

прекарвам всички нощи на царуването си, обикаляйки около леглото, за да не умра?“ – питаше се той.

Но как да легне другаде? Как да извика хората си, за да му пригответ друга спалня? Откъде да почерпи смелост, за да каже: „Не мога да живея тук, защото се боя!“ И да се покаже пред домоуправителите и пред шамбеланите така разстроен, разтреперан и объркан?

Беше крал, а не знаеше как да управлява. Беше човек, а не знаеше как да живее. Беше женен, а нямаше жена... И дори унгарската принцеса да приемеше, колко седмици, колко месеци още трябваше да чака, преди нечие човешко присъствие да умиротвори нощите му?

„И дали тя ще ме обикне? Няма ли да постъпи като другата?“

Изведнъж той се реши. Отвори вратата и разтърси първия шамбелан, който спеше облечен в преддверието.

– Дам Йодлин ли се грижи все още за бельото в двореца?

– Да, господарю... Така ми се струва, господарю... – отвърна Матийо дьо Три.

– Узнайте дали е така и ако е тя, извикайте я незабавно. – И си помисли с ненавист: „Този тук спи!“

Изненадан, сънен, шамбеланът попита краля дали иска да сменят чаршафите му. Вироглавия кимна нетърпеливо.

– Точно така. Идете да я извикате, повтарям.

Върна се в стаята и поднови тревожното си сноване.

Питаше се: „Дали все още живее тук? Дали ще я намерят?“

Само след десет минути дам Йодлин влезе с куп чаршафи в ръка и Луи Х тутакси усети, че вече не зъзне от студ.

– Монсеньор Луи, исках да кажа, Ваше Величество! – възкликна перачката. – Знаех си, че не трябваше да ви слагат нови чаршафи. В тях се спи зле. Месир дьо Три настоя, твърдеше, че обичаят го изисквал. Аз исках да ви сложат често прани и много тънки чаршафи.

Дам Йодлин беше едра, руса, пищна жена с големи гърди, създадена за кърмачка. Внушаваше представа за топлина и покой. Скоро бе навършила тридесет години, но на лицето ѝ бе изписано юношеско ведро удивление. Под бялото боне, което си слагаше нощем, се изплъзваха дълги плитки с цвят на злато и падаха свободно върху нощницата ѝ. Беше наметнала набързо една дреха.

Луи Х я загледа безмълвно, докато Матийо дьо Три, готов да погмне с нещо, разбере, че нямат вече нужда от него.

– Извиках ви съвсем не за чаршафите – промълви най-сетне кралят.

– О, монсеньор... господарю, исках да кажа! Значи, щом се

върнахте в двореца, си спомнихте за мен?...

Тя беше първата му любовница преди десет години. Когато Луи, едва петнадесетгодишен, бе разбрал, че скоро ще го женят за една бургундска принцеса, той бе обхванат от безумно желание да открие любовта, както и от страшна паника при мисълта, че няма да знае как да се държи със съпругата си. И докато Филип Хубави и Марини преценяваха политическите изгоди от този съюз, младият престолонаследник мислеше само за това природно тайнство. Нощем си представяше всички дами в двора, отстъпили пред неговия плам. Но денем стоеше безмълвен пред тях, с разтреперани ръце и убягващ поглед.

И после, един летен следобед в една безлюдна галерия внезапно се нахвърли върху това хубаво момиче с куп бельо в ръце. Спуснал се бе буйно, гневно, сякаш го беше яд на него за собствения му страх. Тя или никоя друга, сега или никога... Впрочем не я бе изнасилил: пък и би бил неспособен поради вълнението, тревогата и несръчността си. Поискал бе от Йодлин да го научи на любов. Понеже му липсваше самочувствие на мъж, беше използвал правата си на принц. Имал бе щастие. Йодлин не се подигра с него. Сметнала бе за чест да отвърне на желанието на кралския син в стаята за бельо, като дори остави у него впечатлението, че е изпитала удоволствие. По-късно той винаги се чувствуваше мъж с нея.

Някои сутрини, когато се канеше да се облече за лов или за тренировка, той я викаше и Йодлин бързо разбра, че само страхът поражда у него желание за любов. Няколко месеца преди идването на Маргьорит Бургундска, а и след това, Йодлин бе помагала на Луи Вироглавия да преодолява страха си.

– Къде е дъщеря ви сега? – попита я той.

– Живее при майка ми, тя я гледа. Не исках да остане тук с мен, много прилича на баща си – отвърна с лека усмивка Йодлин.

– За нея поне мога да си мисля, че е моя дъщеря – каза Луи.

– О, разбира се, монсеньор. Тя наистина е ваша дъщеря... Ваше Величество, исках да кажа... Лицето ѝ с всеки ден все повече прилича на вашето. Ще се притеснявате, ако хората от двореца я видят.

Защото от беглите им връзки се бе родило едно дете, кръстено Йодлин като майка си. Всяка малко по-ловка жена би осигурила материалното си благополучие чрез подобна бременност и би създала потомство на барони. Но Вироглавия така се боеше да признае този факт на Филип, че Йодлин, пак от жалост, бе замълчала.

Бе омъжена и по това време мъжът ѝ, дребен писар при месир

Ногаре, все препускаше след легиста по пътищата на Франция и Италия. Когато при завръщането си завари жена си на път да ражда, той преброи на пръсти и се нахрани да избухне. Но даден тип жени обикновено привличат мъже с една и съща природа. Писарят не беше особено силен духом. Щом жена му призна откъде идеше този подарък, страхът угаси гнева му, както вятърът духва свещта. След като също предпочете да премълчи, той умря малко по-късно, не впрочем от огорчение, а от неизлечима болест в червата, която бе донесъл от римските блата.

Дам Йодлин бе продължила да се грижи за прането в двореца срещу пет су за сто изпрани покривки. Беше станала първа перачка, завидно положение в кралския дворец. През това време малката Йодлин растеше и потвърждаваше склонността на извънбрачните деца да издават с лицата си незаконния си родител. И дам Йодлин се надяваше, че Луи ще си спомни някой ден за нея. Той така горещо ѝ бе обещал, така тържествено се бе заклел, че в деня, когато стане крал, ще отрупа със злато и титли дъщеря си!

Тази вечер Йодлин си мислеше, че с право се е надявала, и се удивляваше, че той така бързо държи да изпълни обещанието си. „Не е лош по сърце – казваше си тя. – Заядлив е, но не е лош.“

Развълнувана от спомените, от чувството, че времето лети, от странните прищевки на съдбата, тя гледаше този владетел, който неотдавна бе проявил за пръв път в обятията ѝ тревожната си мъжественост и който седеше сега в дълга ношница на старинния стол, обвил колене с ръце, с паднали по лицето коси.

„Защо – питаше се тя, – защо точно на мен се случи това?“

– На колко години е дъщеря ти днес? – попита Луи Х. – Девет, нали?

– Точно девет, господарю.

– Щом стане на възраст за женене, ще ѝ създам положение на принцеса, държа на това. А какво искаш самата ти?

Нуждаеше се от нея. Сега или никога бе моментът да се възползва. За високопоставените на земята скромността няма никаква стойност. Трябва да побързаш да предявиш нужда, искане, желание, дори ако нямаш такова в мига, когато те са готови да го изпълнят. Тъй като те по-късно не се чувствуват задължени само защото веднъж са предложили, и забравят да дадат. Вироглавия с готовност би уточнявал цяла нощ с нея подаръците си, стига само да остане с него до разсъване. Но изненадана от въпроса му, тя отговори само:

– Каквото обичате, господарю.

Скоро мисълта му се върна към него самия.

– Ах, Йодлин, Йодлин, трябваше да те извикам в двореца Нел, където така се измъчих през тези месеци.

– Зная, монсеньор Луи, зная, че съпругата ви не ви е обичала, както трябва, но как бих посмяла да дойда при вас! Не знаех дали ще се зарадвате или засрамите, като ме видите.

Той я гледаше, но вече не я слушаше. Очите му бяха втренчени, прибулени. Йодлин много добре знаеше какво означава този поглед, познат ѝ още от времето, когато Луи беше на петнадесет години.

– Легни – внезапно ѝ заповяда той.

– Тук ли, монсеньор... искам да кажа, господарю – прошепна ужасена тя, като посочи леглото на Филип Хубави.

– Точно тук! – отвърна с глух глас Вироглавия.

За миг тя се поколеба, струваше ѝ се светотатство. Но в крайна сметка Луи беше сега крал и това легло бе станало негово. Свали нощната си шапчица, смъкна наметката и ризата си. Златните ѝ плитки се разплетоха. Беше малко по-пълна от преди, но тялото ѝ бе запазило хубавата си линия, широкия, успокояващ гръб, копринено гладките бедра, по които трепкаше светлината... Жесто-вете ѝ бяха покорни, а в този миг той жадуваше именно за покорство. Както затоплят с грейка леглото, за да изгонят студа, така това хубаво тяло щеше да изгони от него демоните. Малко тревожна, зашеметена, Йодлин се плъзна под златната завивка.

– Права съм била – веднага каза тя, – новите чаршафи са твърди! Знаех си аз.

Луи трескаво се освободи от нощницата си. Мършав, с костеливи рамене, тромав поради несръчността си, той се нахвърли върху нея с отчаян порив, като че ли не можеше да търпи най-малко отлагане.

Напрасно бързаше! Кралете не заповядват на всичко и в някои неща са изложени на същите разочарования, както другите мъже. Страстта на Вироглавия беше въображаема. Вкопчен в раменете на Йодлин, подобно на удавник за шамандура, той напрасно се мъчеше да надвие нищо необещаващата си немощ. „Ех, ако само с това е удостоявал мадам Маргьорит, не е чудно, че му е изменила“ – мислеше си Йодлин.

Всички нейни безмълвни насърчения, които не скъпеше, всички негови усилия, съвсем неприсъщи на победоносен принц, останаха безуспешни. Той се дръпна от нея разстроен, засрамен. Трепереше, на границата да избухне в ярост или в сълзи.

Тя се опита да го успокои.

– Толкова сте пътували днес! Така студено ви е било, а и навярно сте били толкова натъжен! Съвсем естествено е, след като днес сте погребали баща си, и това може да се случи с всеки, нали знаете.

Вироглавия съзерцаваше хубавата руса жена, предлагаща се и недостъпна, легнала като олицетворение на пъклено наказание, макар и да го гледаше със съчувствие.

– Това е заради онази мизерница, заради онази мръсница...

Йодлин се дръпна, въобрази си, че оскърблението е отправено към нея.

– Исках да я убия след престъплението ѝ – продължи той със стиснати зъби. – Баща ми отказа. Собственият ми баща не отмъсти за мен. А сега самият аз съм като труп... в това легло, където си давам сметка колко съм нещастен, където не бих могъл никога да заспя!

– Ще заспите, монсеньор Луи – прошепна Йодлин нежно и го привлече към себе си. – Леглото е хубаво, разбира се, само че е легло на крал. И за да изгоните това което ви пречи, до вас в него трябва да легне кралица. Тя беше искрено развълнувана и в скромността си нито го упрекваше, нито се чувствуваше засегната.

– Наистина ли така мислиш, Йодлин?

– Но, разбира се, монсеньор Луи, уверявам ви. В легло на крал е нужна кралица – промълви тя.

– Може би скоро ще имам кралица. Изглежда, че е руса като тебе.

– Много ме ласкаете с тези думи.

– Казват, че била много хубава – продължи Вироглавия – и добродетелна. Живее в Неапол.

– Но, разбира се, монсеньор Луи, разбира се. Сигурна съм, че тя ще ви направи щастлив. А сега трябва да си отдъхнете.

Тя майчински му предложи топлото си рамо с дъх на лавандула и го изслуша, докато той мечтаеше гласно за непознатата жена, за далечната принцеса, чието място напразно бе заела тази нощ. А той търсеше в миражите на бъдещето утеха за миналите си злочестини и за сегашните поражения.

– Но, разбира се, монсеньор Луи, точно такава съпруга ви трябва. Ще видите колко силен ще се почувствувате до нея...

Най-сетне той замълча. А Йодлин остана така, без да смее да помръдне, вперила широко отворените си очи в трите вериги на нощната лампа, очаквайки да съмне, за да си отиде.

Кралят на Франция спеше.

ВТОРА ЧАСТ ВЪЛЦИТЕ СЕ ИЗЯЖДАТ ПОМЕЖДУ СИ

I

ЛУИ ВИРОГЛАВИЯ СВИКВА ПЪРВИЯ СИ СЪВЕТ

От шестнадесет години Марини участвуваше в кралския съвет и седем от тях седеше от дясната страна на краля. Шестнадесет години бе служил на един и същ владетел и бе провеждал една и съща политика. В продължение на шестнадесет години бе сигурен, че ще срещне в съвета верни приятели и усърдни подчинени. Тази сутрин, още щом пристъпи прага на заседателната зала, разбра, че е настъпил коренен обрат.

Около дългата маса бяха насядали съветниците, почти толкова на брой, колкото обикновено, и камината разливаше в стаята същия мирис на изгорели дъбови дърва. Но местата около масата бяха разпределени по друг начин или заети от нови лица.

До членовете на съвета, участващи по право или по традиция, като принцовете от кралска кръв или конетабъла Гоше дьо Шатийон, Марини не видя нито Раул дьо Прел, нито Никол дьо Локтие, ни Гийом Дюбоа, видни легисти, верни служители на Филип Хубави. Бяха заместени от хора като Етиен дьо Морне, канцлер на граф дьо Валоа, или от Бери дьо Меркюр, шумен благородник, от дълги години отявлено враждебен на кралската администрация.

Колкото до самия Шарл дьо Валоа, той си бе присвоил обичайното място на Марини.

С изключение на конетабъла от старите служители на Железния крал бе останал само бившият шамбелан Юг дьо Бувил, навярно защото спадаше към висшата аристокрация. Съветниците с буржоазен произход бяха отстранени.

От пръв поглед Марини си даде сметка, че съставът и подреждането на членовете на съвета бяха съзнателно оскърбление и предизвикателство спрямо него самия. Той остана за миг неподвижен, прихванал с лявата си ръка яката на дрехата си под широката си брадичка и притиснал под десния лакът папката с книга, сякаш си мислеше: „Няма как! Ще трябва да се преборим!“ и събираше сили...

После се обърна към Юг дьо Бувил и попита, но така, че да го чуят

всички:

– Болен ли е месир дьо Прел? А дали месир Бурдьоне, дьо Бриансон и Дюбоа са били възпрепятствувани, та не виждам никого от тях? Предупредили ли са, че ще отсъствуват?

Дебелият Бувил се поколеба за миг и отговори с наведени очи:

– Не бях натоварен да свикам съвета. Месир дьо Морне се погрижи за това.

Като се облегна на стола, който бе присвоил, Валоа заяви с едва прикрито безочие:

– Не вярвам да сте забравили, месир дьо Марини, че кралят поканва в съвета когото пожелае, както пожелае и когато пожелае. Това е суверенно право.

Марини за малко не отговори, че ако наистина е право на краля да кани за съвета когото си ще, негов дълг също е да избира хора, които разбират от държавните работи, а компетентността не се изгражда от днес до утре.

Предпочете обаче да запази доводите си за по-уместен спор и седна, привидно спокоен, срещу Валоа на останалия празен стол, вляво от креслото на краля.

Отвори чантата с документи, извади пергаменти и бележници и ги нареди пред себе си. Нервни и тънки, ръцете му контрастираха с тежкото му тяло. Потърси машинално под плота на масата кукичката, на която закачваше обикновено чантата си и подтисна раздражението си.

Валоа тайнствено разговаряше с племенника си Шарл Френски. Филип дьо Поатие четеше, приближил до късогледите си очи документ, отнасящ се до негов васал, конетабълът му го беше подал. Луи д'Еврьо мълчеше. Всички бяха облечени в черно. Но монсеньор дьо Валоа, въпреки дворцовия траур, бе натруфен по-пищно от когато и да било. Кадифената му наметка бе така украсена със сребърни бродерии и белки, че бе заприличал на кон от погребална колесница. Пред него нямаше нито свитък пергамент, нито бележник. Предоставяше на канцлера си унизителното занимание да чете и пише, а самият той само говореше.

Вратата към кралските покои се отвори и се появи Матийо дьо Три.

– Месир¹¹, кралят – съобщи той.

Валоа стана пръв и се поклонил с толкова подчертана почит, че можеше да бъде изтъкувана като царствено покровителство. Вироглавия каза:

11. На френски „месир“ звучи еднакво в единствено и множествено число. – Б. пр.

– Извинете, месир, за закъснението ми...

Не довърши, ядосан от глупавите си думи. Забравил бе, че е крал и има право последен да дойде на съвета. Отново го обзе странно притеснение, както предния ден в Сен-Дьони и както през изминалата нощ в бащиното легло.

Действително бе настъпил часът да се прояви като крал. Но кралското държание не се придобива по чудо. Отпуснал ръце, със зачервени очи, Луи не помръдваше. Забрави самият той да седне или да подкани съветниците си.

Секундите течаха. Мълчанието ставаше мъчително.

Матийо дьо Три направи необходимото: шумно отместе назад креслото на краля. Луи седна и прошепна:

– Седнете, месир!

Пак мислено видя баща си на същото това място, и машинално зае позата му, опрял длани на облегалките на креслото. Това му вдъхна известна самоувереност. После той се обърна към граф дьо Поатие и му каза:

– Братко, първото ми решение се отнася до вас.

Възнамерявам да обявя графството ви Поатие за перство, щом дворецовият траур изтече. Така ще бъдете сред перовете и ще ми помагате да нося короната.

После се обърна към другия си брат:

– На вас, Шарл, искам да дам във владение графството Ла Марш със съответните права и доходи.

Двамата принцове станаха, приближиха се към двете страни на кралското кресло и целунаха ръка на по-големия си брат в знак на благодарност. Решенията в тяхна полза не бяха нито изключителни, нито неочаквани. Беше станало традиция да се дава титлата пер на първия брат на краля и от друга страна, отдавна се знаеше, че графството Ла Марш, откупено от Филип Хубави от Лузинян, ще принадлежи на младия Шарл.¹²

Въпреки това монсеньор дьо Валоа гордо се изпъчи, сякаш инициативата изхождаше от него. Същевременно кимна леко към двамата принцове, като че ли искаше да каже: „Виждате ли, потрудох се за вас.“

Луи X не беше така доволен обаче, защото бе пропуснал да отдаде най-напред почит на паметта на баща си и да каже няколко думи за

12. Грамотите, с които било дадено графството Марш на Шарл Френски и перската титла на Филип дьо Поатие, са били издадени през март и август 1315 година.

приемствеността на властта. Предварително подготвените две красиви фрази бяха излетели от ума му. Сега вече не знаеше как да продължи.

Отново настъпи мълчание. Тягостно и неловко. Явно нечие отсъствие се чувствуваше на това заседание, отсъствието на покойния крал. Ангьоран дьо Марини гледаше младия владетел и явно очакваше да чуе: „Месир, утвърждавам ви във функциите ви на съуправител и главен ректор на кралството.“

Тъй като не чу нищо подобно, Марини даде вид, че тези думи са били произнесени, и попита:

– По кои въпроси, господарю, бихте желали да бъдете осведомен? За постъпленията на налозите и данъците, за състоянието на държавното съкровище, за декретите на парламента, за глада, който се шири в провинциите на кралството, за разположението на гарнизоните, за положението във Фландрия, за исканията, представени от Бургундския и Шампанския барон?

Това ясно означаваше: „Господарю, ето с какви въпроси се занимавам, а и с много други, които дълго бих могъл да ви изброя. Мислите ли, че ще можете да минете без мен?“

Вироглавия се обърна към чичо си Валоа, сякаш го молеше за помощ.

– Месир дьо Марини – каза Валоа, – кралят не ни е свикал днес за разглеждане на тези проблеми. Ще ги изслуша по-късно.

– След като не съм бил предупреден за дневния ред на съвета, монсеньор, не можех да отгатна.

– Кралят, месир – поде Валоа, без да обърне ни най-малко внимание на забележката му, – иска да чуе мнението ви по повод първата грижа, която трябва да има като добър владетел: грижата за потомството си и за осигуряване на наследник на трона.

– Точно така, месир – заяви кралят, като се опита да заговори царствено. – Мой пръв дълг е да осигурия наследник на трона, а за това ми трябва съпруга...

След тези думи отново не намери какво да каже. Валоа отново взе думата.

– Кралят смята, че още отсега трябва да избере друга съпруга и е спрял вниманието си на принцеса Клеманс Унгарска, дъщеря на крал Карло Мартело и племенница на Неаполския крал. Искаме да чуем мнението ви, преди да пратим посланици.

Думата „искаме“ изненада неприятно не един член на съвета. Нима монсеньор дьо Валоа управляваше? Филип дьо Поатие наклони глава

към граф д'Еврьо.

– Ето защо най-напред ми погалиха ухото с перството – прошепна той, а после високо попита:

– Какво е мнението на месир дьо Марини по този въпрос?

Така той умишлено допусна некоректност спрямо по-големия си брат, защото бе право на суверена и само на него да подканва съветниците да изкажат мненията си. Никой не би дръзнал да прояви подобно незачитане в някое съвещание на крал Филип. Но днес като че ли всеки командуваше. И щом чичото на новия крал си даваше вид че ръководи съвета, и братът можеше да си позволи същите волности.

Марини леко изпъчи едрия си гръден кош.

– Унгарската принцеса без съмнение притежава всички качества, за да бъде кралица, щом мисълта на краля се е спряла на нея. Но, ако изключим обстоятелството, че е племенница на монсеньор дьо Валоа; което естествено е достатъчно, за да я обичаме, не виждам какво би донесъл на кралството този съюз. Баща ѝ, Шарл Мартел, отдавна умря и бе унгарски крал само формално.

Брат ѝ, Шаробер...

За разлика от Шарл дьо Валоа той произнасяше двете имена на френски.

– ... брат ѝ Шаробер успя най-сетне миналата година след петнадесет години домогвания и борби да вземе маджарската корона, която не се крепи особено устойчиво на главата му. Всички владения на Анжуйската династия вече са разпределени между членовете на многочисленото семейство, което се е разляло по земята като зехтин по покривка. Скоро френското кралско семейство ще изглежда само като клон на анжуйското.¹³

От този брак не може да се очаква никакво увеличение на територията ни, а крал Филип толкова държеше на това, никаква военна помощ, защото всички тези далечни владетели си имат достатъчно грижи да заздравяват властта в собствените си земи. С други думи, Ваше Величество, сигурен съм, че баща ви щеше да се противопостави на съюз, при който зестрата би включвала повече облаци, отколкото земи.

Монсеньор дьо Валоа беше станал моравочервен и неспокойно раздвижи крака под масата. Всяка фраза на Марини вероломно бе насочена срещу него.

– Много ви е лесно, месир, да се позовавате на онзи, който е в гроба. Бих ви възразил, че добродетелността на кралицата струва повече от една провинция. Прекрасните съюзи с Бургундия, така добре

комбинирани от вас, не се оказаха толкова изгодни, че да ви вземем за арбитър в тази област. Позор и горчивини – ето какъв бе резултатът.

– Да, така е! – внезапно се обади Вироглавия.

– Ваше Величество – отвърна Марини с отсянка на умора и

-
13. Династията Анжу-Сицилия е така свързана с историята на френската монархия през XIV век и толкова често ще бъде споменавана в нашия разказ, че ни се струва необходимо да дадем известни обяснения на читателя относно нея.

В 1246 година Шарл, граф на Валоя и Мен, син на Луи ХШ и седми брат на Луи Свети, се оженил за графиня Беатрикс, която му донесла, според изрза на Данте, „Прованс в зестра“. Избран от Светия престол за поддръжник на църквата в Италия, бил коронясан за крал на Сицилия в Сан-Джовани Латерано в Рим през 1265 г.

Такъв е произходът на този клон от фамилията на Капетите, известен под името Анжу-Сицилия, чиито владения и женитби се разпростират бързо из цяла Европа.

Синът на Шарл I Анжуйски, Шарл II, наречен Куция (1250 – 1309), крал на Неапол, Сицилия и Ерусалим, Пулийски херцог, принц на Салерно, Капуа и Таренто, се оженил за Мария, сестра и наследница на унгарския крал Ладислав IV. От този съюз се родили:

Маргьорит, първа съпруга на Шарл дьо Валоя, брат на Филип Хубави.

Карло Мартело, титулярен крал на Унгария

Луи Анжуйски, епископ на Тулуза

Роберто, крал на Неапол

Филип, принц на Таренто

Ремон Беранже, граф д'Андриа

Жан-Тристан, станал монах

Жан, херцог на Дурацо

Пиер, граф д'Еболи и дьо Гравина,

Мария, съпруга на Санчо Арагонски, крал на Майорка

Бланш, съпруга на Жак II Арагонски

Беатрис, омъжена най-напред за маркиз д'Есте, а после за граф Бертран де Бо

Елеонор, съпруга на Фредерик Арагонски.

Първородният син на Шарл Куция, Карло Мартело, оженен за Клеманс Хабсбургска, за когото кралица Мария искала настойчиво наследството на унгарския трон, умрял в 1296 година. Той оставил син, Шарл-Робер, наречен Шаробер, който след петнадесетгодишна борба успял да увенчае главата си с унгарската корона, и две дъщери, едната от които се омъжила за виенския престолонаследник Жан II, а другата, Клеманс, станала втора съпруга на Луи X Вироглавия.

Вторият син на Шарл Куция, Луи Анжуйски, се отказал от всичките си наследствени права и станал монах. Като епископ на Тулуза той умрял на двадесет и три години в замъка Бриньол в Прованс. При папа Жан XXII през 1317 година бил канонизиран.

След смъртта на Шарл Куция в 1309 година неаполската корона се паднала на третия му син, Робер.

Четвъртият син, Филип, принц на Таренто, станал титулярен император на Константинопол посредством брака си с Катрин дьо Валоя-Куртъоне, дъщеря от втория брак на Шарл дьо Валоя.

Династия, баснословно плодovита и дейна, Анжу-Сицилия наброявала двеста деветдесет и девет владетелски корони и дванадесет светци.

презрение, – вие бяхте много млад, когато баща ви ви ожени, а монсеньор дьо Валоа съвсем не изглеждаше толкова враждебно настроен тогава, нито впоследствие, щом само преди две години реши да ожени собствения си син за сестрата на съпругата ви, за да се сроди по-близо с вас.

Валоа прие удара и петната по бузите му пламнаха още повече. Наистина бе сметнал за ловък ход женитбата на сина си Филип с по-малката сестра на Маргьорит, наричана Жана Малката или Куцата, защото единият ѝ крак бе по-къс от другия.¹⁴

Марини продължи:

– Добродетелността на жените е нещо несигурно, Ваше Величество, както и хубостта им е преходна, а провинциите остават. През тези години кралството спечели от браковете повече земи, отколкото от войните.

Така например монсеньор дьо Поатие владее Конте – Франш, така...

Валоа грубо го прекъсна:

– Нима съветът ще слуша само перченията на месир дьо Марини или ще обсъди желанията на краля?

– Именно с оглед на тях, монсеньор – отвърна доста рязко Марини, – би трябвало да не слагаме колата пред впряга. Кралят би могъл да има всички принцеси на света и много добре разбирам нетърпението му. Но все пак трябва най-напред да разтрогнем брака със сегашната му съпруга. Монсеньор д'Артоа като че ли не е донесъл от замъка Гаяр очаквания отговор. Така че е необходим папа за анулирането на брака.

– Този папа, който ни обещава вече шест месеца, Марини, но още не се е излюпил от ненамираемия конклав. Вашите пратеници така хубавичко са се подиграли и погаврили с кардиналите в Карпантра, че те са се разбягали със запретнати раса по полето. Нямате основание да се хвалите с този случай! Ако бяхте проявили повече умереност и уважение към служителите на бога – нещо, което ви е съвсем чуждо, – нямаше да бъдем така затруднени.

– Досега се стремях да осуеят избирането на папа, който да бъде креатура единствено на владетелите в Рим или на онези в Неапол, защото крал Филип искаше папа, който да служи на Франция.

Властолюбивите личности са движени преди всичко от желанието

14. Женитбата на Филип дьо Валоа и Жана Бургундска, сестра на Маргьорит, наречена Жана Куцата, била чествувана през 1313 година.

си да упражняват въздействие над цялата вселена, да създават събитията и да доказват правотата си. Богатство, почести, отличия са само средства в очите им. Марини и Валоя спадаха към тази категория хора. Открай време бяха противници и само Филип Хубави бе съумял да предотврати сблъсъка им, използвайки възможно най-пълноценно политическата мъдрост на легиста и военните качества на принца. Но техният спор беше над възможностите на Луи X и той бе съвсем безпомощен да го разреши.

Граф д'Еврьо се опита да усмири духовете и направи едно предложение, което бе прието от двете страни.

– А ако едновременно с обещанието за женитба с принцеса Клеманс накараме краля на Неапол да приеме за папа някой френски кардинал?

– Тогава естествено, монсеньор – заяви вече по-спокойно Марини, – този съюз би бил осмислен. Само че доста се съмнявам, че ще успеем.

– Нищо не губим да опитаме. Нека изпратим пратеници в Неапол, ако такова е желанието на краля.

– Разбира се, монсеньор.

– Какво ще кажете, Бувил? – попита внезапно Вироглавия, за да даде вид, че поема решението на въпроса в свои ръце.

Дебелият Бувил се стресна. Като шамбелан той беше превъзходен. Внимаваше за разходите, беше безупречен домоуправител, но умът му особено не се възвисяваше. Затова Филип Хубави се обръщаше в съвета към него май само за да му заповяда да отвори прозорците.

– Ваше Величество – заяви той, – семейството, от което ще вземете съпругата си, е благородно. Там се спазват рицарските традиции. За нас би било чест да служим на кралица...

Млъкна, смразен от погледа на Марини, който сякаш казваше: „Изменяш ми, Бувил!“

Между Бувил и Марини съществуваха стари, приятелски връзки. Та нали точно у бащата на Бувил, Юг II, тогава главен шамбелан, по-късно убит пред очите на Филип Хубави в Мон-ан-Певел, Марини най-напред бе постъпил като щитоносец. По време на необикновеното си издигане той винаги бе останал верен на сина на първия си господар.

Бувиловци спадаха към най-висшата аристокрация. Длъжността шамбелан поне, ако не главен шамбелан, беше едва ли не наследствена за тях. Юг III, който наследи брат си Жан, заместил на свой ред баща им Юг II, по темперамент и по атавизъм бе толкова предан служител на короната и така заслепен от кралското величие, че заговореше ли го

кралят, можеше само да се съгласява с него. Обстоятелството, че Вироглавия бе некадърник и забъркана глава, нищо не променяше и щом бе станал крал, Бувил бе готов да пренесе върху него цялото усърдие, което бе засвидетелствувал на Филип Хубави.

Старанието му бе незабавно възнаградено, защото Луи Х реши да изпрати в Неапол именно него. Този избор изненада всички, но не предизвика възражения. Въобразявайки си, че ще уреди всичко тайно с писма, Валоа смяташе, че един посредствен, но покорен човек е точно пратеникът, който му трябваше. А Марини си мислеше: „Пратете Бувил. Той е толкова способен да води преговори, колкото едно петгодишно дете. Сами ще видите резултата.“

Цял изчервен, добрият служител по този начин се оказа натоварен с висока мисия, на каквата не се надяваше.

– Не забравяйте, Бувил, че имаме нужда от папа – напомни му младият крал.

– Само за това ще мисля, господарю.

Внезапно Луи Х почувствува властта си. Ако зависеше от него, пратеникът му щеше да е вече на път. Той добави:

– На връщане ще се отбиете в Авиньон и ще гледате да ускорите конклава. И тъй като, изглежда, кардиналите трябва да бъдат подкупени, ще се запасите с пари от месир дьо Марини.

– Откъде ще взема тези пари, господарю? – попита Марини.

– Ами че... от държавната хазна естествено!

– Хазната е празна, господарю, или по-право в нея има едва колкото да посрещнем плащанията до „Свети Никола“ в очакване на нови постъпления, нищо повече.

– Как така, хазната била празна, месир? – възкликна Валоа. – Защо не го казахте по-рано?

– Исках да започна с това, монсеньор, но вие не ми позволихте.

– А защо според вас сме така обеднели?

– Защото постъпленията от данъците не са редовни, когато населението гладува. Защото бароните, както отлично знаете, съвсем неохотно плащат дължимите помощи. Защото заемът, отпуснат ни от ломбардските компании, послужи да изплатим пак на бароните заплатите за последния поход във Фландрия, поход, за който вие много настоявахте...

– ... и който вие благоволихте да приключите на своя глава, месир, преди рицарите ни да успеят да се прославят и нашите финанси да се оправят. Ако кралството не извлече изгода от прибързания договор, който сключихте в Лил, не вярвам да е било същото и за вас самия,

защото обикновено никак не забравяте себе си в пазарлъците, които водите. Изпитал съм го на собствения си гръб.

Последните му думи бяха намек за размяната на владенията им Гайфонтен и Шанрон, извършена преди четири години, впрочем по искане на Валоя, но той се бе сметнал изигран. Голямото им скарване да тираще оттогава.

– Независимо от това – заяви Луи – месир дьо Бувил трябва да замине възможно най-скоро.

Марини като че ли не чу думите на краля. Изправи се и за всички стана ясно, че ще се случи нещо непоправимо.

– Господарю, бих желал монсеньор дьо Валоя да изясни какво каза преди малко във връзка с конвенциите в Лил и Маркет или да вземе назад думите си.

За няколко секунди в залата настъпи пълна тишина. После монсеньор дьо Валоя се изправи на свой ред, като тръсна опашките от белки по раменете и хълбоците си.

– Заявявам в лицето ви, месир, това, което всеки шушука зад гърба ви, а именно, че фламандците са ви платили, за да оттеглите знамената ни, и сте прибрали в джоба си сумите, които би трябвало да отидат в държавното съкровище.

Стиснал челюсти, с побеляло от гняв сипаничаво лице и далечен поглед, Марини приличаше на статуята си в галерията.

– Господарю – каза той, – днес чух повече, отколкото всеки почтен човек би могъл да чуе през целия си живот. Аз дължа богатствата си само на щедростта на краля, вашия баща, чийто служител и помощник във всичко съм бил в продължение на шестнадесет години. Токущо бях обвинен пред вас в злоупотреба и пазарлъци с враговете на кралството ни. Тъй като нито един глас тук и главно вашият, господарю, не се вдигна да ме защити от подобна мерзост, настоявам да назначите комисия, за да проверите сметките ми, за които отговарям пред вас и само пред вас.

Посредствените владетели търпят край себе си само ласкатели, които прикриват посредствеността им. Държанието на Марини, тонът му, самото му присъствие напомняха прекалено красноречиво на младия крал, че стои по-долу от баща си. Той също избухна и кресна:

– Така да бъде! Ще назнача комисия, месир, щом сам настоявате.

С тези думи той се раздели с единствения човек, способен да управлява вместо него и да дава правилна насока на царуването му. Дълги години Франция щеше да изплаща този гневен изблик.

Марини взе чантата си, сложи вътре документите и се запъти към

вратата. Жестът му още повече раздразни Вироглавия, който подхвърли:

– А дотогава ще благоволите да не се занимавате с хазната ни.

– Ще се пазя като от огън, господарю! – отвърна Марини от прага.

И стъпките му заглъхнаха в предверието. Валоа тържествуваше, едва ли не изненадан от бързата езекуция.

– Сгрешихте, братко – каза му граф д'Еврьо. – Такъв човек не се насила, и то по такъв начин.

– Много правилно постъпих, братко – отвърна Валоа, – и вие скоро ще ми бъдете признателен. Този Марини е цирей върху лицето на кралството и час по-скоро трябва да бъде отстранен.

– Чичо – попита Луи X, връщайки се припряно към единствената си мисъл, – кога ще изпратите нашето посолство в Неаполския двор?

Шом Валоа му обеща, че Бувил ще замине още същата седмица, той разпусна съвета. Беше недоволен от всичко и всички, защото всъщност беше недоволен от себе си.

II

АНГЬОРАН ДЪО МАРИНИ

Предшествуван, както обикновено, от двама сержанти с тояжки, украсени с лилии, и следван от секретари и щитоносци, Ангьоран дьо Марини се задушаваше от гняв на път за в къщи. „Този негодник, тази лисица, да ме обвини, че спекулирам с договорите! Подобен упрек е най-малкото смешен, идвайки от него, който цял живот се продава на онзи, който му предлага повече... И това кралче с мозък на муха и злост на оса не каза нито дума в моя полза, а само ми отне властта над държавното съкровище!“

Той крачеше, без да вижда нито улиците, нито хората. Толкова дълго и толкова отвисоко управляваше другите, че бе загубил навика да ги гледа. Парижаните му правеха път, кланяха се, сваляха почтително шапки, а после се сподиряха с погледи, споделяйки някоя горчива забележка. Не го обичаха или вече не го обичаха.

Стигнал до двореца си на улица Фосе-Сен-Жермен, той прекоси с бързи крачки двора, хвърли плаща си на първата протегната ръка и без да се разделя с чантата си с документи, изкачи витата стълба.

Големи сандъци, големи свещници, дебели килими, тежки завеси – дворецът бе обзаведен само със солидна покъщнина, предназначена за продължителна употреба. Цяла армия лакеи бе в услуга на господаря и

цяла армия писари работеше в услуга на кралството.

Ангъоран бутна вратата на стаята, където предполагаше, че е жена му. Тя бродираше край камината. Сестра ѝ беше с нея, госпожа дьо Шантьолу, бърлива вдовица. Две италиански хрътки, мънички и зиморничави, подскачаха в краката им. Като видя изражението на мъжа си, жена му веднага се разтревожи:

– Какво се е случило, мили приятелю?

Алипс дьо Марини, родена дьо Монс, вече почти пет години живееше в постоянно възхищение от мъжа, който се бе оженил за нея след смъртта на първата си жена, и се бе привързала трайно и страстно към него.

– Случи се това – отвърна Марини, – че сега, когато крал Филип вече го няма, за да ги сплашва с камшика си, кучетата се нахвърлиха върху мен.

– Мога ли да ви помогна с нещо?

Той ѝ благодари, но така сурово, добавяйки, че е в състояние сам да се справи, че очите на младата жена се напълниха със сълзи. Тогава Ангъоран се наведе, целуна я по челото и прошепна:

– Зная добре, Алипс, че само вие истински ме обичате!

После мина в работния си кабинет и хвърли чантата върху един сандък. Заразхожда се известно време от единия до другия прозорец, за да даде възможност на разума да вземе връх над гнева. „Отнехте ми държавното съкровище, млади господарю, но забравихте останалото. Почакайте, няма да ме сломите толкова лесно.“

Той дрънна със звънчето.

– Незабавно четирима сержанти – нареди на влезлия камериер.

Извиканите сержанти се качиха в стаята на стражата. Марини разреди помежду им следните поръчения:

– Ти ще намериш месир Ален дьо Парей в Лувъра. Ти ще извикаш брат ми, архиепископа, трябва да е в епископския дворец днес. Ти – месир Дюбоа и месир Раул дьо Прел, а пък ти – месир Локтие. Ако не са в домовете си, помъчете се да ги откриете. И на всички кажете, че ги чакам тук.

Щом четиримата мъже излязоха, той дръпна една завеса и отвори вратата на канцеларията на частните си секретари.

– Някой, за да му диктувам.

Доиде един писар с пюпитър и пера. Обърнат гърбом към огъня, Марини поде:

„До всемогъщия, многообичан и многоуважаван господар, крал Едуард Английски, Аквитански херцог... Господарю, в състоянието, в което ме заварва отиването при бога на моя господар и владетел, многооплаквания крал Филип, най-великия, когото е познавало кралството ни, се обръщам към вас, за да ви уведомя за неща, които засягат благого на двете нации...“

Той прекъсна диктуването, за да позовни отново. Камериерът влезе. Марини му заповяда да потърси Луи дьо Марини, сина му. После продължи да диктува писмото.

От 1308 година, когато френската принцеса Изабел се омъжи за Едуард II Английски, Марини бе имал случай да окаже на английския крал не една политическа или лична услуга.

Положението в Аквитанското херцогство винаги бе трудно и напрегнато поради особения статут на огромното френско владение, собственост на чужд суверен. Там се чувствуваха последиците от водената сто и повече години война, от непрестанните ежби, от оспорваните или отхвърлените договори. Когато гиенските васали се обръщаха, водени от интерес и съперничество ту към единия, ту към другия владетел, Марини винаги се бе старал да осуетява конфликтите. От друга страна, Едуард и Изабел съвсем не бяха хармонично семейство. Когато Изабел се оплакваше от аномалните склонности на мъжа си и го упрекуваше за любимците му, с които водеше открита война, Марини ѝ препоръчваше спокойствие и търпение в името на благого на двете кралства. И най-сетне английската хазна често оставаше празна и когато Едуард изпитваше особени финансови затруднения, Марини успяваше да му издействува заем.

В знак на благодарност за толкова услуги предишната година Едуард бе удостоил първия съветник на френския крал с доживотна пенсия от хиляда ливри.¹⁵

Сега бе ред на Марини да се обърне към английския крал и да му поиска услуга. За добрите отношения между двете кралства бе важно да се запази досегашната политика на Франция спрямо Англия.

„... Става дума за нещо повече от благоволенieto, с което се ползвам, или богатството ми. Сам ще се убедите, че е застрашен мирът в двете империи, за който аз съм и ще бъда винаги ваш най-верен служител.“

Той накара да му препрочетат писмото и нанесе известни поправки.
– Препишете го и дайте да го подпиша.

– С конниците ли да го изпратим? – попита секретарят.

– О, не. Ще го подпечатам с малкия си печат.

Секретарят излезе. Марини разкопча робата си: вратните му жили се бяха издули от напрежение.

„Бедно кралство! – помисли си той. – В какъв хаос и нищета ще го хвърлят, ако не се противопоставя. Нима съм градил толкова много, за да видя всичките си усилия унищожени?“

Хората, които много дълго са упражнявали власт, накрая се откъсват с длъжността си и започват да смятат всяко посегателство към личността си за пряко посегателство спрямо държавните интереси. Марини се намирал точно в такова състояние и затова бе готов, без ни най-малко да си дава сметка, да действа против кралството от мига, когато ограничаваха възможността му да го ръководи.

В такова разположение на духа той прие брат си, архиепископа.

Жан дьо Марини, висок, скован във виолетовата си мантия, винаги се държеше изкуствено и кралският съветник не обичаше това. Всеки път бе изкушен да каже на по-малкия си брат: „Запази това изражение

15. Нищо по-трудно за установяване и нищо по-спорно от стойността на парите през вековете. Толкова промени, девалвации и най – различни правителствени мерки са засягали техния курс в даден момент, че специалистите никога не успяват да постигнат съгласие.

Не могат да се посочат равностойни цени на хранителните стоки, дори и на основните измежду тях, защото тия цени се различавали чувствително понякога от година на година в зависимост от изобилието или недостига на продуктите, както и в зависимост от налаганите от държавата такси. Периодите на глад били чести и цените, споменати от хроникьорите, в много случаи са цени „на черния пазар“ и това дава невярна представа изобщо за покупателната способност на съответната епоха. Освен това някои стоки от най-широко потребление днес били малко разпространени през Средните векове и затова били по-скъпи. За сметка на това пък поради ниско платената работна ръка манифактурните произведения били сравнително евтини. Сравнителната стойност на златото в тегло би могла да се стори по-добра база за изчисление. Но ни уверяват, че златото днес се поддържа изкуствено на много по-висока цена от реалната му стойност. Трудно ни е вече да установим равностойния размер на франка през 1914 година. Как тогава можем да се домогваме до точни изчисления на ливрата през 1314 година?

Като сравнихме различните специализирани трудове, предлагаме на читателя за удобство, без да скриваме от него, че грешката в изчисленията ни може да стигне от петдесет до сто процента, приравняването на сто днешни франка на една ливра от началото на XIV век. Разходите на кралството по времето на Филип Хубави, освен през военните години, достигали средно 500000 ливри, което общовзето представлява бюджет от 50 милиона или 5 милиарда стари франка.

Да не забравяме, че старите и новите ни франкове поставят сериозни капани пред бъдещите историци.

за канониците си, щом ти харесва, но не и с мен, който съм те виждал да се лигавиш над супата си и да се секнеш с пръсти!“

Разказа му накратко за заседанието, което бе напуснал, и му предаде нарежданията си със същия нетърпящ възражение тон, с който говореше на подчинените си.

– Не искам засега папа, защото докато няма папа, това злобно кралче е в ръцете ми. Не трябва следователно да има събрани на едно място кардинали, готови да изслушат Бувил, когато се върне от Неапол. В Авиньон не бива да цари сговор. Да спорят и да се карат. Ще направите всичко необходимо, братко, за да бъде така.

Жан дьо Марини, който отначало изглеждаше възмутен от онова, което му съобщи Ангьоран, се начумери, щом стана дума за конклава. За миг се замисли, загледан в епископския си пръстен.

– Е, братко? Чакам съгласието ви – подкани го Ангьоран.

– Знаете, братко, че единственото ми желание е да бъда във всичко на вашите услуги и си мисля, че бих могъл по-добре да го сторя, ако стана кардинал един ден. А всявайки в конклава повече разногласия, отколкото има сега, се излагам на опасността да загубя приятелството на един или друг кандидат за папа например Франческо Каетани и ако покъсно бъде избран, той ще ми откаже кардиналската шапка.

Ангьоран избухна:

– Кардиналска шапка! Намерил сте кога да говорите за нея! Клетни ми Жан, ако въобще някой ден я получите, единствено аз бих я сложил на главата ви, както вече ви осигурих митрата, но ако от глупави сметки пощадите враговете ми, например този Каетани, уверявам ви, че скоро ще тръгнете не само без кардиналска шапка, а и без обувки като жалък монах, отпратен в някой манастир. Прекалено бързо забравяте какво ми дължите, Жан, и от каква неприятност ви измъкнах само преди два месеца, заради злоупотребата с имуществото на тамплиерите. Добре, че се сетих – добави той и погледът му под гъстите вежди стана още по-искрящ и проникателен, – успяхте ли да унищожите доказателствата, оставени така неблагоприятно у банкера Толомей, с които си бяха послужили ломбардците, за да ме принудят да отстъпя?

Архиепископът кимна с глава и жестът му можеше да бъде изтълкуван като потвърждение, но тутакси стана по-покорен и помоли брат си да му даде точни указания.

– Изпратете в Авиньон двама пратеници, абсолютно доверени духовни лица, напълно зависещи от вас. Накарайте ги да се поразходят в Карпантра, Шатоньоф, Оранж, навред, където са пръснати кардиналите,

и да разпространят убедително сред тях, уж от името на френския двор, съвсем противоречиви твърдения. Единият ще съобщи на френските кардинали, че новият крал ще се съгласи папата да се върне в Рим. Другият ще каже на италианците, че сме склонни да установим Светия престол още по-близо до Париж, за да бъде по-зависим от нас. В крайна сметка това е самата истина, тъй като кралят е неспособен да реши този въпрос, а Валоа иска папата да бъде в Рим, докато аз държа да остане във Франция. Кралят има само една мисъл в главата си – да анулира брака си, – и не вижда по-далеч от това. Ще го постигне, но само когато аз пожелая, и то от папа, удобен на мен... Така че засега нека забавим избора му. Ще внимавате двамата ви пратеници да не установят връзка помежду си. Желателно би било изобщо да не се познават.

С тези думи той отпрати брат си и прие сина си Луи, който чакаше в предверието. Но когато младежът влезе, Марини не каза нищо известно време. Мислеше си тъжно и горчиво: „Жан ще ми измени, щом сметне, че му е изгодно...“

Луи дьо Марини беше строен, добре сложен момък, елегантно облечен. По чертите на лицето напомняше чичо си, архиепископа. Син на политик, пред когото цялото кралство се прекланя и освен това кръшчелник на новия крал, младият Марини не знаеше какво значи борба или усилие. Безспорно изпитваше възхищение и уважение към баща си, но в същото време страдаше от суровата му властност и груби маниери, които издаваха човек, издигнал се сам. Готов беше едва ли не да се сърди на баща си, че не е от благороден произход.

– Пригответе се, Луи. Заминавате незабавно за Лондон, за да предадете едно писмо.

Младежът смръщи лице.

– Не може ли да тръгна в друг ден, татко, или няма ли някой друг, който да ме замести? Утре отивам на лов в Булонската гора... Скромен лов, защото сме в траур, но...

– На лов! Значи мислите само за преследване на дивеч! – извика Марини. – Няма ли някога да поискам най-малка услуга от близките си, за които правя всичко, без те да се опитат да изклинчат? Знайте, че сега мен ме преследват, за да ми одерат кожата, а и вашата... Ако можех да се задоволя с кой да е друг, сам щях да се сетя за него! Изпращам ви не при кого да е, а при английския крал, за да връчите лично нему писмото, без да плъзнат преписи, които вятърът може да доведе и тук. При краля на Англия, не ласкае ли това достатъчно гордостта ви, за да се откажете от някакъв си лов?

– Извинете, татко – каза Луи дьо Марини, – ще изпълня волята ви.

– Когато предадете писмото на крал Едуард, като му припомните, че миналата година ви е забелязал в Мобюисон, ще добавите нещо, което не съм му писал, а именно, че Шарл дьо Валоа плете интриги, за да ожени новия крал за неаполитанската принцеса, а това би насочило нашите съюзи по-скоро на юг, отколкото на север. Само това. Разбрахте, нали? А ако крал Едуард ви попита какво може да направи за мен, кажете му, че би ми помогнал, ако енергично ме препоръча пред шурей си, крал Луи... Вземете със себе си необходимите щитоносци и прислуга, но не се дръжете като принц. Нека ковчезникът ми ви даде сто ливри. Някой почука на вратата.

– Дойде месир дьо Парей – съобщи прислужникът.

– Нека влезе... Сбогом, Луи. Секретарят ми ще ви донесе писмото. Нека бог ви закриля по пътя.

Ангъран дьо Марини прегърна сина си, необичаен за него жест. После се обърна към влизания Ален дьо Парей, хвана го подмишница, покани го да седне до камината и му каза:

– Стопли се, Парей.

Главният началник на стрелците имаше стоманеносиви коси, дълбоко белязано от времето и войните лице, а очите му бяха видели толкова сражения, преврати, бунтове, изтезания, екзекуции, че вече не можеха да се учудят от нищо. Обесените от Монфокон бяха обичайна гледка за него. Само през тази година той бе завел великия магистър на тамплиерите на кладата, братята д'Оне – на колелото за изтезание, и двете принцеси – в затвора.

Той командуваше стрелците и сержантите от всички крепости. Грижеше се за поддържане на реда в кралството, както и за изпълнението на присъдите на криминалните и политическите престъпници. Марини, който не говореше на „ти“ с нито един член от семейството си, се обръщаше така интимно към стария си другар, чужд на всеки недостатък и слабост, вярно оръдие на държавната власт.

– Имам две мисии за теб, Парей, свързани и двете с инспектиране на крепости. Искам най-напред да отидеш в замъка Гаяр, за да поразтърсиш онова магаре, което го пази. Как се казваше?

– Берсюме, Робер Берсюме.

– Ще кажеш, значи, на този Берсюме да се съобразява по-добре с получените инструкции. Узнах, че Робер д'Артоа е бил там и е бил допуснат при Маргъорит Бургундска. Това е нарушение на заповедите ми. Кралицата, доколкото можем да я наричаме така, е осъдена на строг

затвор, следователно на пълно откъсване от света. Никакъв пропуск не е валиден, за да се влезе при нея, освен ако носи моя или твоя печат. Единствен кралят може да я посети. Но изгледите да му хрумне такава мисъл са нищожни. Така че никакви пратеници, никакви писма. И нека онова магаре знае, че ще му откъсна ушите, ако не ми се подчини.

– Какво искаш да стане с принцеса Маргьорит, монсенъор?

– Нищо. Да остане жива. Тя ми служи за залог и държа да я запазя. Да бдят над сигурността ѝ. Да смекчат режима ѝ по отношение на храната и жилището, ако вреди на здравето ѝ... Второ, щом се върнеш от замъка Гаяр, поемаш на юг с три дружини стрелци и се настаняваш в крепостта Вилньоф, за да подсилиш гарнизона ни срещу Авиньон. Моля те, пристигни там много показно. Карай стрелците да маршируват шест пъти пред крепостта, та от другия бряг да си въобразят, че са пристигнали две хиляди души. Този военен парад ще бъде предназначен за кардиналите. Допълнение към номера, който им подготвям от друга страна. Щом свършиш това, веднага се върни. Може би ще ми бъдеш изключително необходим тези дни...

– ... когато въздухът около нас никак не ни харесва, нали, монсенъор?

– Естествено не... Сбогом, Парей. Ще продиктувам инструкциите за теб.

Марини се почувствува по-спокоен. Различните пионки в играта му заемаха вече местата си. Останал сам, той се замисли. После влезе в стаята на секретарите. Дъбови седалки, украсени с резба, опасваха стаята, както хора на църква. Всяко столче бе снабдено с табличка за писане, на която висяха тежести за опъване на пергаментите. А на облегалките бяха прикрепени рогове, пълни с мастило. Регистри и документи бяха натрупани върху четирите страни на въртящи се пюпитри. Петнадесет писари безмълвно работеха там. Марини подписа и запечата мимоходом писмото до крал Едуард и отиде в следващото помещение, където вече се бяха събрали не само извиканите от него легисти, а и други, дошли по собствено желание за новини, като например Бурдьоне и Бриансон.

– Месир, не ви оказаха честта да ви поканят на тазсутрешния съвет, затова ви свиквам сега в съвсем тесен състав.

– Ще липсва само нашият господар, крал Филип – промълви Раул дьо Прел с печална усмивка.

– Нека се помолим душата му да ни подкрепи – каза Жофроя дьо Бриансон.

А Никол дьо Локтие добави:

– Той не се съмняваше в нас.

– Да седнем, месир – покани ги Марини, а когато всички седнаха, поде: – Най-напред трябва да ви уведомя, че преди малко ми бе отнето администрирането на държавното съкровище и че кралят ще се разпоре-ди да бъдат проверени финансите на кралството. Това оскъряние ви засяга ведно с мен. Недейте се възмущава, месир. Силите ни са нужни за нещо по-полезно. Искам да представя съвсем чисти сметки. За тази цел... Замълча, облегна се назад и повтори:

– ... за тази цел ще заповядате на всички ваши превота, бирници във всички кралски наместничества и интендантства незабавно да изплатят всичко дължимо, да уредят доставките, текущите строежи, всичко поръчано от кралския двор, без да пропуснат и Наварския двор. Да се разплатят, докато изчерпят всичкото злато, дори и ако плащанията търпят отлагане. А заплатите ще бъдат вписани в графата „дългове“.

Легистите изгледаха Марини, после се спогледаха помежду си. Разбраха, и някои не можаха да сдържат усмивките си. Марини изпука с пръсти, сякаш трошеше орехи.

– Монсенъор дьо Валоа иска да сложи ръка върху хазната? – каза в заключение той. – Нямам нищо против. Ще си изпочупи ноктите да я стърже и ще трябва да търси от другаде пари за интригите си!

III ДВОРЕЦЪТ ВАЛОА

Голямата заетост, която цареше на левия бряг на Сена в двореца на Марини, бе нищо в сравнение с онова, което ставаше на десния бряг в двореца на Валоа. Там празнуваха победа. Надаваха се тържествувачи викове и малко оставаше да развееят флагове по прозорците.

„Марини вече не владее държавната хазна!“ Новината, предавана най-напред шепнешком, сега сновеше гласно. Всеки знаеше и държеше да покаже, че знае. Всеки коментираше, всеки правеше предположения, всеки предсказваше, дворецът кънтеше от хвалби, заговорнически шушукания и раболепни ласкателства. Най-незначителният бакалавър се караше на лакеите така властно като че ли бе конетабъл. Жените заповядваха по-енергично, дечурлигата пищаха по-силно. Давайки си важност, шамбеланите предаваха един на друг най-сериозно съвсем маловажни нареждания. И дори най-дребният писар в канцеларията бе склонен да се държи като висш сановник.

Придворните дами бърбеа безспир около графиня дьо Валоа, висока, суха и надменна дама. Каноникът Етиен дьо Морне, канцлер на графа, се носеше като кораб над вълните от почтително наведени глави. Възбудена, заинтересована тълпа от ласкатели влизаха, излизаха, стояха в нишите на прозорците, изказваха се по политически въпроси. Полъх на власт се бе разнесъл из Париж и всеки бързаше да го подуши потблизо.

Така продължи цяла седмица. Идваха, преструвайки се, че са били повикани, и надявайки се наистина да ги повикат, тъй като, затворен в кабинета си, монсеньор дьо Валоа се допитваше до мнозина. Появи се също – истински призрак от миналия век, – поддържан от белобрад щитоносец, старият благородник дьо Жоенвил, рухнал и смален от възрастта. Наследствен сенешал на Шампания, съратник на Луи Свети по време на кръстоносния поход през 1248 година и негов неуморен венцехвалител, той беше на деветдесет и една година. Полусляп, с гуреливи клепащи и оглупял, той поднесе на граф дьо Валоа уверенията на бившето рицарство и на феодалите, че стоят на негова страна.

За пръв път от тридесет години насам партията на бароните вземаше надмощие. И наблюдавайки блъсканицата на хората, които бързаха да се присъединят към нея, човек би казал, че истинският двор бе не в двореца Сите, а в дома на Валоа. Кралско жилище впрочем. Нито една греда по таваните, която да не е украсена с резба, нито една камина, над която да не стоят гербовете на Франция, Анжу, Валоа, Перш, Мен или Романия, а дори и емблемите на Арагон или имперският герб на Константинопол, тъй като Шарл дьо Валоа бе носил мимолетно и чисто формално арагонската корона, а после и короната на Източната римска империя. Навред подът бе покрит с губери от Смирна, а стените – с кипърски килими. Бюфетите и полиците бяха отрупани с искрящи изделия от злато и сребро, от емал и богато орнаментирано позлатено сребро.

Но пищната и внушителна фасада прикриваше страшна проказа – липса на пари. Поне три четвърти от всички тези чудеса бяха заложили, за да покрият баснословните разходи в този дом. Валоа обичаше външния блясък. Масата му се струваше празна, ако на нея нямаше поне шестдесет сътрапезници, въобразяваше си, че е сведен до меню на покаяник, ако няма поне двадесет различни блюда на вечер. Както бе ненаситен на почести и титли, така бе ненаситен на скъпоценности, дрехи, коне, мебели, съдове. Трябваше да притежава прекалено много от всичко, за да има чувството, че притежава достатъчно.

Всеки около него се възползуваше от този разкош. Мао дьо

Шатийон, третата графиня дьо Валоа, умееше да трупа рокли и украшения и нито една принцеса във Франция не бе така обшита с перли и скъпоценни камъни като нея. Филип дьо Валоа, първородният син, чиято майка бе анжуйска и сицилийска принцеса, обичаше падуански брони и кордовски ботуши, северни дървени копия и немски шпаги.

Никои търговец не връщаше стоката си, ако предложеше нещо рядко или пишно и ако бе достатъчно хитър, да даде да се разбере, че някой друг благородник би могъл да я купи.

Бродерачките към двореца и в града не смогваха да изпълняват поръчките за подризници, хоругви, килимчета за седла, конски наметала, връхни дрехи за монсенъора и жена му.

Доставчикът на вино крадеше от виното, конярите крадяха от фуража, шамбеланите – от свещите, и готвачът – от подправките. Както се грабеше от бельото, така се прахосваше и в кухнята. И това бе само най-обичаен, всекидневен разход.

Защото граф дьо Валоа трябваше да посреща и други нужди.

Плодовит баща, той имаше безброй дъщери от трите си брака. Заженеше ли някоя, биваше принуден да задлъжнява все повече, за да може зестрата и сватбената церемония да отговарят на тронове, край които избираше зетьовете си. Тази мрежа от бракове стопяваше богатството му.

Притежаваше, разбира се, огромни владения, най-обширни след владенията на краля. Но доходите от тях едва покриваха вече само лихвите на заемите му. Кредиторите го притесняваха с всеки месец все повече. Ако не трябваше така спешно да възстанови доверието в платежоспособността си, монсенъор дьо Валоа нямаше така да бърза да вземе в свои ръце държавните работи.

Само че след някои двубои победителят се оказва по-затруднен от победения. Вземайки в свои ръце хазната, Валоа всъщност не взе нищо. Пратените от него хора в наместничествата и превотствата, за да приберат известни суми, се връщаха с нещастни изражения. Пратениците на Марини ги бяха изпреварили навсякъде и в касите на превотата не бе останало ни едно дьоние¹⁶: бяха изплатили всички задължения, за да представят „чисти сметки“!

И докато в партера на двореца му цяла тълпа се грееше и пиеше на негов гръб, в кабинета си на първия етаж Валоа приемаше посетител след посетител и се чудеше как да напълни не само собствената си, но и

16. Дребна френска монета, излязла от употреба. – Б. пр.

държавната каса.

Една сутрин в края на същата седмица той се бе затворил с братовчед си Робер д'Артоа. Чакаха още едно лице.

– Нали за тази сутрин извикахте онзи banker, ломбардеца? – попита Валоа. – Признавам, че доста бързам да го видя.

– Е, братовчедо – отвърна гигантът, – повярвайте ми, че и аз съм не по-малко нетърпелив от вас. Защото в зависимост от отговора на Толомей, стар разбойник, който няма равен на себе си, но е доста вещь във финансите, се каня да ви поискам самият аз нещо.

– Какво?

– Недоборите, братовчедо, недоборите от онова графство Бомон, което ми дадоха преди пет години уж в замяна на Артоа, а още не съм видял границите му.¹⁷

Досега ми дължат над двадесет хиляди ливри и срещу тях Толомей ми дава пари под лихва. Но щом имате на ваше разположение държавното съкровище...

Валоа вдигна ръце към небето.

– Братовчедо, задачата ми днес е да намеря необходимата сума, за да изпратя Бувил в Неапол, защото кралят ми проглуши ушите с това заминаване. Първото нещо, с което ще се заема после, е вашето искане. Обещавам ви.

Колко души от една седмица насам бе уверил в същото?

– Но номерът, който ни погоди Марини, ще бъде последният. И това ви обещавам. Това куче ще върне всичко, което нечестно е заграбило, а вашите недобори ще приберем от неговите земи. Къде, мислите, са отишли доходите от графството ви? В неговата каса, братовчедо, в неговата!

Монсенъор дьо Валоа, разхождайки се из кабинета си, още веднъж

17. Съдебното решение от 1309 година, с което се уреждало наследството на Артоа (виж бележката ни на стр. 328 от „Железният крал“) давало на Робер само владението Конш, нормандско селце, донесено в зестра на фамилията д'Артоа от Амиси дьо Куртъоне, съпруга на Робер II, като дял от наследството на дядо му и баба му.

Като компенсация Мао била длъжна да изплати на Робер за две години обезщетение в размер на 24 хиляди ливри. От друга страна, на Робер бил обезпечен доход от 5000 ливри от различни кралски земи, които, присъединени към владението Конш, щели да образуват графството Бомон-льо-Роже.

Образуването на графството било забавено няколко години и през това време Робер получавал само малка част от доходите си. Той станал действително граф дьо Бомон едва в 1319 г. Остатъкът от дължимите му суми му бил изплатен чак при Филип V в 1321 г., а при Филип VI, 1329 г., графството било обявено за перство.

даде воля на озлоблението си срещу кралския съветник: по този начин отклоняваше исканията. В очите му Марини бе отговорен за всичко. В Париж е извършена кражба? Марини не е държал здраво уличната стража. И може би е делеял припечеленото със злосторниците. Някой декрет на парламента накърнява интересите на даден благородник? Марини го е продиктувал.

Големи и малки беди – калните улици, непокорството на Фландрия, липсата на жито – имаха само един причинител, само един произход. Прелюбодеянието на двете принцеси, смъртта на краля и даже ранната зима биваха приписвани също на Марини: бог наказваше кралството, за дето толкова дълго е търпяло един тъй зловреден министър!

Д'Артоа, обикновено шумен и бърлив, гледаше безмълвно братовчед си и нито за миг не се отегчаваше. Всъщност за човек с кажи-речи еднакъв темперамент монсеньор дьо Валоа имаше особено обаяние.

Удивителна личност беше този принц, едновременно нетърпелив и упорит, буен и opak, смел физически, но слаб пред ласкателството и винаги въодушевен от крайно големи амбиции, винаги впускащ се в гигантски начинания и винаги пропадащ поради липса на точна преценка на реалното положение. Войната повече бе негова стихия, отколкото мирното управление. Поставен от брат си начело на френските войски, той бе опустошил, едва двадесет и седем годишен, въстаналата Гийена. Споменът за тази експедиция веднъж завинаги го бе опиянил. Извикан на тридесет и две години от папа Бонифаций и от неаполския крал да се бие с гибелините и да усмири Тоскана, той бе издействувал да му дадат индулгенции като за кръстоносен поход, както и титлата главен викарий на християнския свят и граф на Романия. Всъщност бе използувал кръстоносния си поход, за да иска откуп от италианските градове и да измъкне само от флорентинците двеста хиляди златни флорина, за да се съгласи да граби другаде.

Този благородник мегаломан имаше темперамент на авантюрист, вкусове на парвеню и амбиции на основател на династия. Освободеше ли се някой скипър в света, останеше ли празен някой трон, Валоа тутакси протягаше ръка. И винаги без успех.

Сега, навършил четиридесет и четири години, Шарл дьо Валоа възкликваше с удоволствие:

– Изхабих толкова сили само за да погубя живота си!

Щастието винаги ми е изменяло!

Защото смяташе, че бляновете му са рухнали – мечтата за Арагон, мечтата за Арлско кралство, възделенията за Византия и Германия,

като сливаше всичките във величествен сън за империя, простираща се от Испания до Босфора, подобна на римския свят по времето на Константин хиляда години преди това.

Не бе успял да властвува над вселената. Оставаше му поне Франция, за да разгърне бурния си нрав.

– Наистина ли смятате, че вашият banker ще приеме? – попита внезапно той.

– Но разбира се. Ще поиска залог, но ще приеме.

– Ето докъде стигнах, братовчедо! – промълви с дълбоко отчаяние Валоа, този път съвсем искрен.

– Да завися от благоволението на някакъв лихвар от Сиена, за да въдворя малко ред в кралството!

IV СТЪПАЛОТО НА ЛУИ СВЕТИ

Месер Толомей бе въведен в кабинета и Робер д'Артоа го посрещна с широко разтворени ръце.

– Приятелю банкере, имам големи дългове към вас и винаги съм ви обещавал да ги изплатя веднага щом съдбата се покаже благосклонна към мен. Е добре, този миг настъпи.

– Щастлива вест, монсеньор – отвърна Спинело Толомей, като се поклони.

– Най-напред – продължи д'Артоа – искам да ви засвидетелствам признателността си, като ви свържа с клиент от кралското семейство.

Толомей се поклони повторно, този път по-ниско, пред Шарл дьо Валоа и каза:

– Кой не познава монсеньора поне отдалеч и по име...

Той остави незабравими спомени в Сиена...

Същите, както и във Флоренция, с тази разлика, че от Сиена, по-малък град, той бе взел само седемнадесет хиляди флорина, за да „въдвори мир“ в него.

– И аз останах с чудесни впечатления от вашия град – отвърна Валоа.

– Моят град сега е Париж, монсеньор.

С тъмен тен, пълни, увиснали бузи, хитро замижал с лявото си око, Толомей чакаше да го поканят да седне и Валоа стори тъкмо това, като му посочи един стол. Защото месер Толомей заслужаваше известно

уважение. Колегите му, италианските банкери и търговци в Париж, наскоро го бяха избрали за капитан на сдруженията си след смъртта на стария Боканегра. Този пост, чрез който той контролираше или бе в течение на почти всички банкови операции в страната, му осигуряваше негласна, но първостепенна власт. Толомей беше един вид конетабъл на кредита.

– Не може да не знаете, драги банкере – поде д'Артоа, – за голямото раздвижване през тези дни. Месир дьо Марини, който, вярвам, съвсем не е ваш приятел, както не и наш, е твърде натясно.

– Зная – промълви Толомей.

– Затова посъветвах монсеньор дьо Валоа, който се нуждае от съвет на финансист, да се обърне към вас, тъй като познавам не само вещината, а и лоялността ви Толомей поблагодари с любезна усмивка. Наблюдаваше изпод полузатворените си клепачи двамата висши благородници и си мислеше: „Ако възнамерявах да ми възложат управлението на държавното съкровище, едва ли щяха да ме ласкаят повече.“

– Какво мога да направя за вас, монсеньор? – обърна се той към Валоа.

– Ами че това, което може всеки банкер, месер Толомей! – възкликна чичото на краля с невъзмутимото си безочие, към което винаги прибгваше, наложи ли му се да иска пари.

– И аз така мисля, монсеньор. Искате ли да вложите суми в добри стоки, които само след шест – месеца ще удвоят стойността си? Желаете ли да имате дял в търговския флот, който точно сега е в голям възход, защото внасяме по море толкова необходими неща? Ето какви услуги бих имал честта да ви окажа.

– А не, съвсем не става дума за това – отвърна енергично Валоа.

– Съжалявам, монсеньор, съжалявам, защото най-добри печалби се осъществяват във времена на оскъдица.

– Засега искам да ми отпуснете малко пари в брой... за държавното съкровище.

Толомей си придаде отчаяно изражение.

– Ах, монсеньор! Не бива да се съмнявате в желанието ми да ви услужа, но това е единственото нещо, което не мога да направя за вас. Сдруженията ни бяха здравата изцелени през последните месеци. Принудени бяхме да отпуснем без никаква изгода голям заем на държавната хазна, за да бъдат посрещнати разходите по войната във Фландрия.

– Това беше дело на Марини.

– Разбира се, монсеньор, но с нашите пари. И точно заради това

ключалките на касите ни взеха да рждясват. На каква сума възлизат нуждите ви?

– Десет хиляди ливри.

Валоа беше включил в тази цифра пет хиляди за мисията на Бувил, хиляда за Робер д'Артоа и останалото, за да се справи с най-неотложните си финансови затруднения.

Банкерът склучи ръце.

– Света Богородице! Но откъде да ги намеря? – възкликна той.

Възраженията му трябваше да се тълкуват като обичайна първа реакция. Д'Артоа бе предупредил Валоа. Затова графът заговори с властен тон, който обикновено внушаваше респект на събеседниците му.

– Хайде, хайде, месер Толомей! Нека не хитруваме и не си губим времето. Извиках ви, за да си вършите занаята, както сте го вършили от край време, и не без изгода за вас, предполагам.

– Занаятът ми е да заемам пари, монсеньор – отвърна невъзмутимо Толомей, – да заемам, а не да подарявам. А от известно време давам много, без да получа обратно нищо. Не фабрикувам пари и не съм изнамерил философския камък.

– Значи няма да ми помогнете да се отърва от Марини? Това, струва ми се, е във ваш интерес.

– Монсеньор, да плащаш данък на врага си, защото е на власт, а после пак да плащаш, за да загуби властта си, е двойна операция, която, сам ще се съгласите, не носи никаква изгода. Човек би трябвало поне да знае какви ще бъдат последиците и дали има известни изгледи да си възвърне изгубеното.

Шарл дьо Валоа мигом произнесе гръмко голословната декларация, която декламираше от една седмица пред всеки посетител. Стига само да му набавели необходимите средства, той щял да премахне всички „нововъведения“ на Марини и неговите легисти-буржоа. Щял да възстанови авторитета на бароните, да възвърне благоденствието на кралството, като въведе отново феодалното право, създадо величието на Франция. Щял да въдвори „ред“. Подобно на всички объркани политици, той бе заплепен от тази дума и влагаше в нея само едно съдържание – законите, спомените или илюзиите на миналото.

– Няма да мине много време и ще се върнем към славните обичаи на дядо ми Луи Свети, уверявам ви!

При тези думи той посочи сложеното в нещо като олтар ковчеже във форма на стъпало, където се съхраняваше кост от петата на дядо му. Сребърно стъпало със златни нокти.

Тленните останки на светия крал бяха пръснати: всеки член от семейството, всеки кралски параклис държеше да запази частица от тях. Горната част на черепа му се съхраняваше в красивия златен бюст в църквата „Сент-Шапел“. Графиня Мао д'Артоа притежаваше в замъка си Есден няколко косъма и част от челюстта му. И безкрайно много кокалчета на пръстите, парченца от кости и всевъзможни частици бяха разпределени така, че човек можеше да се запита какво ли съдържаше гробът на Луи Свети. Дали изобщо истинският труп бе някога погребан там. Защото в Африка упорито се носеше легендата, че тялото на френския крал било погребано близо до Тунис, а войските му отнесли във Франция само празен или с анонимен труп ковчег.¹⁸

Толомей набожно целуна сребърното стъпало и попита:

– Защо точно ви са нужни тези десет хиляди ливри, монсеньор?

Нямаше как, Валоа трябваше да разкрие отчасти непосредствените си планове. Сиенецът го слушаше, клатейки глава, и вмъкваше по някоя дума, сякаш мислено си вземаше бележка:

– Месир дьо Бувил в Неапол... да... да. Ние търгуваме с Неапол посредством братовчедите ни Барди... Да се ожени кралят... да, да,

18. Култът към реликви е един от най-характерните и най-удивителните аспекти на религиозния живот през Средните векове. Вярването в силата на свещените останки се изродило във всеобщо разпространено суеверие. Всеки искал да притежава големи реликви, които да съхранява в дома си, и малки, които да носи на шията си. Реликвите съответствували на материалното състояние. Продажбата на реликви се превърнала в истинска търговия, при това най-процфтяващата през XI, XII, XIII, а дори и през XIV век. Всички търгували с тях. Абатите, за да увеличат доходите на манастирите си или да спечелят благоволение на високопоставени личности, отстъпвали части от светите мощи, които им били поверени на съхранение. Кръстоносците често забогатявали от продажбата на благочестиви останки, донесени от походите им. Търговци-евреи били основали международна мрежа за продажба на реликви. А златарите много насърчавали тази търговия, защото си осигурявали така поръчки на ковчезета и хранилища на мощи, които били най-красиво изработените предмети тогава и свидетелствували както за богатството, така и за благочестието на притежателите им.

Най-високо ценените реликви били късчетата от Светия кръст, парченца дърво от Христовата ясла, тръните от свещения венец, макар че Луи Свети бил купил уж за църквата „Сент-Шапел“ един непокътнат свещен венец, стрелите на свети Себастиан и разни камъни – камък от Голгота, от свещения гроб, от Маслиновата горичка. Стигнало се дотам, че продавали и капки от млякото на Богородица.

Когато някой съвременник бивал обявен за светец, втурвали се да грабят останките му. Няколко членове на кралското семейство притежавали или си въобразявали, че притежават, части от тленните останки на Луи Свети. В 1319 г. крал Роберто от Неапол дошъл в Марсилия за пренасянето на тленните останки на брат си Луи Анжуйски, който бил наскоро обявен за светец, и поискал главата на светеца, за да я отнесе в Неапол.

разбирам ви, монсеньор... Да се свика конклавът... Ах, монсеньор! Да се свика един конклав струва по-скъпо, отколкото да се построи един дворец, като при това основите далеч не са така сигурни... Да, монсеньор, слушам ви...

Когато най-сетне узна онова, което искаше да знае, капитанът на ломбардските банкери заяви:

– Всичко това безспорно е добре замислено, монсеньор, и от все сърце ви желая успех, но нямам никаква гаранция, че ще ожените краля, нито че ще имате папа, нито дори в такъв случай, че отново ще видя златото си, ако допуснем, че съм в състояние да ви го доставя.

Валоа хвърли гневен поглед към д'Артоа. „Що за чудак сте ми довели – сякаш му казваше той, – и нима говорих толкова дълго, за да не получа нищо?“

– Хайде, банкере – извика д'Артоа и стана. – Каква лихва искаш? Какъв залог? Какъв налог искаш да премахнем?

– Никакви, монсеньор, никакъв залог – запротестира Толомей, – не от вас, отлично знаете, нито от монсеньор дьо Валоа, на чиято протекция много държа. Просто сам се питам... как бих могъл да ви помогна?

Като се обърна отново към сребърното стъпало, добави тихо:

– Монсеньор дьо Валоа каза преди малко, че ще възвърне в кралството славните обичаи от времето на Луи Свети. Какво точно разбира той под това? Всички ли обичаи ще бъдат възстановени?

– Естествено – отвърна Валоа, без да му е много ясно какво цели събеседникът му.

– Ще възстановите ли например правото на бароните да сечат пари в земите си? Ако този обичай бъде подновен, монсеньор, – ще бъде повече в състояние да ви подкрепя.

Валоа и д'Артоа се спогледаха. Банкерът намекваше за най-важната мярка, която проектиреше Валоа. Той я държеше най-грижливо в тайна, защото изключително много увреждаше на държавната хазна и можеше да бъде горещо оспорвана.

Всъщност уеднаквяването на монетата в кралството ведно с кралския монопол за сечене на пари бяха реформи на Филип Хубави. Преди това едрите земевладелци сами фабрикуваха или поръчваха успоредно с кралските пари свои собствени златни или сребърни монети, които бяха в сила в границите на владенията им. Така печелеха и хора, които, подобно на ломбардските банкери, доставяха метала и използваха различната му стойност в отделните области. Валоа разчиташе много на този „славен“ обичай, за да възстанови богатството си.

– Искате ли да кажете също така, монсеньор – продължи Толомей, все още загледан в ковчезето за реликви, сякаш го оценяваше, – че ще възстановите правото на бароните да воюват?

Това беше един прерогатив, отменен от Железния крал с цел да попречи на крупните васали да вдигат знаме, когато им хрумне, и да заливат в кръв кралството, било да уреждат личните си разногласия, било да изваждат на показ тщестлавието си или да убиват суката си.

– О, нека този свещен обичай ни бъде по-скоро възвърнат – извика Робер, – и веднага ще си взема графството д'Артоа от леля си Мао!

– Ако имате нужда от въоръжения за войските, монсеньор – предложи Толомей, – ще ви издействувам най-изгодни цени от тосканските оръжейници.

– Месер Толомей, току-що изказахте гласно точно онова, което възнамерявам да изпълня – заяви Валоа, като се изпъчи. – Затова искам от вас да се присъедините с доверие към мен.

Финансистите имат не по-малко въображение от пълководците и зле ги познаваме, ако мислим, че се водят единствено от жаждата за печалба. Сметките им често прикриват абстрактни мечти за власт.

Капитанът на ломбардските банкери също бе мечтател, по-различен от граф д'Артоа, но все пак мечтател. Вече се виждаше доставящ злато на бароните на кралството и насочващ разприте им, тъй като точно той би ги снабдявал и с оръжие. А който държи в ръцете си златото и оръжието, той държи и истинската власт. Месер Толомей мечтаеше да царува...

– Е какво – поде Валоа, – решихте ли се сега да ми отпуснете исканата сума?

– Може би, монсеньор, може би. Това не ще рече, че съм в състояние лично аз да ви я дам. Но вероятно ще мога да я намеря в Италия и това би било много удобно, защото вашите пратеници отиват точно там. За вас е безразлично откъде ще я получите.

– Естествено – съгласи се по неволя Валоа.

Но споразумението съвсем не отговаряше на съкровено му желание, защото при новите условия бе трудно, ако не и невъзможно, да присвои част от заема за собствените си нужди. Когато видя, че Валоа се намръщи, Толомей заби острието още по-навътре.

– Като гаранция ще ми предложите държавната хазна. Но всеки знае – поне във Франция, – че тя е празна и този слух бързо ще плъзне сред банковите кантори. Следователно, ще се наложи да гарантирам лично аз. И на драго сърце ще го сторя, монсеньор, за да ви услуга.

Необходимо ще бъде обаче един представител от сдружението ми, носител на полиците, да придружи пратеника ви, за да изтегли парите и после да се отчете за тях.

Валоа още повече се намръщи.

– Ех, монсеньор – каза Толомей, – ами че аз не съм сам в тази сделка. Италианските банкери са по-мнителни и от нас и трябва да им дам пълна увереност, че няма да бъдат изиграни.

Всъщност той държеше да има свой човек всред пратениците, който от негово име и за негова сметка да шпионира Бувил, да следи за употребата на парите, да се осведоми за брачния проект, да узнае намеренията на кардиналите и да работи тайно в насока, определена лично от него. Така че месер Спинело Толомей вече царуваше, макар отчасти.

Робер д'Артоа беше предупредил Валоа, че сиенецът ще поиска залог, но и през ум не им бе минало, че този залог ще бъде участие във властта.

Волю-неволю чичото на краля, именно за да задоволи краля, трябваше да приеме условията на банкера.

– А кого ще посочите като достоен придружител на месир дьо Бувил? – попита Валоа.

– Ще си помисля, монсеньор, ще си помисля. В момента почти не разполагам с хора. Двата ми най – добри посредници са на път... Кога би трябвало да замине месир дьо Бувил?

– Утре, ако е възможно, или най-късно други ден.

– Ами онзи момък – предложи Робер д'Артоа, – който бе отишъл по моя работа в Англия...

– Племенникът ми Гучо ли? – попита Толомей.

– Точно така, вашият племенник. Все още ли е при вас? – В такъв случай защо не изпратите него? Изгънчен е, умен, с красива външност. Ще помогне на нашия Бувил, който едва ли говори италиански, да се оправи по пътищата. Бъдете спокоен, братовчедо – добави д'Артоа, обръщайки се към Валоа, – момъка си го бива.

– Много ще ми липсва тук – забеляза Толомей. – Но така да бъде, монсеньор, давам ви го. Съдено ми е да получавам от мен всичко, което пожелаете.

Скоро след това той се сбогува. Щом Толомей излезе от кабинета, на Валоа, Робер д'Артоа се протегна с наслада и заяви:

– Какво ще кажеш, Шарл? Излъгал ли се бях?

Като всеки вземащ заем при подобни условия, Валоа бе едновременно доволен и недоволен. Избра си държане, което да не издаде нито

облекчението, нито разочарованието му. На свой ред се спря отред ковчежето с мощите на Луи Свети и каза:

– Виждате ли, братовчедо, ей това тук, видът на свещената реликва накара вашия човек да се реши. Във Франция все още съществува уважение към благородното, значи кралството може да бъде възстановено.

– Един вид чудо, така ли? – намигна му гигантът.

В същото време Толомей уведомяваше племенника си, Гучо Балюни, че трябва да тръгне на път след два дни, и му даваше нарежданията си. Младежът не се показва особено въодушевен.

– *Come sei strano, figlio mio!*¹⁹ – извика Толомей.

– Съдбата ти предлага възможност за чудесно пътуване, което няма да ти струва нищо, защото в крайна сметка ще плати държавната хазна. Ще видиш Неапол, Анжуйския двор, ще общуваш с принцове и ако си ловък, ще си създадеш приятели измежду тях, а може би ще присъствуваш и на подготовката на конклав! Ами че един конклав е вълнуващо нещо! Амбиции, ходатайства, рушвети, съперничества... и дори вяра у някои. Интересите на целия свят са замесени в играта. С очите си ще видиш всичко това, а удължаваш лице, като че ли ти съобщавам за някакво нещастие. На твоето място и на твоята възраст бих скачал от радост и вече щях да си стягам багажа... За да ми правиш такава физиономия, сигурно има някое момиче и съжаляваш, че ще се разделиш с него. Да не би това да е случайно госпожица дьо Кресе?

Маслиненотъмното лице на младия Гучо стана малко по-тъмно: така се изчервяваше.

– Ако те обича, ще те почака – поде банкерът. – Жените са създадени да чакат. Винаги ги намираме пак. А ако се страхуваш, че ще те забрави, порадвай се на жените, които ще срещнеш по пътя. Единственото нещо, което не можеш да си върнеш, е младостта и енергията да обхождаш света.

V

МАРИЯ И КЛЕМАНС УНГАРСКИ

Има градове, по-силни от вековете. Времето не ги променя. Владичествата се редуват едни след други, цивилизациите се наслагат като наноси, а те запазват през вековете характера си, собственото си ухание,

19. Колко си странен, момчето ми (итал.)

ритъм и ропот, които ги отличават от всички други градове на земята. Неапол открай време е спадал към тези градове. Такъв е бил, такъв си оставаше и щеше да остане в бъдеще. Полуафрикански, полулатински с гъстите си улички, гъмжащ от крясъци, изпълнен с мирис на зехтин, шафран и пържена риба, със слънчев прах и звънци на мулета.

Гърците го бяха основали, римляните го бяха завладели, варварите го бяха опустошили, византийци и нормани едни след други бяха отсядали в него. Неапол бе абсорбирал, оползотворил, претопил техните изкуства, закони и речник. Въображението на улицата се подхранваше от спомена за тях, от ритуалите и митовите им.

Населението не беше нито гръцко, нито римско, нито византийско. Беше исконното неаполско население, единствено по рода си в света, за което веселието е маска на мим, предназначена да прикрие трагедията на нищетата, патосът – средство да се оцветят еднообразните дни, а привидната леност е продиктувана от мъдрото решение да не се преструваш на деен, когато няма какво да правиш. Население, което от веки веков е обичало да живее и да говори, което винаги е трябвало да хитрува със съдбата и винаги се е отнасяло с презрение към военната суматоха, защото никога не му е омръзвал мирът, на който тъй рядко се е радвало.

По онова време Неапол бе сменил от около половин век владичеството на Хохенщауфен с Анжуйската династия. Възкачването ѝ на неаполския трон по настояване на Светия престол бе станало посред убийствата, репресиите и кланетата, залели тогава с кръв полуострова. Безспорен принос на новата династия бяха, от една страна, фабриките за вълна в предградията, основани с оглед на доходи, и от друга, огромната резиденция, полудворец, полукрепост, построена близо до морето от френския архитект Пиер дьо Шон, Новият замък, гигантска розова кула, насочена към небето. Верни на чувството си за хумор и на старите култове на зачатие, неаполитанците мигом я прекръстиха Маскио Анджино (Анжуйският мъжкар).

В една януарска сутрин на 1315 година в дворцова зала с висок таван Роберто Одеризи, млад неаполски художник, ученик на Джото, съзерцаваше току-що завършения портрет в центъра на триптих. Неподвижен пред статива, захапал четката си, той продължаваше да проучва картината, чиито още неизсъхнали маслени бои проблясваха. Питаше се дали малко по-бледожълто или, напротив, леко по-оранжево жълто би предало по-сполучливо златистия блясък на косите, дали челото е достатъчно светло, дали окоото – красивото, леко закръглено синьо око, гледа като живо. Чертите бяха точно възпроизведени, о, да, безспорно,

чертите... А погледът? От какво зависи погледът? От бяла точица върху зеницата? От малко по-силна сянка в крайчеца на клепача? Как изобщо би успял със смесени и наложени една до друга бои да предадеш едно действително лице и странните игри на светлината по очертанията му? Може би в крайна сметка не окоото, а прозрачната ноздра или светлият блясък на устните беше най-същественото... „Рисувам премного мадони с все същото наклонено лице и все същото унесено и отсъстващо изражение...“ – помисли си художникът.

– Е, синьор Одеризи, свършихте ли? – попита хубавата принцеса, която му позираше.

От седмица насам прекарваше по три часа всеки ден, седнала в тази стая, за да позира за портрета, поискан от френския двор.

През отворения висок готически прозорец със стъклописи се забелязваха мачтите на кораби от Ориента, хвърлили котва в пристанището, а отвъд тях се ширеше Неаполският залив, тъмносиньото море под златистото искрене на слънцето. Триъгълният профил на Везувий се очертаваше на хоризонта. Въздухът беше мек, истинско щастие беше да живееш в такъв ден.

Одеризи извади четката от устата си.

– Уви, да! – промълви той. – Свърших.

– Защо „уви“?

– Защото ще бъда лишен от щастието да виждам всяка сутрин дона Клеменца и занаятчиите ми се струва, че слънцето не изгрява вече.

Това не беше кой знае какъв комплимент, защото минималната, задължителна вежливост изискваше от неаполитанеца да казва на всяка жена, било принцеса или прислужница в странноприемница, че ще се разболеете тежко, ако не я вижда. И знатната дама, която безмълвно бродираше в ъгъла на стаята, за да следи за благоприличието на разговора, не намери за нужно дори да вдигне глава.

– И освен това, Ваше Височество... казвам „уви“, защото портретът не е хубав. Той не изобразява красотата ви толкова съвършена, колкото е в действителност.

Ако потвърдеше тези негови думи, той би се засегнал, но бе искрен в критиката си. Пред завършената си творба изпитваше огорчението на художник, че не се е справил още по-добре. Седемнадесетгодишният младеж вече проявяваше възискателност на голям майстор.

– Мога ли да го видя? – попита Клеманс Унгарска.

– О, Ваше Височество, бъдете милостива! Зная, че на моя учител трябваше да се падне честта да изпълни този портрет.

Действително бяха поканили Джото. Един конник бе препускал през Италия за тази цел. Но видният тосканец, зает през тази година с изписването на живота на свети Франческо Асизки по стените на църквата „Санта-Кроче“ във Флоренция, без да слиза от скелето, бе препоръчал да се обърнат към младия му ученик в Неапол.

Клеманс Унгарска стана и се приближи до статива. Висока и руса, тя бе по-скоро царствена, отколкото грациозна, и излъчваше не толкова женственост, колкото благородство. Но чистотата на лицето ѝ и очарованият ѝ поглед смекчаваха възстрогото впечатление от държането ѝ.

– Но, синьор Одеризи! – възкликна тя. – Вие сте ме нарисували по-красива, отколкото съм.

– Предахо вярно чертите ви, дона Клеменца, и се постарах да нарисувам душата ви.

– В такъв случай бих желала огледалото ми да бъде толкова талантливо, колкото вас.

Те се усмигнаха, благодарейки си взаимно за любезните думи.

– Да се надяваме, че ликът ми ще се хареса във Франция... Искам да кажа на вуйчо ми Валое – поправи се тя, леко смутена.

Защото съгласно една фиктивна уговорка, на която никога не вярваше, портретът бе предназначен за Шарл дьо Валое, заради голямата му привързаност към племенницата му.

Произнасяйки тези думи, Клеманс почувствува, че се изчервява. На двадесет и две години лицето ѝ все още пламваше лесно и тя се упрекуваше, смятайки това за слабост. Колко пъти баба ѝ, кралица Мария Унгарска, ѝ бе повтаряла: „Клеманс, принцеса и бъдеща кралица не може да се изчервява!“

Дали наистина щеше да стане кралица! С обърнати към морето очи, Клеманс бленуваше за далечния братовчед, непознатия крал, за когото толкова ѝ говореха вече двадесет дни, откакто бе пристигнал неофициалният пратеник от Париж... Месир дьо Бувил ѝ бе представил крал Луи X като нещастен владетел, измамен жестоко в чувствата си, но чието лице, ум и сърце се отличавали с всички приятни черти, които могат да се харесат на дама от високо потекло. Колкото до френския двор, той бил образец на кралски двор и съчетавал съвършено семейните радости с кралското величие... А нищо не можеше да изкуши повече Клеманс Унгарска от перспективата да излекува душевните рани на мъж, изтерзан едно след друго от измяната на недостойна съпруга и от ранната смърт на обожавай баща. За нея любовта бе неразделна от предаността. А към това се прибавяше и гордостта, че е била избрана от Франция...

„Толкова дълго чаках да се омъжа, че вече не се надявах. А ето че бог ще ме дари с най-добрия съпруг и най-щастливото кралство.“

Затова от три седмици Клеманс живееше с чувството, че е станало чудо, и преливаше от признателност към Създателя и цялата вселена.

Избродираната с лъвове и орли завеса се повдигна и влезе дребен младеж с остър нос, пламенни, весели очи и много черна коса. Поклони се.

– О, синьор Бальони, ето ви и вас. – посрещна го радостно принцесата.

Младият сиенец, който служеше за преводач на посланика, ѝ беше много симпатичен, и той бе за нея един от вестоносците на щастието.

– Ваше Височество – каза той, – месир дьо Бувил пита дали може да ви посети.

– Винаги с голямо удоволствие виждам месир дьо Бувил. Но приближете се и ми кажете как ви се струва портретът ми, той вече е завършен.

– Намирам, Ваше Височество, че портретът е удивително верен – отвърна Гучо, след като постоя безмълвно пред картината, – и показва най-хубавата дама, на която са се любували очите ми.

С изцапани с охра и кармин ръце Одеризи просто пиеше похвалата.

– Нима не обичате една френска девойка, както подразбрах? – попита усмихната Клеманс.

– Обичам, разбира се, Ваше Височество...

– Тогава никак не сте искрен или спрямо нея, или спрямо мен, месир Гучо, защото винаги съм чувала да се твърди, че за човек, който обича, няма по-хубаво лице от онова, в което е влюбен.

– Дамата, на която съм се заклел във вярност и която също ми е вярна – отвърна спонтанно Гучо, – сигурно е най-красивата след вас, дона Клеманс, и ако казвам истината, това не значи, че не я обичам достатъчно.

Откакто бе в Неапол и бе вpletен в проектите за височайшия брак, племенникът на банкера Толомей с голямо удоволствие си даваше вид на героичен рицар, влюбен в красива, далечна девойка. Всъщност любовта му чудесно се примиряваше с отдалечението и не бе пропуснал нито едно от случайните наслаждения, предлагани от всяко пътуване.

Принцеса Клеманс от своя страна бе изпълнена с отзивчивост и любовитство към чуждите любовни връзки. Би желала всички младежи и девойки на земята да са щастливи.

– Ако бог някой ден пожелае да отида във Франция... – тя пак се

изчерви, – ... с удоволствие ще се запозная с жената, за която толкова мислите и с която ви пожелавам да се свържете.

– Ах, ваше височество! Да даде бог да дойдете! Няма да имате поверен слуга от мен и, сигурен съм, по-предана служителка от нея.

И той коленичи най-изящно, сякаш се намираше по време на турнир пред ложата на дамите. Тя му благодари с жест. Имаше красиво изявени пръсти, леко удължени като пръстите на светиците по фреските.

„Ах, какъв добър народ, какви мили хора!“ – мислеше Клеманс, гледайки дребния италианец, който в този миг олицетворяваше за нея цяла Франция.

– Бихте ли ми казали името ѝ? – попита го пак тя. – Или може би е тайна?

– Съвсем не е тайна за вас, ако ви е приятно да го узнаете, донна Клеманс. Казва се Мари... Мари дьо Кресе. От благородно потекло е. Баща ѝ е бил рицар. Тя ме чака в замъка си на десет левги от Париж... Шестнадесетгодишна е.

– Е добре, бъдете щастлив, пожелавам ви го от все сърце, синьор Гучо, бъдете щастлив с вашата хубава Мари дьо Кресе.

Гучо излезе и се спусна, танцувайки из галериите на двореца. Вече виждаше френската кралица на сватбата си. Ех, за сбъдването на тази хубава мечта би трябвало и крал Луи да може да се ожени за донна Клеманс, от една страна, а от друга, семейство дьо Кресе да се съгласи да даде на един ломбардски banker ръката на Мари.

Младежът завари Юг дьо Бувил в апартамента, където го бе настанил. Бившият главен шамбелан, с огледало в ръка, гледаше откъде идва светлината и се въртеше като пумпал, за да се увери, че изглежда добре, и за да подреди черните и бели кичури коса, поради които приличаше на дебел шарен кон. Беше вече почнал да мисли дали няма да е по-добре, ако си боядиса косата.

Пътешествията обогатяват младежите, но понякога хвърлят смут в душите на зрелите мъже. Италианският въздух бе опиянил Бувил. Този почтен благородник, който спазваше задълженията си, не бе можал да устои още във Флоренция и бе изневерил на жена си, но тутакси бе изтичал в една черква, за да се изповяда. В Сиена, където Гучо познаваше няколко жени, чиято професия бе любовта, той повторно бе съгрешил с по-малко угризения. В Рим се бе държал сякаш се бе подмладил с двадесет години. В Неапол, толкова щедър на леки наслади град, стига да имаш малко злато, Бувил живееше в плен на някаква омая. Това, което навсякъде другаде би се сметнало за порок, тук изглеждаше

обезоръжавашо естествено и едва ли не невинно. Малки дрипави дванадесетгодишни сводници със златиста кожа хвалеха с антично красноречие задника на по-голямата си сестра, а после седяха послушно в антрето и чешеха краката си. Така човек имаше дори чувството, че върши добро дело, като дава възможност на цяло семейство да се изхрани в продължение на седмица. Ами удоволствието да се разхождаш през януари без върхна дреха? Беше се облякъл по последна мода и сега носеше надризна с двуцветни ръкави на райета. Разбира се, крадяха го по мъничко на ъгъла на всяка улица. Не много висока цена за толкова наслади!

– Приятелю – каза той на влезлия Гучо, – знаете ли, толкова съм отслабнал, че има изгледи кръстът ми пак да стане тънък!

Подобно предположение свидетелствуваше за голям оптимизъм.

– Месир – каза му младежът, – доня Клеменца е готова да ви приеме.

– Надявам се, че портретът не е още завършен.

– Завършен е, месир. Бувил дълбоко въздъхна.

– Тогава това означава, че трябва да се връщаме във Франция. Съжалявам, не отричам, защото обикнах тази нация и с удоволствие бих дал на художника няколко флорина, за да проточи работата си. Няма що, и най-приятните неща имат край.

Размениха съучастнически усмивки и на път за покоите на принцесата дебелакът улови Гучо приятелски подръка.

Между двамата мъже, толкова различни по възраст, произход и обществено положение, се бе породило истинско приятелство, което се бе затвърдило от етап на етап по време на пътуването. В очите на Бувил младият тосканец беше като че ли олицетворение на това пътуване с волностите, новостите и чувството за възвърната младост. Освен това момъкът бе деен, умен, спореше с доставчиците, следеше за разходите, отстраняваше трудностите, организираше развлеченията. Колкото до Гучо, благодарение на Бувил той водеше съществуване на аристократ и общуваше отблизо с владетели. Поради не съвсем ясно определените си функции на преводач, секретар и ковчезник се ползуваше с уважение. Пък и Бувил не скъпеше спомените си и докато яздеха продължително или разговаряха вечер в хановите и манастирските странноприемници, Гучо бе узнал много неща за Филип Хубави, за френския двор и кралското семейство. Така взаимно си разкриваха непознати светове и чудесно се допълваха: забавен впряг, в който често младокът водеше възрастния мъж.

Така и влязоха при дон Клеменца, но безгрижното им изражение мигом изчезна, щом видяха старата кралица майка, Мария Унгарска, застанала пред портрета. С дълбоки поклони те пристъпиха предпазливо към нея.

Унгарската кралица майка беше на седемдесет години. Съпруга на покойния неаполски крал Карло II Куция, майка на тринадесет деца, тя бе надживяла кажи-речи половината от тях. Многото майчинства бяха разширили таза ѝ, а скръбта по починалите ѝ близки бе издълбана дълбоки бръчки от очите чак до беззъбата ѝ уста. Беше висока на ръст, със сивкав тен и снежнобели коси и от цялата ѝ физиономия лъхаше сила, решителност и властност, несмекчени от възрастта. Още със събуждането си тя слагаше короната на главата си. Сродена с цяла Европа, претендираща за унгарския трон за потомците си, тя най-сетне го бе извоювала след двадесетгодишна борба.

Сега, когато внук ѝ Карл Робер или Шаробер, наследник на първородния ѝ син Карло Мартело, умрял преждевременно, заемаше трона в Буда, а канонизирането на втория ѝ син, покойния епископ на Тулуза, беше почти свършен факт, когато третият ѝ син Роберто царуваше в Неапол и Пулия, четвъртият бе владетел на Таренто и титулован император на Константинопол, петият – херцог де Дурацо, а живите ѝ дъщери бяха омъжени – едната за краля на Майорка, а другата за Фредерик Арагонски, – кралица Мария все още не смяташе, че е изпълнила мисията си: грижеше се за внучката си, която бе отгледала, сирачето Клеманс, сестра на Шаробер.

Тя се обърна изведнъж към Бувил, като планински сокол, съгледал угоена гъска, и му кимна да се приближи.

– Е, месир, как ви се струва портретът?

Бувил изпадна в съзерцание пред статива. Разглеждаше не толкова лицето на принцесата, колкото двете странични пана, предназначени да предпазят портрета.

Върху едното Одеризи бе нарисувал Анжуйския мъжкар, а върху другото – пристанището и Неаполския залив в перспектива. Загледан в този пейзаж, с който скоро трябваше да се раздели, Бувил вече изпита носталгия.

– Безупречно е нарисуван – заяви накрая той. – Само бордюрът ми изглежда малко скромен може би за толкова красиво лице. Не ви ли се струва, че ако има един позлатен фестон...

Гледаше да спечели още един-два дни.

– Това няма значение, месир – отсече старата дама. – Намирате ли,

че прилича на принцесата?

– Да.

– Това е важното. Изкуството е празна работа и бих се учудила, ако крал Луи държи на гирлянди. Интересува го лицето, нали така?

Тя не се церемонеше и за разлика от всички други в двора не държеше да скрива целта на посолството. Все пак отпрати Одеризи с думите:

– Добре свършихте работата си, млади момко.

Ковчежникът ми ще ви наброи дължимото възнаграждение. А сега продължете да изписвате църквата ни и гледайте дяволът да е достатъчно черен, а ангелите – достатъчно блестящи.

За да се отърве и от Гучо, тя му заповяда да помогне на художника да отнесе четките си. Със същия тон изпрати и знатната дама другаде да бродира.

Като отстрани по този начин свидетелите, тя се върна при Бувил.

– И така, месир, вие си заминавате за Франция.

– С безкрайно съжаление, Ваше Величество, защото сърдечният прием, оказан ми тук...

– Тъй или иначе – прекъсна го тя, – вашата мисия е изпълнена или най-малкото почти изпълнена.

Черните ѝ очи бяха втренчени в очите на Бувил.

– Почти, Ваше Величество?

– Искам да кажа, че въпросът принципно е уреден, защото синът ми кралят и самата аз одобряваме проекта. Но съгласието ни, месир... – тя стисна челюсти и жилите на шията ѝ изскокнаха, – ... не забравяйте, че това съгласие зависи от едно условие. Защото макар да се смятаме много почетени от намерението на братовчед ни, френския крал, макар да сме готови да го обичаме с чисто християнска вярност и да му осигурим многочислено потомство, защото жените в семейството ни са плодови, не по-малко вяро е, че окончателният ни отговор все пак зависи от по-бързото и действително освобождаване на господаря ви от Маргьорит Бургундска. Не бихме могли да се задоволим с разтрогване на брака, извършено от услужливи епископи, което би могло да бъде оспорено от по-висша църковна инстанция.

– Скоро ще издействуваме анулиране на брака, Ваше Величество, както имах вече честта да ви уверя.

– Месир, говорим на четири очи. Не уверявайте в нещо, което още не е станало.

Бувил се изкашля, за да прикрие затруднението си.

– Анулирането на брака на краля е първата грижа на монсеньор дьо Валоа. Той ще направи всичко възможно, за да го ускори, и според него това е вече почти свършен факт...

– Да, да – промърмори недоволно старата кралица. – Познавам зет си! На думи няма нищо невъзможно за него и конете му са здрави и чисти, докато не ги е вкарал в дола.

Макар че дъщеря ѝ Маргьорит бе умряла преди петнадесет години и Шарл дьо Валоа се бе преженил два пъти след това, тя все още го наричаше „зет ми“.

– Разбрали сме се също, че няма да дадем земя. Струва ми се, че Франция си има достатъчно. Неотдавна, когато дъщеря ми се омъжи за Шарл, тя му занесе в зестра Анжу и това не беше малко. Но затова пък по-миналата година, когато една дъщеря от втория брак на Шарл се омъжи за сина ни, владетеля на Таренто, тя ни донесе Константинопол.

И старата кралица махна с подпухналата си ръка, за да намекне, че красивата титла е вятър и мъгла.

Зад тях, застанала до отворения прозорец и загледана в морето, Клеманс присъствуваше с чувство на неловкост на този разговор. Нима любовта трябваше да се съпътствува от такива предварителни уговорки, които напомняха обсъждане на клаузи на договор? Та нали в крайна сметка ставаше въпрос за щастието и живота ѝ? Без да я питат, бяха отказали от нейно име на толкова кандидати, сметнати за неравностойни! И ето че ѝ се предлагаше френският трон, докато само месец преди това се питаше дали няма да бъде принудена да стане монахиня! Струваше ѝ се, че баба ѝ говори много рязко. Самата тя бе склонна да се отнася по-внимателно към тази възможност, да не предявява такава придирчивост към каноническото право... Далеч в залива един кораб с висока палуба издуваше платна към бреговете на Северна Африка.

– На връщане, Ваше Величество – каза Бувил, – ще се спра в Авиньон по нареждане на монсеньор дьо Валоа. И скоро ще имаме папата, който ни липсва.

– Ще ми се да ви вярвам – отвърна Мария Унгарска, – но искаме всичко да бъде уредено до лятото. Имаме кандидати за ръката на принцеса Клеманс. И други владетели я искат за съпруга. Не можем да ви дадем прекалено дълъг срок.

Жилите на шията ѝ отново се издуха.

– Знайте, че в Авиньон наш кандидат е кардинал Дюез – продължи тя. – Много бих искала и френският крал да се спре на него. Ако той стане папа, много бързо ще получите анулиране на брака, тъй като ни е

много задължен и е изцяло спечелен за каузата ни. Освен това Авиньон е в Анжу, наше владение, естествено под върховната власт на френския крал. Не забравяйте това.

Сбогувайте се със сина ми и дано всичко стане така, както желаете... Преди лялото, месир, преди лялото, напомням ви!

Бувил се поклони и се оттегли.

– Бабо – каза разтревожена Клеманс, – мислите ли, че...

Старата кралица лекичко я потупа по ръката.

– Всичко е в божиите ръце, мое дете, и ни се случва само онова, което той желае.

Тя също излезе.

„И крал Луи може да има други принцеси предвид помисли си Клеманс, когато остана сама. – Разумно ли е да го притесняваме така и няма ли да насочи на друга страна избора си?“ Тя стоеше пред статива със скръстени ръце, заела неволно позата от портрета. „Дали на някой крал ще му бъде приятно да целуне тези ръце?“ – попита се принцесата.

VI НА ЛОВ ЗА КАРДИНАЛИ

Бувил и Гучо потеглиха след два дни. Решено бе да се върнат по море, за да спечелят време. В багажа си носеха малко сандъче с метална обкова. Вътре беше златото, отпуснато от bankerите Барда в Неапол. Гучо пазеше ключето до гърдите си. Облегнати на перилото на кърмата, Бувил и той тъжно гледаха чезнещите в далечината Неапол, Везувий и островите. Виждаха се групи бели платноходки, които напускаха брега за всекидневния риболов. Скоро се озоваха в открито море.

Средиземно море бе спокойно. Духаше само лек вятър, който носеше кораба. Гучо си спомняше отворотелното прекосяване на Ламанша предишната година и се плашеше да се качи на кораб, но сега се радваше, че нищо му няма. Само след два часа вече се възхищаваше от здравината на плавателния съд и от собствената си издръжливост. Едва-що не се сравни с месер Марко Поло, прочутия венециански мореплавател, чиято книга „Разделението на света“, съчинена наскоро след пътешествието му, бе много четена и популярна през онези години. Гучо сновеше от моряк на моряк, осведомяваше се за морските термини и си играеше на пътешественик, докато бившият главен шамбелан все още съжаляваше за чудния град, който бе принуден да напусне.

След петдневно плаване спряха в Ег-морт. Оттук някога бе тръгнал Луи Свети на кръстоносен поход, но пристанището бе истински завършено едва при Филип Хубави.

– Няма как – каза дебелят Бувил, опитвайки се да се отърси от носталгията си, – трябва да се заемем сега с неотложните си задачи.

На конярите бе възложено да намерят коне и мулета, на прислугата – да нагласи солидно куфарите, портрета на Одеризи, опакован в сандък, и ковчето на Барди, което Бувил не изпускаше от очи.

Времето беше студено, облачно и Неапол вече и на двамата се струваше само далечна мечта.

Трябваше да яздат ден и половина с кратък престой в Арл, за да стигнат в Авињон. Месир дьо Бувил се простуди по пътя. Свикнал с италианското слънце, той не се бе облякъл достатъчно топло. А зимите в Прованс са кратки, но понякога сурови. Като кашляше, хрочеше и се секнеше, Бувил непрестанно проклинаше лошия климат на тази страна, която сякаш не беше вече собствената му родина. Пристигането им в Авињон под напорите на мистрала много ги разочарова: там нямаше нито един кардинал. В най-добрия случай странно за папска резиденция! Никой не можа да осведоми пратеника на френския крал. Никой не знаеше или не искаше да знае.

Папският дворец бе затворен: и врати, и прозорци. Пазеше го един ням или малоумен вратар.²⁰ Тъй като нощта се спускаше, Бувил и Гучо решиха да се подслонят в крепостта Вилньоф от другата страна на реката.

Един много начумерен и скъп на обяснения комендант ги уведоми, че вероятно кардиналите са в Карпантра, затова трябва да ги потърсят там. И осигури храна и квартира на пътниците, но без особено да се престарава.

– Този капитан на стрелци не е много любезен с представители на краля. Ще изтъкна това, като се върнем в Париж – каза Бувил.

Призори всички бяха на седлата, за да изминат шестте левги между Авињон и Карпантра. Бувил беше обнадежден. Тъй като последната воля на папа Климент V била конклавът да се събере в Карпантра, можеше да се предположи, че ако кардиналите са се върнали там, конклавът най-сетне заседава или възнамерява да заседава.

В Карпантра ги очакваше разочарование. Ни помен от червена

20. Това не бил още прословутият папски дворец, който познаваме и посещаваме, построен едва през следващия век. Първата резиденция на авињонските папи била един малко разширен епископски дворец.

кардиналска шапка! Затова пък бе мразовито и вятърът, който духаше непрестанно, се втурваше в уличките и просто режеше лицата. Освен това пътниците се чувствуваха несигурни и долавяха някакви машинации: защото едва излезли Бувил и хората му от Авиньон, двама конници ги надминаха, без да отвърнат на поздрава им, препускайки с все сили към Карпантра.

– Странно! – бе забелязал тогава Гучо. – Като че ли тези хора нямат друга грижа освен да пристигнат преди нас там, където отиваме.

Градчето беше пусто: жителите му сякаш бяха потънали вдън земя или бяха избягали.

– Как тъй щом пристигнем някъде, всичко опустява? – удиви се Бувил. – Свитата ни не е чак толкова голяма, че да всява страх.

Откриха в катедралата само един стар каноник, който най-напред се престори, че ги смята за лица, дошли да се изповядат, и ги помъкна към ризницата. Говореше шепнешком или обясняваше с жестове. Гучо пристъпваше с ръка на кинжала си, тъй като се боеше от засада и беше неспокоен за багажа, оставен с мулетата пред входа на църквата.

След като ги накара да повторят пет пъти въпросите си, след като дълго умува, клати глава и чисти от прах изтърканата си пелерина, най-сетне каноникът призна, че кардиналите се били оттеглили в Оранж. Оставили го сам, съвсем сам...

– В Оранж ли? – извика месир дьо Бувил.

При тези думи той се разкиха и кихавицата му отечна в катедралата.

– Но кълна се в Христовото тяло! – възкликна той, когато успя да си поеме дъх. – Ами че вашите кардинали не са прелати, а лястовици! Сигурен ли сте поне, че са в Оранж?

– Сигурен... – промълви старият свещеник, възмутен от изреченото богохулство. – Можем ли да бъдем сигурни на тоя свят освен в съществуването на бога? Мисля, че в Оранж ще намерите поне италианските кардинали.

После млъкна, като че ли се уплаши, че е казал прекалено много. Явно му се искаше да излее душата си, но не смееше да им се довери.

– Е добре! Тъй да е! Да вървим в Оранж! – реши, раздражен и уморен, Бувил. – Колко път има дотам? Пак шест левги ли? Нека да са шест! Качвайте се на конете, всички от свитата!

Щом Бувил и Гучо поеха по пътя за Оранж обаче, пак ги настигнаха и надминаха двама конници, препускащи с все сила. Този път нашите пътници не можеха да се съмняват, че тези галопирания стават именно

заради тях.

Внезапно обзет от войнствено настроение, Бувил пожела да нападнат двамата конници, но Гучо енергично се противопостави.

– Движим се много бавно, месир Юг, и никога няма да успеем да ги настигнем. Конете им са отпочинали, а нашите са уморени. И главно в никакъв случай не искам да оставяме сандъчето зад нас.

– Вярно – съгласи се Бувил, – мулето ми не го бива. Цяло се огъва под мен и на драго сърце бих го сменил.

Не се учудиха кой знае колко, когато разбраха, пристигайки в Оранж, че монсеньорите ги няма там.

Все пак Бувил кипна, когато им отговориха, че трябва да ги потърсят в Авиньон.

– Та ние вчера бяхме в Авиньон! – извика той на писаря, който благоволително да ги осведоми. – Нямаше жива душа! Ами монсеньор Дюез? Къде е монсеньор Дюез?

Писарят отвърна, че тъй като монсеньор Дюез е епископ в Авиньон, би трябвало да го търсят в неговата епархия. Излишно беше да спорят.

По злощастно съвпадение точно този ден превото на Оранж бе във от града и служителят, който го заместваше, не бе получил никакви нареждания за настаняването на новопристигналите. Трябваше да прекарат нощта в доста мръсен и студен хан край тревяло поле с развалини тук-там, между които свиреше вятърът. Седнал срещу смазания от умора Бувил, Гучо си мислеше, че трябва да вземе в свои ръце експедицията, ако иска да се приберат някога в Париж, постигнали или не някакъв резултат.

Когато един щитоносец от свитата им сваляше седлото на едно муле, то така го ритна, че счупи крака му, и се наложи да го оставят в Оранж. Вратовете на две добичета бяха изранени, други трябваше да бъдат наново подковани. Носът на самия Бувил така течеше, че той представляваше печална гледка. На другия ден се чувствуваше страшно отпаднал и се отчая, когато видя отново стените на Авиньон, затова съвсем лесно се съгласи Гучо да поеме функциите му.

– Никога няма да посмея да се явя пред краля! – вайкаше се той. – Но как да изберем папа, питам ви, след като всичко, което носи расо, бяга при вида ни? Никога вече няма да заседавам в кралския съвет, никога! С една-единствена мисия загубих извоюваното през целия си живот.

Тревожеше се за дреболии. Дали бе добре опакован портретът на принцеса Клеманс и дали не се бе повредил при пътуването?

– Оставете всичко на мен, месир Юг – каза му убедително Гучо. – Най-напред трябва да ви настаня някъде на топло. Според мен това не търпи отлагане.

Отиде да потърси коменданта на града и така възприе тона, с който Бувил трябваше да говори още в самото начало, така гръмко провъзгласи с италианския си акцент титлите на шефа си и званията, които сам си приписа, толкова естествено изложи исканията си, че само след час изпразниха една къща и му я предоставиха. Гучо настани всички там, като сложи Бувил в добре затоплено легло. А когато шишкото, който лицемерно се извиняваше с простудата си, за да не взима повече каквито и да било решения, се пхна под завивките, той му каза:

– Подушвам, че ни готвят клопка и това хич не ми харесва. Затова ми се ще златото ни да бъде на сигурно място. Тук има един представител на Барди. Ще му поверя парите. След това ще бъда по-свободен да издиря проклетите ви кардинали.

– Моите кардинали, моите! – измърмори Бувил. – Съвсем не са мои и на мен самия ми е още по-неприятно за номерата, които ми погаждат. Но нека поговорим за това след като си дремна малко, ако нямате нищо против, защото цял треперя от треска. Сигурен ли сте поне напълно във вашия banker? Можем ли да му се доверим?

Тия пари в крайна сметка принадлежат на френския крал.

Гучо отвърна наперено:

– Не забравяйте, месир Юг, че се тревожа за тези пари, все едно че принадлежат на човек от собственото ми семейство.

И отиде в банката в квартала Сен-т-Агрикол. Представителят на Барди, братовчед на капитана на това могъщо сдружение, го прие с дължимата на племенника на виден колега сърдечност и собственоръчно заключи парите в касата си. Размениха подписи, а после bankerът отведе госта си в голямата зала, за да му разкаже затрудненията си. Слаб, леко прегърбен мъж, застанал пред камината, се обърна при влизането им и възкликна:

– Guccio Baglioni! Per Vacco, sei tu? Che piacere di vederti!²¹

– Carissimo Voccacio, che fortuna? Che fai qua?²²

Все същите хора се срещат на път, защото едни и същи хора пътуват. Нямаше нищо необикновено в присъствието на Бокачо, тъй като беше главен представител на сдружението Барда. Но приятелствата,

21. Гучо Бальони! Кълна се в Бакх, ти ли си? Колко се радвам да те видя! (итал.)

22. Мили мой Бокачо, какво щастие! Какво търсиш тук? (итал.)

породили се при случайни срещи по пътищата между хора, които са постоянно в движение, са по-спонтанни, по-възторжени и често по-трайни от дружбата между заседнали на едно място хора.

Бокачо и Гучо се бяха запознали преди една година на път за Лондон. Няколко пъти се бяха срещали в Париж и сега се гледаха като че ли са били приятели открай време. Дадоха израз на радостта си с доста просташки тоскански ругатни. Някой незапознат с флорентинските привички слушател трудно би разбрал защо такива весели другари взаимно се наричат „копелета“, „сифилитици“ и „педерастичи“.

Докато авиньонският представител на Барда им наливаше вино с подправки, Гучо разказа за мисията си, за преживените през последните дни злополучия в гонитба на кардиналите и описа плачевното състояние на дебелия месир дьо Бувил. Скоро Бокачо се размая от сърце.

– *La scaccia ai cardinali, la scaccia ai cardinali! Vi hanno preso per il culo, i Monsignori!*²³

После стана сериозен и се помъчи да обясни на Гучо.

– Не се чуди, че кардиналите се крият. Внушено им е да бъдат предпазливи и те хукват, щом дойде пратеник на кралския двор или нещо подобно. Миналото лято Бертран дьо Гот и Гийом дьо Бюдо, племенници на покойния папа, пристигнаха тук, изпратени от добрия ти приятел Марини уж за да върнат в Бордо тялото на вуйчо си. Дойдоха с петстотин души въоръжена охрана, доста много носачи само за един труп! Мисията им бе да подготвят избора на френски кардинал за папа и доводите им се оказаха твърде груби. Една прекрасна сутрин домовете на техни преосвещения бяха разграбени и в същото време манастирът в Карпантра, където заседаваше конклавът, бе обсаден. Кардиналите скочили през една пролука в стената и избягали в полето, за да спасят кожата си. Без тази пролука, отредена им от провидението, работата им била спукана. Някои тичали цяла левга със запретнато до коленете расо. Други се напъхали в хамбарите. Още не са забравили това.

– Трябва да имате предвид и обстоятелството, че наскоро е бил за-силен гарнизонът във Вилньоф – забеляза братовчедът Барда, – и кардиналите очакват всеки миг стрелците да преминат моста. Видели са ви да отивате към Вилньоф, да се връщате оттам – това им стига... А знаете ли кои са били конниците, които на няколко пъти са ви задминавали? Готов съм да се закълна, че са хора на архиепископ Марини. В момента

23. На лов за кардинали, на лов за кардинали! Хубаво са ви метнали монсеньорите! (итал.)

наоколо гъмжи от тях. Не ми е много ясно каква работа вършат, но сигурно не това, за което вие сте дошли.

– Щом идвате от името на френския крал, Бувил и ти няма да постигнете нищо – поде Бокачо. – Излагате се само на опасността да изгълтате някоя вечер супа с такива подправки, че изобщо да не се събудите. За кардиналите сега... за някои кардинали... важи само препоръка, идваща от неаполския крал. Не ми ли каза, че идвате оттам?

– Направо оттам – отвърна Гучо. – И имаме дори благословията на кралица Мария да се срещнем с кардинал Дюез!

– Че защо не го каза? Та ние познаваме само него!

Странна личност е между другото този кардинал. Като че ли имаше големи изгледи да бъде избран за папа в Карпантра.

– Защо тогава не го избраха? Той е французин.

– По рождение французин, но е бил канцлер в Неапол и затова Марини не го иска. Мога да ти уредя среща с него когато пожелаеш, още утре, ако ти е удобно.

– Значи знаеш къде се намира?

– Та той не е мърдал оттук! – засмя се Бокачо. – Прибери се у дома си и преди да се мръкне, ще ти се обадя. Ако разполагате с малко пари, както ми каза, това само ще улесни срещата ви. Защото добрият кардинал често закъсва и ни дължи доста крупни суми.

Три часа по-късно синьор Бокачо почука на вратата на къщата, където бе настанен Бувил. Носеше добри вестии. На другия ден към девет часа сутринта кардинал Дюез щял да направи обичайната си разходка на около една левга северно от Авињон в местността Поите, носеща името си от някакво мостче. Кардиналът би приел да се срещне случайно с месиър дьо Бувил, ако той се отбие там, но при условие да бъде придружен най-много от шест души. Придружаващите ги лица трябвало да останат от двете страни на ливадата, докато Дюез и Бувил разговарят по средата, далеч от всяко око и ухо. Папският кардинал умееше да се обкръжава в тайна.

– Гучо, момчето ми, вие ме спасявате и винаги ще ви бъда благодарен – възкликна Бувил и ведно с надеждата и силите му като че ли се повъзвърнаха.

И така, на следващата сутрин Бувил, придружен от Гучо, синьор Бокачо и четирима щитоносци, отиде в местността Понте. Гъста мъгла беше паднала. Тя заличаваше очертанията и приглушаваше звуците, а мястото беше възможно най-безлюдно.

Най-сетне от мъглата изскочиха няколко ездачи и сред тях млад

мъж на бяло муле. Той чевръсто слезе от мулето. Носеше тъмна пелерина, под която се отгатваха червените му дрехи, а на главата бе нахлупил кожена шапка. Пристъпи с бързи, почти скокливи крачки по заледената трева и едва тогава видяха, че това е самият кардинал Дюез и че негово юношество е на седемдесет години. Единствено лицето му с хлътнали бузи и слепоочия, с побелели вежди върху съсухрената кожа издаваше възрастта му. Но очите му бяха запазили зорката младежка живост.

Бувил също се запъти към него и те се срещнаха до нисък зид. Загледаха се, и двамата озадачени от външния си вид. Бувил с вродената си почит към църквата очакваше да види величествен, малко мазен прелат, а не този подскачащ в мъглата немирник. Папският кардинал, който си въобразяваше, че изпращат при него воин от рода на Ногаре или Бертран дьо Гот, разглеждаше шишкото, увит в шалове като луковица, секнеш се шумно.

Пръв заговори кардиналът. Гласът му не можеше да не изненада всеки, който го чуеше за пръв път. Приглушен като погребален барабан и в същото време енергичен, забързан и задавен, този глас сякаш не излизаше от него, а от някой друг, застанал наблизко, когото човек неволно търсеше с очи.

– И така, месир дьо Бувил, вие идвате от името на крал Роберто Неаполски, който ми оказва чест с християнското си доверие. Неаполският крал... неаполският крал – повтори той. – Отлично. Но в същото време вие сте пратеник на френския крал. Бяхте главен шамбелан на крал Филип, който твърде не ме обичаше... не зная защо, тъй като действах в духа на неговата политика на Виенския консил за унищожаване на тамплиерите.

Бувил разбра, че разговорът ще вземе чисто политическа насока и се почувствува в небрано лозе, също както ако искаха мнението му в кралския съвет. Благослови мислено паметта си, че му достави един аргумент за отговор.

– Струва ми се, монсеньор, че бяхте против осъждането на папа Бонифаций като еретик и крал Филип не бе забравил това.

– Наистина, месир, тогава поискаха премного от мен. Кралете не съзнават онова, което искат. Когато си член на колегиума, от който се избират папите, не ти е приятно да създаваш подобни прецеденти. Когато някой крал се качва на престола, съвсем не заявява високо, че баща му е бил предател, прелюбодеец и разсипник, макар често да е така. Папа Бонифаций умря, след като бе загубил разсъдъка си. Всички знаем това. В такова състояние отказа светото причастие и изрече страшни

богохулства. Но той полудя, защото му удариха плесница на самия му престол. Какво щеше да спечели Църквата, ако изложеше на показ този срам? А колкото до вулите, които папа Бонифаций беше издал, преди да обезумее, единствената им еретичност бе, че не бяха по вкуса на френския монарх. Ала все пак в тази област преценката принадлежи на папата, а не на краля. И Климент V, многоуважаваният ми благодетел... знаете, че на него дължа малкото, което съм... беше на това мнение. Монсеньор дьо Марини също не ме обича твърде. Той направи всичко възможно да провали кандидатурата ми, от както Светият престол е свободен. Затова именно не ми е ясно защо искате да се срещнете с мен? Все още ли Марини е така могъщ във Франция или само се преструва на всемогъщ? Говори се, че вече не управлявал, но все още всички му се подчиняват.

Странен човек беше този кардинал, който си служеше с разни хитрини най-напред за да избегне кралския пратеник, после за да се срещне с него, и още в първия миг заговаряше по най-щекотливия въпрос, сякаш открай време познава събеседника си.

– Истината, монсеньор – отвърна Бувил, който не желаше да се впуска в разговори за Марини, – е, че съм дошъл да ви предам желанието на крал Луи и на монсеньор дьо Валоа да имаме час по-скоро папа. Кардиналът повдигна белите си вежди.

– Хубаво желание, след като с интриги, рушвети или насилие цели девет месеца ми пречат да бъда избран! Не че се смятам достоен за толкова висока мисия... но кажете има ли изобщо човек, достоен за нея... Нито съм по-алчен от кой да е друг за папската тиара, чиято тежест ми е много добре позната. Авиньонската епархия ми създава доста грижи, да не говорим за трактатите, на които посвещавам цялото си свободно време. Заел съм се с един Thesaurus pauperum²⁴, с „Изкуството на превръщането“ за алхимическите рецепти, а и с Еликсира на философите. Тези съчинения са доста напреднали и бих желал да ги завърша, преди да умра... Изменено ли е решението в Париж спрямо мен? Искат ли ме за папа?

В този миг Бувил си даде сметка, че инструкциите на монсеньор дьо Валоа бяха както винаги колкото категорични, толкова и неясни. Бяха му казали само: „Папа“.

– Но, разбира се, монсеньор, защо не вие? – отвърна меко той.

– Това означава, че ще поискат от мен нещо важно... Искам да

24. Съкровището на бедните, (лат.)

кажа: от онзи, който бъде избран. Каква услуга очакват?

– Оказва се, монсеньор, че кралят трябва да анулира брака си...

– За да може да се ожени за принцеса Клеманс Унгарска? – подсказва му кардиналтът.

– Значи проектът ви е известен?

– Та не останахте ли цели три седмици в Неапол и не носите ли портрета на принцеса Клеманс?

– Виждам, че сте добре осведомен, монсеньор.

Кардиналтът не отговори и се загледа в небето, сякаш по него прелитаха сонм ангели.

– Да се анулира... – промълви той с приглушения си глас, който се стопи в мъглата. – Разбира се, винаги може да се анулира. Дали вратите на църквата в деня на сватбата са били действително отворени? Вие сте присъствували... но не си спомняте. А други може да си припомнят, че по недоглеждане са били затворени. Кралят ви е доста близък братовчед на съпругата си! Може би са пропуснали да поискат разрешение! Поради тази причина бихме могли да разведем кажи-речи всички европейски монарси: те са братовчеди и по бащина, и по майчина линия. Достатъчно е да се видят плодовете на тези съюзи, за да се убедим в това. Един куца, друг недочува, трети напразно се сили да бъде мъж. Ако от време на време сред тях не се промъкне прегрешение или неравен брак, скоро биха измрели от скрофулоза и немощ.

– Френската династия е здрава – отговори засегнат Бувил. – Нашите владетели са яки като колари.

– Да, да... само че когато болестта не засяга телата им, тя засяга главите им. Пък и много от децата им умират още съвсем малки. Не, наистина не се натискам да стана папа.

– Но ако станете, монсеньор – каза Бувил, мъчейки се да улови нишката на разговора, – бихте ли сметнали възможно анулирането преди лятото?

– Да се анулира не е толкова мъчно – каза горчиво Жак Дюез, – колкото да си възвърна гласовете, които загубих по чужда вина.

Разговорът се въртеше в омагьосан кръг. Наблюдавайки хората си, които тъпчеха на място в края на ливадата, Бувил съжаляваше, че не може да извика Гучо или синьор Бокачо, който изглеждаше толкова събразителен. Мъглата се бе поразсеяла и зад нея се отгатваше, много бледо, слънцето. Нямаше вятър. Бувил се радваше на затишието, но се умори да стои прав, а и почна да усеща тежестта на трите си наметала. Незабележително приседна на стеничката на плоски камъни и попита:

– Но какво е положението с конклава, монсеньор?

– Конклавът ли? Ами че няма никакъв конклав! Кардинал д'Албано...

– Имате предвид месир Арно д'Ок, който дойде в Париж миналата година...

– ...като легат, за да осъди великия магистър на тамплиерите. Точно той, като кардинал-наместник именно той трябва да ни свика, а гледа да не прави нищо, откакто месир дьо Марини – говори се, че бил негова креатура, – му е забранил да свиква конклава.

– Но да, в крайна сметка...

В същия миг Бувил осъзна, че е седнал, докато прелатът продължава да стои прав, и бързо стана, като се извини.

– Не, не, месир, моля ви се... – успокои го Дюез и го накара отново да седне. Сам той също приседна на зида.

– Ако най-сетне се свика конклав – поде Бувил, – какво решение ще вземе?

– Никакво, съвсем разбираемо е.

Съвсем разбираемо естествено за кардинал, който като всеки кандидат преди избор все изчислява евентуалните си гласове. Не така ясно за Бувил, който с мъка разбра последвалите обяснения, произнесени все така тихо, като в изповедалня.

– Папата ще бъде избран с три четвърти от гласуващите. Ние сме двадесет и трима – петнадесет французи и осем италианци. От тези осем пет са за кардинал Каетани, племенник на Бонифаций... непоклатимо. Никога няма да ги спечелим за нас. Искат да отмъстят за Бонифаций, ненавиждат френската корона и всички, които пряко или посредством папа Климент, моя многоуважаван благодетел, са й служили.

– А другите трима?

– ... ненавиждат Каетани. Става дума за двамата Колона и дьо л'Орсини. Потомствени съперничества. Тъй като никой от тези тримата не може да се надява лично за себе си, те са благосклонни към мен, доколкото се явявам пречка за избирането на Каетани. Освен ако... освен ако не им обещаят, че ще върнат Светия престол в Рим, нещо, което би обединило за момента всички италианци, макар после да стане причина да се избият помежду си.

– А петнадесетте французи?

– Ах, ако французите гласуваха единодушно, отдавна щяхте да имате папа! Отначало шестима от тях бяха за мен, защото неаполският крал се бе показал щедър към тях по мое настояване.

– Шестима французи и трима италианци прави девет.

– Е да, месир... девет, а ни трябва шестнадесет гласа, за да бъде избран. Отбележете, че останалите девет французи пак не стигат, за да бъде избран папа по волята на Марини.

– Значи, остава да се спечелят за вас седем гласа. Смятате ли, че някои от тях могат да бъдат привлечени с пари? Бих могъл да ви оставя известна сума. По колко на кардинал предполагате?

Бувил реши, че е стигнал много ловко до предложението си, но за негова изненада Дюез като че ли не се въодушеви особено.

– Не ми се струва, че недостигащите ни френски кардинали са чувствителни към подобен довод. Не че почтеността е най-голямата им добродетел, нито живеят в пост и молитва. Но засега страхът, вдъхнат им от месир дьо Марини, взема връх над изкушенията на земните блага. Италианците са по-алчни, но при тях омразата замества съвестта.

– И така, всичко се дължи според вас на Марини и на влиянието му върху деветте френски кардинали?

– Всичко зависи от това, месир, днес... Утре може да зависи от нещо друго. Колко злато можете да ми дадете?

Бувил изблещи очи:

– Но нали току-що ми казахте, монсеньор, че парите не могат да ви свършат работа!

– Зле сте ме разбрали, месир. Тези пари не могат да ми помогнат да спечеля нови привърженици, но са ми необходими, за да запазя малцината, които имам. Докато не съм избран, не мога да им предложа никаква облага. Хубава работа ще свършим, ако в момента, когато ми намерите липсващите гласове, вече съм загубил досегашните си поддръжници.

– С каква сума бихте желали да разполагате?

– Ако кралят на Франция е достатъчно богат да ми отпусне шест хиляди ливри, наемам се да ги употребя ползотворно.

В този миг на Бувил пак му се наложи да се изсекне. Кардиналът сметна това за ловък ход и се уплаши да не би да е поискал много висока сума. Това бе единствената точка, която отбеляза Бувил през целия им словесен двубой.

– Дори с пет хиляди – прошепна Дюез – ще бъде в състояние да се справя... за известно време.

Беше му съвсем ясно, че по-голямата част от тези пари нямаше да излязат от кесията му или по-скоро щяха да погасят собствените му дългове.

– Банкерите Барди ще ви предадат тази сума.

– Нека я запазят като влог на мое име – отвърна кардиналт. – Имам сметка при тях. Ще тегля, когато се наложи.

След тези думи внезапно бе обзет от нетърпение да яхне мулето си. Увери Бувил, че няма да пропусне да се моли за него и че ще му бъде приятно да се видят пак. Подаде ръка на шишкото, за да целуне пръстена му, и си тръгна, подскачайки по тревата, както бе дошъл.

„Забавен папа ще имаме в негово лице! Ще се занимава колкото с алхимия, толкова с религия – мислеше си Бувил, гледайки подире му. – Наистина ли е създаден за попрището, което е избрал?...“

Междувременно Бувил не беше недоволен от себе си. Натоварили го бяха да се срещне с кардиналите? Успял бе да се доближи до един от тях... Да намери папа? Този Дюез като че ли не искаше нищо друго... Да раздаде пари? Това поне бе свършен факт.

Когато отиде при Гучо и с доволно изражение му разказа за резултата от срещата си, племенникът на Толомей възкликна:

– И така, месир Юг, вие сте успели да купите доста скъпо единствения кардинал, който и без това е бил за нас!

И златото, което банкерите Барди от Неапол бяха заели на френския крал чрез посредничеството на Толомей, се върна у техния авиньонски представител, за да покрие отпуснатия от тях кредит на кандидата на неаполския крал.

VII ОПРАВДАТЕЛЕН АКТ ЗА ПАПА

С мършави крака, подобен на щъркел, Филип дьо Поатие стоеше с наведена глава пред Луи...

– Господарю, братко – той говореше с рязък и студен глас, който неволно напомняше гласа на Филип Хубави, – връчих ви заключението от анкетата ни. Не можете да искате от мен да отрека истината, когато е Комисията, назначена да провери финансовата дейност на Ангъоран дьо Марини, бе привършила работата си предния ден. В продължение на няколко седмици Филип дьо Поатие, графовете Валоа, Еврьо и Сен-Пол, главният ковчезник Луи Бурбонски, архиепископ Жан дьо Марини, каноникът Етиен дьо Морне и шамбеланът Матийо дьо Три под председателството на строгия граф дьо Поатие ред по ред проучиха разходните регистри на държавната хазна през последните шестнадесет години. Искани бяха обяснения, представяне на оправдателни и архивни

документи, без да пропуснат нито едно перо. Строгата анкета, проведена в атмосфера на вражда и често на омраза, защото комисията бе разделена по равно на привърженици и противници на Марини, не можа да открие нищо, което да свидетелствува срещу него. Оказа се, че се бе разпореждал най-прецизно и добросъвестно с кралските имуществва и с обществените средства. Ако бе забогатял, той дължеше това на щедростта на покойния крал и на собствената си ловкост като финансист. Но нищо не позволяваше да се предполага, че някога е смесил частните си и държавните интереси, и още по-малко, че е ощетил държавното съкровище. Валоа, изпаднал в яростно отчаяние на играч, заложил на погрешна карта, докрай упорито отричаше очевидното. И единствен неговият канцлер Морне го поддържаше неохотно в неудържимата му позиция.

И така, Луи Х държеше вече в ръцете си заключението на комисията, прието с шест гласа срещу два, и все пак се колебаеше да го парафира. Колебанието му жестоко оскърбваше брат му.

– Сметките на Марини са чисти. Представих ви доказателства – повтори Филип дьо Поатие. – Ако сте искали друг доклад, а не този, който отразява истината, трябваше да назначите друг докладчик, а не мен.

– Сметките!... – отвърна Луи Х. – Кой не знае, че можеш да ги накараш да кажат това, което искаш. Кой не знае също, че обичате Марини!

Поатие изгледа брат си със сдържано презрение.

– Не държа на нищо, Луи, освен на кралството и справедливостта. Затова ви представям за подпис оправдателния акт, който трябва да дадем на Марини.

Всички противоположности в темперамента, които съществуваха между Филип Хубави и Шарл дьо Валоа, проличаваха и между Луи Х и Филип дьо Поатие. Само че ролите този път бяха разменени. Неотдавна царуваният брат притежаваше действително всички качества на крал и Валоа играеше край него ролята на заядливец. Сега заядливецът царуваше, а по-малкият му брат проявяваше способности на владетел. Цели двадесет и девет години Валоа си мислеше: „Ех, как не съм се родил пръв!“ А сега Поатие започваше да си казва, с повече основание: „Сигурно щях по-достойно да заемам мястото, отредено по рождение на брат ми.“

– А и сметките не са всичко. Други неща не ми харесват твърде – каза Луи. – Например това писмо от английския крал, който ми

препоръчва да окажа на Марини същото доверие, както баща ми, и изтъква заслугите на Марини към двете кралства...

– Нима само защото нашият зет ви дава мъдър съвет, веднага трябва да не се вслушате в него?

Луи Х отвърна поглед и се размърда в креслото си. Той отговаряше уклончиво и явно искаше да печели време.

– Ще изчакам да чуя Бувил, преди да се произнесе. Преди малко ми съобщиха, че се е върнал.

– И какво общо има Бувил с решението ви?

– Искам да узная новините от Неапол и какво става с конклава – отвърна раздражен Вироглавия. – Не искам да действам против вуйчо ни Шарл точно когато той ми намира съпруга и ми избира папа.

– Значи сте готов да пожертвувате на прищевките на вуйчо ни един честен министър и да отстраните от властта единствения човек, който в този момент умее да ръководи държавните дела? Внимавайте, братко. Няма да можете да се спрете посред път. Видяхте, че докато се ровехме в сметките на Марини, сякаш е бил недобросъвестен служител, всички във Франция продължаваха да му се подчиняват, както в миналото. Ще се наложи или да му върнете цялата предишна власт, или да го смъкнете напълно, като го обвините в измислени престъпления и го накажете за верността му. Избирайте. На Марини може би ще му трябва още цяла година, за да ви даде папа, но той ще ви избере такъв, който да се съобразява с интересите на кралството. – Вуйчо ни Шарл ще ви обещае папа от днес за утре. И на него навярно ще му е нужно пак толкова време, но ще ви натресе някой Каетани, който ще пожелае да се върне в Рим и оттам ще назначава епископите ви и ще ръководи всичко в кралството ви.

Той взе финансовия акт, който бе изготвил, доближи го до очите си, защото бе късоглед и го препрочете за последен път:

„... одобрява, възхвалява и приема финансовата дейност на месир Ангьоран дьо Марини и го смята оправдан – него и преките му наследници – за всички постъпления от управлението на хазната на Тампъл, Лувър и кралската сметна палата.“

На пергаментата липсваше само кралският подпис и печат.

– Братко – поде Поатие, – уверихте ме, че щом траурът свърши, ще ме направите пер, както и че вече трябва да се считам такъв. В качеството си на пер на кралство то ви съветвам да подпишете. Това ще бъде акт, продиктуван от справедливостта.

– Справедливостта принадлежи само на краля! – извика Вироглавия с обичайната си внезапна грубост, която проявяваше, когато

чувствуваше, че не е прав.

– Не, Ваше Величество – възрази невъзмутимо Филип, – не! Кралят принадлежи на справедливостта, за да я олицетворява и за да осигурява тържеството ѝ.

В същия ден и почти в същия час Бувил и Гучо пристигнаха в Париж. Столицата беше притихнала в мраза и рано спусналия се здрач на зимната вечер.

Матийо дьо Три чакаше пътниците при Порт Сен-Жак. Беше натоварен да поднесе приветствия на Бувил от името на краля и веднага да го заведе при него.

– Как? Без ни минута отдиш? – учуди се Бувил. – Та аз не само съм смазан от умора, но и мръсен, приятелю. По чудо се държа на краката си. Вече не съм млад за подобни пътешествия. Не можеха ли да ми разрешат да се поизмия и да дремна малко?

Беше недоволен от цялата тази припряност Представял си бе, че за последен път ще вечеря с Гучо в някоя славна странноприемница, сами в помещението за специални гости, че ще си кажат всичко, което не са успели да споделят през двумесечното пътуване и онова, което човек изпитва нужда да изкаже още веднъж послената вечер, като че ли никога друг път няма да има такъв случай. А вместо това трябваше да се разделят посред улицата, и то не особено сърдечно, защото присъствието на Матийо дьо Три го смушаваше.

Бувил бе печален. Съжаляваше за изживените мигове. И докато гледаше подир отдалечаващия се Гучо, струваше му се, че ведно с него се отдалечават дивните дни в Неапол, чародейният миг на младост, с който съдбата бе дарила неговата есен. Сега отавата бе окосена и нямаше да поникне отново.

„Не благодарих достатъчно на това мило момче за всички услуги, които ми оказа, и за удоволствието от компанията му“ – мислеше си той.

Дори не забеляза – сякаш това бе съвсем естествено, – че Гучо отнесе със себе си ковчето с останалото злато на Барди. Малка сума впрочем след всички разходи по мисията и лептата, дадена на кардинала. Все пак тя щеше да даде възможност на bankerите Толомей да получат дължимата им комисионна.

Между другото и Гучо бе развълнуван от раздялата с дебелия Бувил. У богато надарените за сделки хора заинтересоваността никак не пречи на проявата на емоционалност.

Още с влизането си в двореца Бувил забеляза някои подробности,

които никак не му харесаха. Служителите като че ли бяха загубили прецизното си прилежание, което бе съумял да им наложи по времето на крал Филип и почтителното церемониално държание, което при най-незначителния им жест доказваше, че спадат към кралския дом. Явно се бяха разпуснали.

Въпреки това, щом бившият главен шамбелан се озова пред Луи Х, и през ум не му мина повече да критикува: намираше се пред краля и съзнанието му бе заето само с едно – по-ниско да се поклони.

– Е, Бувил – попита го Вироглавия, след като благоволи за миг да го притисне до гърдите си, – как е Нейно унгарско Височество?

– Страшна е, Ваше Величество! През цялото време треперех от нея. Но е удивително умна за възрастта си.

– А как изглежда външно? Какво е лицето ѝ?

– Все още е царствена, господарю, макар че е останала съвсем без зъби.

Обезпокоен, Луи Х отстъпи назад, а Шарл дьо Валоа, който присъствуваше на аудиенцията, избухна в смях.

– Не, не, Бувил! – намеси се той. – Кралят не ви пита за кралица Мария, а за принцеса Клеманс.

– О, извинете, Ваше Величество! – възкликна Бувил и се изчерви. – Принцеса Клеманс ли? Ей сега ще ви я покажа.

И заповяда да донесат портрета на Одеризи. Извадиха го от сандъка и го сложиха върху една витрина. Отвориха двете крила, които го предпазваха, и доближиха свещниците.

Луи предпазливо пристъпи, сякаш се боеше от очната ставка. После се усмихна на вуйчо си.

– Колко хубава е тази страна, господарю, ако само знаехте – извика Бувил, като отново видя Неапол върху двете странични пана. – През цялата година грее слънце, хората са весели, навред ехтят песни...

– Е, племеннико, излъгах ли ви? – каза Валоа. – Полнобувайте се на свежия тен, на косите с цвят на мед, на красивата, благородна поза! Ами гърдите, племеннико, каква чудна женска гръд!

Самият той се почувствува успокоен и доволен от себе си: не беше виждал младата принцеса десетина години.

– Длъжен съм да кажа на краля – добави Бувил, – че принцеса Клеманс е още по-хубава, ако стои пред вас...

Луи мълчеше. Сякаш бе забравил присъствието им. Издал напред глава, леко прегърбен, той странно общуваше с портрета. Не само го проучваше, а го разпитваше, разпитваше и себе си. В сините очи на

Клеманс Унгарска съзираше нещо от погледа на Йодлин – замечтаност, търпение, умиротворяваща доброта. А и в усмивката и цветовете ѝ също имаше известна прилика с хубавата дворцова перачка. Все едно Йодлин, но потомка на крале, предопределена за кралица.

За миг Луи се опита да си представи в рамката на портрета лицето на Маргьорит Бургундска, каквато си я спомняше: изпъкналото чело, черните къдрави коси, мургавата кожа, враждебните при най-малък повод очи...

После този образ се разсея и пак се появи лицето на Клеманс, тържествуваща във ведрата си красота. И Луи доби увереност, че край тази руса принцеса тялото му няма да бъде застрашено от немощ.

– Ах, тя е красива, тя наистина е красива! – промълви най-сетне той. – Чудесна идея, чичо, че сте поръчали портрета ѝ. Много съм ви благодарен. А на вас, месир дьо Бувил, ще дам двеста ливри рента от държавното съкровище... в деня на сватбата.

– О, Ваше Величество! – прошепна признателно Бувил. – Честта да ви служи е достатъчно възнаграждение за мен.

Кралят се разхождаше силно развълнуван.

– И така, сгодени сме! Сгодени сме... Остава само да се освободя.

– Да, господарю, и това трябва да стане до лятото. При такова условие ще може да сключите брак с принцеса Клеманс.

– Надявам се, че няма да се наложи да чакам толкова дълго. Но кой постави това условие?

– Кралица Мария, господарю... – поде Бувил. – Тя има и други кандидати за внучката си и макар вие да сте най-блестящата и най-желаната партия в нейните очи, не възнамерява да се заангажира след този срок.

Луи Х се обърна въпросително към Валоя, който си придаде учуден вид. Докато Бувил отсъствуваше, в желанието да си припише заслугата, че е уредил всичко, поддържайки контакт с Неапол, Валоя бе уверил племенника си, че там са на път да поемат окончателен ангажимент, без уговорки за срока.

– В последния ли момент постави това условие унгарската кралица? – попита той Бувил.

– Не, монсеньор. На няколко пъти спомена за това. И в последния момент отново се върна към този въпрос.

– Ами! Празни приказки, за да ни пришпори малко и да си даде важност. Ако случайно – макар и да е съвсем невероятно, – анулирането се забави повече, унгарската кралица ще потърпи.

– Не съм сигурен, монсеньор, условието бе поставено съвсем

сериозно и категорично.

Валоа не се чувствуваше много удобно и забарабани с пръсти по облегалката на креслото си.

– До лятото... – прошепна Луи, – до лятото... А в какво състояние заварихте конклава?

Тогава Бувил разказа накратко за мисията си в Авиньон, без особено да наблегне на личните си неудачи. Предаде получените от Гучо сведения, разказа за срещата си с кардинал Дюез и подчерта, че избирането на папа зависи преди всичко от Марини.

Луи Х слушаше много внимателно, като час по час поглеждаше портрета на Клеманс Унгарска.

– Дюез... – каза той. – Защо пък не Дюез?... Готов е да провъзгласи анулирането на брака ми... Не му достигат гласовете на седем френски кардинали... Значи вие, Бувил, твърдите, че само Марини може да се справи с този проблем?

– Абсолютно съм уверен, господарю.

Вироглавия бавно пристъпи към масата, където бе оставил оправдателния акт, изготвен от Филип дьо Поатие. Взе едно гъше перо и го потопи в мастилницата. Шарл дьо Валоа пребледня.

– Племеннико! – извика той, като се спусна към него. – Няма да освободите от отговорност този мошеник, нали?

– Други пък, чичо, твърдят, че сметките му са чисти. Шестима от бароните, натоварени с анкетата, са на това мнение. Само вашият канцлер поддържа становището ви.

– Племеннико, умолявам ви да почакате... Този човек ви лъже, както лъжеше баща ви! – извика Валоа.

Бувил би предпочел да бъде извън стаята.

Луи Х втренчи упорития си, зъл поглед в чичо си.

– Казах ви, че ми трябва папа! – натърти той.

– Но Марини е против Дюез!

– Какво от това? Нека избере друг!

И за да пресече всяко ново възражение, той добави съвсем не на място, но затова пък много авторитетно:

– Не забравяйте, че кралят принадлежи на правосъдието, за да наложи тържеството му.

И подписа акта.

Валоа се сбогува, без да скрива яда си. Задушаваше се от ярост. „По-добре да бях му намерил някоя непривлекателна гърбуша. Нямахше толкова да бърза. Ето ме изигран и Марини ще се върне в двора

благодарение на интригите, които изплетох, за да го изгоня оттук.“

VIII

ПИСМО, ПРОДИКТУВАНО ОТ ОТЧАЯНИЕ

Силен напор на вятъра разтресе тясното прозорче и Маргьорит Бургундска отскочи назад: стори ѝ се, че от дълбините на небето някой иска да я поразя.

Над Нормандската равнина едва-едва се развиделяваше. В този час първата стража се изкачваше покрай назъбените стени на замъка Гаяр. Бурята от запад подгонваше огромни облаци, понесли в тъмните си утробы планини от вода. Тополите край Сена огъваха оголените си гръбнаци.

Сержант Лален отлости вратите по спираловидната стълба, които изолираха двете принцеси. Стрелецът Гро Гийом остави в стаята на Маргьорит две дървени гаванки с димяща каша и излезе, без да продума, влачейки крака.

– Бланш!... – извика Маргьорит, като се доближи до стълбата.

Никой не ѝ отговори.

– Бланш! – повтори тя по-високо.

Мълчанието, което последва, я изпълни с тревога.

Най-сетне чу бавното потропване на дървените сабо по стъпалата. Бланш влезе, залитаща и разстроена. В сивата светлина, заливаща стаята, светлите ѝ очи имаха обезпокоителен израз, едновременно отсъстващ и упорит.

– Поспа ли малко? – попита я Маргьорит.

Без да каже ни дума, Бланш пристъпи към сложената върху столчето стомна, коленичи, наклони я към устата си и отпи няколко големи глътки. От известно време заемаше странни пози, за да извърши най-обичайни движения.

В стаята не беше останало почти нищо от мебелите на Берсюме. Комендантът на крепостта ги бе взел обратно още преди три месеца, веднага след доста бруталното посещение на Ален дьо Парей, който му бе припомнил инструкциите на Марини. Внесените в чест на монсенсьор д'Артоа сандъци и столове бяха изчезнали. Изчезнала бе и масата, на която кралицата затворничка бе вечеряла, седнала срещу братовчед си. Кръглата килия бе снабдена само с най-проста покъщнина, войнишка. Върху леглото имаше дюшек, напълнен със сухи грахови шушулки. Но

тъй като Парей бе казал, че Марини държи на здравето на кралица Маргьорит, Берсюе бдеше тя да има много завивки. Затова пък чаршафите не бяха сменяни нито веднъж и огън се палеше само когато навън имаше лед.

Двете жени седнаха една до друга на ръба на леглото с гаванки върху коленете си. Бланш започна да лапа кашата направо от гаванката, без да си служи с лъжицата. Маргьорит не ядеше. Обвила с ръце дървената гаванка, тя топлеше пръстите си. Това бе една от малкото приятни минути от деня ѝ и последната чувствена радост, която ѝ бе останала. Затваряше очи, отдадена цяла на жалкото удоволствие да събере малко топлинка в шепите си.

Внезапно Бланш се изправи и запрати гаванката на земята. Кашата се разля по пода и щеше да вони цяла седмица.

– Какво ти става? – попита Маргьорит.

– Искам да умра! Ще се самоубия! – изкрещя Бланш. – Ще се хвърля от стълбата... И ти ще останеш сама... Сама!

Маргьорит въздъхна и потопа лъжицата в паницата.

– Никога няма да излезем оттук заради теб – поде Бланш, – защото не пожела да напишеш писмото, което ти поиска Робер. Ти си виновна, само ти. Не е живот стоенето ни тук. Но аз ще умра! И ти ще останеш сама.

Измамените надежди са гибелни за затворниците. Когато узна за смъртта на Филип Хубави и особено след пристигането на Робер д'Артоа, Бланш бе сметнала, че ще я освободят. А после нищо не бе последвало освен почти пълното отменяне на смекчения режим, от който се бяха ползували няколко дни след посещението на братовчед им. Оттогава Бланш бе станала друг човек. Престана да се мие, линееше. Ту внезапно избухваше в ярост, ту обилно лееше сълзи, които оставяха дълги сиви бразди по мръсните ѝ бузи. Порасналите ѝ малко коси подаваха залепнали и разчорлени изпод платнената касинка. Изпълнена бе с упреци и обвинения срещу Маргьорит и неуморно ги предъвкваше. Смяташе, че тя е отговорна за всичко, винеше я, че я била гласнала в ръцете на Готие д'Оне, оскърбяваше я, после настояваше, тропайки с крака, да пише в Париж, че приема направеното и предложение. И между двете жени, всяка от които имаше само другата за компания и утеха, се възправяше омразата.

– Че какво, пукни, щом вече нямаш сили да се бориш! – отвърна Маргьорит.

– Защо да се боря? Да се боря срещу стените? – За да станеш

кралица? Защото все още се надяваш, че ще станеш кралица! Кралица-та! Кралицата! Вижте кралицата!

– Но ако бях отстъпила, щяха да освободят може би мен, но не и теб.

– Сама, сама, ще останеш сама! – повтаряше Бланш.

– Още по-добре! не искам нищо друго освен да бъда сама! – отвърна Маргьорит.

И у нея последните седмици бяха причинили повече опустошения, отколкото всичките шест първи месеца затворничество. Лицето ѝ бе измършавяло, сурово, цялото в лишеи. Дните се нижеха, без да донесат нищо. Все същият въпрос непрестанно терзаеше съзнанието ѝ: не сбърка ли, като отхвърли предложението?

Бланш пристъпи към стълбата. Маргьорит си помисли: „Нека се пребие! Да не чувам повече стенанията и вие нето ѝ! Няма да се убие, но поне ще я отведат, ще я махнат!“ – и тя се затича към етърва си с протегнати напред ръце, сякаш се канеше да я ѝ бутне по виещото се надолу стълбище.

Бланш се обърна. Един миг двете се гледаха. Маргьорит изведнъж се опря на стената, съвсем омаломощена.

– И двете ще полудеem... – промълви тя. – Няма що, изглежда, че трябва да напиша това писмо. И аз не мога повече да издържам.

Наведе се над стълбата и извика:

– Пазачи, извикайте капелана!

Отговори ѝ само зимният вятър, който събаряше керемиди от стрехите.

– Виждаш ли... – промълви Маргьорит, повдигайки рамене. – Ще накарам да го извикат, когато ни донесат вечерята.

Но Бланш слезе тичешком по стъпалата и заудря с юмруци долната врата, като крещеше, че иска да види коменданта. Дежурните стрелци прекъснаха играта на зарове в долното помещение и един излезе.

Берсюме дойде след малко, нахлупил до вежди вълчия си калпак. Изслуша искането на Маргьорит.

Капеланът ли? Нямало го този ден. Пера, пергамент? Защо? Затворничките нямали право да общуват с когото и да било, нито устно, нито писмено. Такива били заповедите на монсенъор Марини.

– Трябва да пиша на краля – заяви Маргьорит.

На краля? Ех, естествено Берсюме трябваше да си помисли. Определението „който и да е“ включваше ли и краля?

Маргьорит заговори с толкова висок и гневен глас, че комендантът

се огъна.

– Хайде, не се бавете – извика тя.

Берсюме отиде в ризницата на параклиса и лично донесе необходимите принадлежности за писане.

Преди да започне писмото си, Маргьорит за последен път се разбунтува, за последен път се изкуши да откаже. Никога вече, ако по чудо процесът срещу нея бъде възобновен, не би могла да защити невинността си и да твърди, че братята д'Оне са направили неверни признания, когато са ги изтезавали. И отнемаше на дъщеря си всяко право над короната...

– Хайде, хайде! – подтикваше я Бланш.

– Наистина едва ли може да има нещо по-лошо от сегашното ни положение – прошепна Маргьорит.

И написа своя отказ.

„... Признавам и изповядвам, че дъщеря ми Жана изобщо не е ваше дете. Признавам и изповядвам, че съм ви отказвала тялото си, така че не сме имали помежду си плътска връзка... Признавам и изповядвам, че нямам никакво право да се считам омъжена за вас... Очаквам, както ми обеща от ваше име месир д'Артоа, че ако искрено се разкая и призна грешките си, ще се смилите над страданията ми и ще ме пратите в някой бургундски манастир...“

Берсюме стоеше над нея, изпълнен с подозрение през цялото време, докато тя пишеше. После взе писмото и втренчи известно време погледа си в него, но това бе преструвка, защото почти не можеше да чете.

– Трябва да бъде предадено час по-скоро на монсеньор д'Артоа – каза Маргьорит.

– А, това променя всичко, госпожо! Уверихте ме, че е за краля...

– На монсеньор д'Артоа, за да го връчи на краля! – кресна Маргьорит. – Нали е написано отгоре! Толкова ли сте тъп, че не сте прочели!

– А, да, вярно... А кой ще занесе писмото?

– Лично вие.

– Нямам такива нареждания.

Целия ден комендантът на крепостта не можа да реши как да постъпи и изчака да се върне капеланът, за да се посъветва с него.

Тъй като писмото не бе запечатано, капеланът се запозна със съдържанието му.

– Признавам и изповядвам... признавам и изповядвам... Или ме е лъгала, когато се е изповядвала пред мен, или лъже, когато пише – промълви той, чешейки обраслото си с жълтеникави косми теме.

Беше малко пиян и дъхаше на ябълково вино. Спомни си все пак, че монсеньор д'Артоа го бе накарал да чака три часа на студа, за да вземе някакво писмо от принцеса Маргьорит и си бе тръгнал с празни ръце, като му бе запратил куп ругатни в лицето... Той убеди Берсюме да отвори една бутилка и след многословни коментари го посъветва да прати писмото, виждайки известни изгледи за лична изгода.

Самият Берсюме бе склонен да направи същото, и той поради лични съображения. В Андьоли много се говореше, че Марини бил изпаднал в немилост, разправяха дори, че кралят готвел процес срещу него. Едно бе сигурно: Марини продължаваше да изпраща инструкции, но бе престанал да изпраща пари. Преди три месеца Берсюме неочаквано бе получил забавените си възнаграждения, но след това – нищо. Наближаваше часът, когато нямаше да има нужните средства, за да изхранва хората и затворничките си. Предлагаше му се удобен случай да се осведоми на място какво точно става.

– На твоето място, коменданте – опитваше се да му внуши, капеланът, – бих предал писмото на великия инквизитор който същевременно е изповедник на краля. Тя е писала! „изповядвам“, това е църковен и кралски въпрос. – Ако те затруднява, и аз мога да се нагърбя... Лично познавам отца инквизитор. Той е от моя манастир в Поаси...

– Не, не, сам ще отида – отвърна Берсюме.

– В такъв случай не пропускай да напомниш за мен, ако видиш великия инквизитор!

На другия ден, предал нарежданията си на сержант Лален, с шлем на глава, яхнал най-доброто си муле, Берсюме пое към Париж.

Пристигна на следващия ден следобеда под проливен дъжд. Изкалян до уши, с измокрен мундир, Берсюме вле-зе в една кръчма до Лувъра, за да се отмори и поумува. Защото през целия път го гложеше неспокойство.

Как да узнае дали постъпва добре или зле, дали дей-ствува за или против интересите си? Трябваше ли да потърси Марини или да отиде направо при д'Артоа? ако нарушеше заповедите на единия, щеше ли да има някаква изгода от другия? Марини, д'Артоа, д'Артоа, Марини? Или пък защо не и великия инквизитор?

Понякога providението бди над глупците. Докато Берсюме сушеше корема си на огъня, силно приятелско потупване по гърба го изтръгна от размишленията му.

Беше сержант Катр-Барб, бивш другар по служба. Беше влязъл преди малко и го бе познал. Не бяха се виждали от шест години.

Прегърнаха се, отстъпиха крачка назад, за да се разгледат взаимно, пак се прегърнаха и много шумно поръчаха вино, за да отпразнуват срещата си.

Катр-Барб, мършав веселяк с черни зъби и кривогледи очи, беше сержант на стрелкови взвод в Лувъра. Беше обичаен посетител на тази кръчма. Берсюме го облажаваше, че живее в Париж. Катр-Барб пък му завиждаше, че по-бързо се е издигнал по чин и командува крепост. Значи всичко беше наред, защото всеки от тях можеше да си въобразява, че другият му се възхищава!

– Как? Нима ти пазиш кралица Маргьорит? Разправят, че имала сто любовници. Трябва да е много страстна и бас държа, че никак не скучаеш, стари обеснико! – възкликна Катр-Барб.

– Ами, недей да си въобразяваш!

От шегите минаха на спомените, после на проблемите на деня. Какво вярно имаше, че Марини уж бил изпад в немилост? Катр-Барб навярно знае, щом живее в столицата. Така Берсюме узна, че монсеньор Марини е преодолял номерата, които искали да му погодят, че преди три дни кралят го извикал отново и го прегърнал няколко барона и че отново бил толкова могъщ, колкото всякога.

„В хубава каша се забърках с това писмо...“ – помисли си Берсюме.

С развързан от виното език той се впусна в откровения и като помоли Катр-Барб да му се закълне, че ще пази тайната, която сам бе неспособен да съхрани, му разкри целта на пътуването си.

– Как би постъпил на мое място?

Сержантът заклати малко дългия си нос над канчето, после отвърна:

– На твое място бих се поставил под заповедите на месир дьо Парей. Той е прекият ти шеф. Така поне ще се подсигуриш.

– Добре го измисли. Така и ще постъпя.

Следобедът изтече в бърбене и пиене. Берсюме се понапи и главно изпитваше облекчение, че друг бе решил вместо него. Но времето бе доста напреднало, за да приложи начаса на дело решението. Пък и Катр-Барб не беше дежурен тази вечер. Двамата другари вечеряха в кръчмата. Съдържателят се извини, че може да им предложи само кренвирши с грах и надълго се заоплакваше от трудностите по снабдяването.

– Вие сте по-добре от нас, на село. Почнаха да продават и кората на дърветата – каза му Берсюме.

След това, за да бъде празненството пълно, Катр-Барб отведе Берсюме в уличките зад „Света Богородица“ при леките жени, които,

съгласно нареждане от времето на Луи Свети продължаваха да си боядисват косите медно червени, за да ги отличават от порядъчните матрони.

Призори Катр-Барб покани приятеля си да се приведе в ред в казармата в Лувъра. И към обед, изчеткан, излъскан, избръснат до кръв, Берсюме се яви в караулната на двореца и поиска да види месир дьо Парей.

Главният началник на стрелците никак не се поколеба, когато Берсюме му обясни случая.

– От кого получавате инструкции?

– От вас, месир.

– А кой, по-високо от мен, се разпорежда с кралските крепости?

– Монсеньор дьо Марини, месир.

– Кому сте длъжен да докладвате за всичко?

– На вас, месир.

– А по-горе от мен?

– На монсеньор дьо Марини.

Берсюме изпита отново смесицата от чувство на чест и обезпеченост, които внушава у всеки добър воин човекът с по-голям от неговия чин, когато му заповядва как да се държи.

– И така – заключи Ален дьо Парей, – вие трябва да предадете това писмо на монсеньор дьо Марини. Но внимавайте да го предадете само лично нему.

Половин час по-късно, на улица Фосе-Сен-Мартен съобщиха на Ангъоран дьо Марини, който работеше в кабинета си, че някакъв си комедант Берсюме, идващ от страна на месир дьо Парей, настоявал да го види.

– Берсюме... Берсюме – промълви Ангъоран. – Ах, това е онова магаре, което командува крепостта Гаяр! Нека влезе.

Цял треперещ, че е въведен при толкова знатна личност, Берсюме с голяма мъка извади изпод мундира и бронята си предназначениято за монсеньор д'Артоа писмо. Марини тутакси го прочете много внимателно, без лицето му да изрази каквото и да било чувство.

– Кога бе написано това? – попита той.

– Онзи ден, монсеньор.

– Много добре сте направили, че ми го донесохте. Поздравявам ви. Уверете госпожа Маргъорит, че писмото ще отиде на предназначението си. И ако ѝ се прииска да пише други писма, предайте ги по същия път... Как е госпожа Маргъорит?

– Как може да бъде в затвор, монсеньор. Но тя безспорно е по-

устойчива от госпожа Бланш, чието умствено състояние е застрашено.

Марини махна неопределено с ръка, сякаш искаше да каже, че малко го интересува умственото състояние на затворниците.

– Бдете над телесното им здраве. Да бъдат нахранени и да им е топло.

– Известни ми са заповедите ви, монсеньор, но мога да им предложа само ръж, защото ми е останал малък запас. Колкото до дървата, трябва да изпращам стрелците да ги секат, а не мога да изисквам често извънредна работа от хора, които не ядат достатъчно.

– Защо не ядат?

– Липсват ми пари в замъка Гаяр. Не съм получил средства, за да уредя заплатите им, нито да подновя доставките на продукти, които страшно поскъпнаха, както знаете, през тия гладни времена.

Марини повдигна рамене.

– Не ми казвайте нищо учудващо. Навсякъде положението е същото. През последните месеци не аз управлявам държавното съкровище. Но нещата ще се оправят Бирникът във вашето наместничество ще изплати дължимите суми още тази седмица. Колко има да получавате самият вие?

– Петнадесет ливри и шест су, монсеньор.

– Веднага ще получите тридесет. И Марини извика един свой секретар, който да заведе Берсюме да му заплатят цената на покорството му.

Останал сам, Марини препрочете писмото на Маргьорит, размисли малко и го хвърли в огъня. През цялото време, докато горя пергаментът, той остана пред камината.

В този миг наистина се чувствуваше най-мощният чо-век в кралството. Държеше в ръцете си всички съдбини, дори и съдбата на краля.

ТРЕТА ЧАСТ ПРОЛЕТТА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА

I ГЛАДЪТ

От сто години насам населението на Франция не бе познавало такава мизерия и бичът на миналите векове, гладът, отново се появи.

В Париж цената на крина сол достигна десет сребърни су, а един чувал жито се продаваше едва ли не шестдесет су, небивало скъпо. Ненормалното поскъпване беше резултат, разбира се, преди всичко на плачевната реколта предишното лято. Но то се дължеше до голяма степен и на разстроената администрация, на вълненията, които лигите на бароните поддържаха в много провинции, затруднявайки търговския обмен, на паниката на хората, които трупаха храни в хамбарите от страх да не им липсват, и най-сетне на алчността на спекулантите.

През години на глад най-страшният месец за преживяване е февруари. Последните есенни запаси са изчерпани, а същевременно и телесната и душевна устойчивост. Студът се съюзява с глада. През този месец умират най-много. Хората не се надяват вече, че отново ще видят пролетта и това отчаяние у едни се превръща в униние, а у други в ненавист. Прекалено често ходят на гробището и всеки почва да се пита кога ще дойде и неговият ред.

В селата изяждаха кучетата, защото не можеха вече да ги хранят и ходеха на лов за котки, отново подивели. По липса на фураж добитъкът мреше. Хората се биеха около отпадъците след одирането им. Знаеше се, че от буквата кора става по-хубаво брашно, отколкото от дъбовата. Всеки ден се давеха младежи под леда на езерата при опитите си да уловят риба. Почти не бяха останали старци. Измършавели и капнали от умора, дърводелците без отдих ковяха ковчези. Мелниците бяха онемели. Обезумели майки люлееха трупчетата на мъртвите си деца. Понякога някой манастир биваше обсаден.

Но милостинята беше безсилна, когато можеше да се купят само погребални савани. Понякога залитащи орди идваха от селата в малките градчета с напразната надежда да си вземат насила хляб. Но те се сблъскваха с други изгладнели орди, идващи от градовете, и сякаш се

запътваха към Второто пришествие.

Положението беше еднакво както в богатите области, така и в бедните, в Артоа, както и в Оверн, в Поату, както в Шампания, в Бургундия, както в Нормандия, Бос и Бри, а даже и в Ил-дьо-Франс. Същото беше и в Нофл и Кресе.

Проклятието, което тегнеше от една година над кралското семейство, се беше разпростряло като че ли през зимата над цялото кралство.

Когато, придружавайки Бувил, Гучо се върна от Авиньон в Париж, той прекоси засегнатата от страшното бедствие страна. Но настанен в превотствата или кралските замъци, снабден със звънко злато, за да насмогне на неимоверните цени в странноприемниците, той се бе отнесъл доста отвисоко към глада.

И една седмица по-късно, докато препускаше по пътя от Париж за Нофл, пак нехаеше за него. Подплатената му наметка беше топла, конят му вървеше бързо и той летеше към любимата жена. Изглаждаше мислено фразите, с които щеше да разкаже на хубавата Мари дьо Кресе, как бе говорил за нея с госпожа Клеманс Унгарска, скоро френска кралица може би, както и че нито един ден не е минал, без да си спомни за любимата си... това впрочем беше самата истина. Случайните изневери не само не пречат, а напротив, карат да мислиш за оня, комуто изневеряваш. И дори най-често именно на това се дължи постоянството на мъжете. После ще опише на Мари великолепието на Неапол... Чувствуваше се разкрасен от престижа на пътешествието и от високата мисия. Идваше, за да възбуди любов.

Едва когато наближи Кресе, тъй като много добре познаваше този край и го обичаше, Гучо отвори очи за нещо друго, а не само за себе си.

Пустите ниви, безмълвните селца, извиващият се само тук-там пущек над къщурките, отсъствието на каквито и да било животни, срещнатите няколко изпусталели и мръсни хора и главно погледите им, накарарха младия тосканец да се почувствува неловко и несигурно. А когато влезе в двора на старото имение на брега на Модр, той предусети нещастиято.

Нито един петел на торището, никакво мучене откъм оборите, никакъв лай на куче. Младежът се доближи, без никой – слуга или господар – да излезе насреща му. Домът изглеждаше мъртъв. „Дали пък всички са заминали? – попита се той. – Да не би да са ги арестували, докато ме нямаше? Какво се е случило? А може би тук е върлувала чума?“

Той завърза коня си за халката в стената и влезе в жилището. Пред него застана стопанката на Кресе.

– О, месир Гучо! – възкликна тя. – Наистина си мислех... наистина си мислех... Ето ви и вас...

Очите на дам Елиабел се напълниха със сълзи и тя се опря на една маса, като че ли залитна от изненада. Беше отслабнала поне двадесет ливри и се бе състарила с десет години. Силно опънатата доскоро рокля на ханша и гърдите сега ѝ беше съвсем широка. Лицето ѝ бе посивяло, а бузите ѝ под вдовишката забрадка бяха увиснали.

За да прикрие изумлението си от промяната, станала с нея, Гучо хвърли поглед на голямата зала. Някога в нея се долавяше известно достойнство на благороднически начин на живот, поддържан въпреки скромните средсва. Днес всичко издаваше безпощадна мизерия, всичко бе потънало в прах, занемарено, жалко.

– Съвсем не сме в най-добрия си вид, за да приемем гост – тъжно промълви дам Елиабел.

– Къде са синовете ви?

– На лов, както всеки ден.

– А Мари?

– Уви! – възкликна дам Елиабел и сведе очи.

– Но какво се е случило?

Дам Елиабел повдигна рамене с отчаяно изражение.

– Тя толкова е отпаднала, толкова е отслабнала, че не се надявам да се съвземе някога, нито дори че ще дочака Великден.

– Но от какво е болна? – попита Гучо нетърпеливо обзет от тревога.

– От болестта, от която страдаме всички и от която мрат като мухи тук! Гладът, синьор Гучо. Помислете си, щом дебели тела, каквото беше моето, са съвсем изтощени, какви опустошения може да нанесе гладът при момичета, които още растат.

– Но боже мой, дам Елиабел! – извика Гучо. – Аз си мислех, че гладът засяга само бедните хора!

– А какви сме ние, ако не бедни? Само защото имаме благородническо звание и замък, който се руши, съвсем не сме в по-добро състояние. Цялото ни имущество на нас, дребните земевладелци, е в селяните ни и работата, която извличаме от тях. Но можем ли да очакваме да ни хранят, щом самите те нямат какво да ядат и умират пред вратата ни, протягайки ръка за парче хляб? Принудихме се да заколим добитъка си, за да го разделим с тях. Прибавете към цялата ни мизерия, че и превото ни накара, по заповед на краля, както казва той, да му доставим храни, навярно за да угоява сержантите си, защото те, виж, са всичките дебели... Когато селяните ни измрат, какво ще ни остане, освен и ние да

сторим същото? Голата земя не струва нищо. Тя представлява нещо само дотолкова, доколкото я обработваш, а трупите, които заравяме в нея, няма да я накарат да ражда... Останахме без лакеи и слугини. Бедният ни куц приятел...

– Когато наричахте ваш щитоносец за рязане на месото?

– Да, нашият щитоносец за рязане на месото... – усмихна се тъжно тя. – Е, добре! Изпратихме го миналата седмица до гробището. Всичко е все така безрадостно.

Гучо поклати състрадателно глава. Но в цялата тази трагедия той се интересува само от едно лице.

– Къде е Мари?

– Горе, в стаята си.

– Мога ли да я видя?

– Елате.

Гучо тръгна подире ѝ по стълбата. Тя се качваше бавно, стъпало по стъпало, помагайки си с конопеното въже, закачено край спираловидното стълбище.

Мари дъо Кресе лежеше на тясно легло, стар стил Покривките не бяха оправени, а възглавниците бяха толкова повдигнати под гърдите на болната, че тя изглеждаше легнала върху наклонена плоскост, като че ли кръг ката ѝ ще се забият в земята.

– Месир Гучо... месир Гучо... – прошепна Мари.

Очите ѝ бяха уголемени от сини кръгове. Дългите ѝ кестеняво-златни коси бяха разпилени по възглавницата от износено до основата кадифе. Отслабналите ѝ страни, крехката шия бяха тревожно прозрачни. Впечатлението за слънчева лъчезарност, която оставя ше по-рано, се бе заличило, сякаш голям бял облак бе минал над нея.

Дам Елиабел се оттегли, за да скрие сълзите си.

– Мари, хубава моя Мари – промълви Гучо, пристъпвайки към леглото.

– Ето ви най-сетне. Най-сетне се върнахте. Толкова ме беше страх, о, толкова ме беше страх, че ще умра, без да ви видя!

Тя гледаше напрегнато Гучо и в очите ѝ се таеше важен и тревожен въпрос. Легнала наклонено върху повдигнатия дюшек и възглавници, тя не изглеждаше съвсем реална, а сякаш бе изрязана от някоя фреска или по-скоро от някой стъклопис.

– От какво сте болна, Мари?

– От слабост, мили, от слабост. И от непоносимия страх, че сте ме изоставили.

– Трябваше да отида в Италия по служба на краля и заминах толкова набързо, че не можах да ви предупредя.

– По кралска служба... – повтори тя тихо.

Безмълвният въпрос стоеше още в погледа ѝ. И Гучо внезапно се засрами от цветущото си здраве, от подплатените си с кожа дрехи, от безгрижно прекараните в пътуване седмици, засрами се даже от неаполското слънце и главно от тщеславието, с което бе преизпълнен малко преди това, заедно бе живял сред всесилните на този свят.

Мари подаде хубавата си отслабнала ръка. Гучо я улови. Пръстите им отново се запознаха, разпитаха се взаимно и накрая се съединиха, сплетени в жест, който обещава любов по-сигурно от целувката, като че ли ръцете на две същества се сливат в една и съща молитва.

Тогава безмълвният въпрос в погледа на Мари изчезна. Тя затвори клепачи и двамата постояха така, без да разговарят.

– Струва ми се, че като държа пръстите ви, черпя от тях сила – каза тя най-последно.

– Мари, вижте какво ви донесох!

Той извади от кесията си две фини гравирани златни пластинки. На мода беше сред богатите класи да ги пришиват към якичките на наметките си. Мари взе плочките и ги вдигна до устните си. Сърцето на Гучо се сви. Бижутото, изработено и от най-сръчния златар във Флоренция или Венеция, не уталожва глада. „Бурканче мед или сладко от плодове би било днес по-подходящ подарък“ – помисли си той.

– Ще отида да намеря нещо, с което да ви излекувам – извика той.

– Да бъдете до мен, да мислите за мен, не искам нищо друго...
Тръгвате ли си вече?

– Ще се върна след няколко часа.

Преди да пристъпи прага, той попита полугласно:

– Майка ви... знае ли?

– Не исках да разполагам с вас – отвърна Мари. – Вие трябва да разполагате с мен, ако бог пожелае да живея.

Като слезе в голямата зала, Гучо завари там дам Елиабел с двамата ѝ сина. Току-що се бяха прибрали. С хлътнали лица и бляскави от умора очи, разкъсани и зле закърпени дрехи, Пиер и Жан дьо Кресе също носеха белезите на нищетата. Те се зарадваха на Гучо, както при вида на приятел. Но неволно изпитаха малко завист и горчивина заради цветущия външен вид на младия ломбардец. „Банката, решително, има повече борчески сили от аристокрацията“ – помисли си Жан дьо Кресе.

– Майка ни ви е разказала, а и сам сте видели Мари... – промълви

Пиер. – Полюбувайте се на тазсутрешния лов. Един гарван, който си бе счупил крачето, и един лалугер. Пълноценен бульон за цяло едно семейство! Но какво искате? Пълно е с капани. Колкото и да заплашваме с бой с тояга селяните, ако ловуват за своя сметка, те предпочитат да понесат боя и да изядат дивеча. На тяхно място и ние бихме сторили същото. Останаха ни само три кучета...

– Дали поне ви служат добре миланските соколи, които ви подарих миналата година?

Двамата братя наведоха смутено очи. После Жан, по-възрастният се реши и отговори, дърпайки брадата си:

– Трябваше да ги отстъпим на превото Портфрюи, за да го склоним да ни остави последното прасе. Пък и нямахме вече стръв за тях.

– Много правилно сте постъпили. При случай ще ви набавя други.

– Тази невестулка, превото – възкликна Пиер дьо Кресе – съвсем не е станал по-добър, кълна ви се, откакто ни измъкнахте от ноктите му последния път. Само той е по-лош и от глада и го прави двойно по-мъчителен.

– Неудобно ми е, месир Гучо, че ще ви предложи толкова бедна трапеза – каза вдовицата.

Гучо се постара да откаже много деликатно, като изтъкна, че го чакат в кантората в Нофл.

– Ще гледам също да ви намеря някои припаси – добави той. – Не можете да продължавате така, особено дъщеря ви.

– Много ви благодарим за намерението – отвърна Жан дьо Кресе, – но няма да намерите нищо освен трева по пътя.

– Хайде де! – извика Гучо, потупвайки кесията си. – Няма да бъда ломбардец, ако не успея!

– И златото вече не е от полза.

– Това ще видим!

Речено бе всеки път, когато Гучо се отбиеше при това семейство, да играе ролята на рицар – извабител, а не на заемодавец. Той и не мислеше вече за тристата ливри дълг, изобщо неизплатени след смъртта на баща им.

Препусна към Нофл, убеден, че посредникът на кантората Толомей ще го извади от затруднението му. „Каквито ги познавам, сигурно благородно са се запасили или най-малкото знаят откъде да се снабдят, когато може да се плати.“

Но той завари тримата служещи, притиснали се един до друг край запаления торф. Лицата им бяха восъчни и носът, тъжно удължен към

земята.

– От две седмици всякакъв трафик е прекъснат, синьор Гучо – му заяви управляващият кантората. – Не правим и една банкова операция на ден. Дадените в заем суми не се връщат и няма никакъв смисъл да се иска налагане на запор. Можеш ли да вземеш нищото... Залъка от устата?

Той повдигна рамене.

– Но ей сега ще се гостим с една ливра кестени и три дни ще си облизваме устните. Имате ли още сол в Париж? Да можехте само да ни пратите една крина! Превото в Монфор има, но не желае да я раздаде. Обра всичко наоколо, като че ли сме във война.

– Но истинска чума е вашият Портфрюи! – извика Гучо. – Ще си поговоря с него. Веднъж обуздах този измамник.

– Синьор Гучо... – опита се да прикани към благоразумие младежа управляващият кантората.

Но Гучо беше вече във и пак яхна коня.

Чувство на ненавист, каквото никога досега не бе изпитвал, раздираше гърдите му. Само защото. Мари дьо Кресе умираше от глад, той мина на страната на бедните и страдащите. И по това си даде сметка, че истински я обича.

Той, ломбардецът, детето на парите, внезапно вземаше страната на бедняците. Сега забелязваше, че по стени на къщите сякаш бе избила като влага смъртта.

Чувствуваше се солидарен със залитащите семейства, които вървяха след ковчезите, с мъжете със залепнала по скулите кожа и погледи на хищници.

Искаше да забие! камата си в корема на превото Портфрюи. Твърдо бе решен. И да отмъсти за Мари, за цялата област и да изпълни ролята си на съдник. Беше почти сигурен, че ще го арестуват. Той искаше да го арестуват, работата щеше да отиде много далеч. Представяше си как вуйчо му Толомей пуска в ход всичките си връзки. Месир дьо Бувил и монсеньор д'Артоа са предупредени. Процесът стига до парижкия кралски съд и дори до краля. И тогава Гучо щеше да възкликне: „Господарю, ето защо убих вашия прев!“

Измина в галоп левга и половина и възмущението му малко се поуталожих. „Не забравяй, момчето ми, че труп не плаща лихви“ – бе чувал толкова пъти от вуйчовците си банкери още от най-ранно детство. В крайна сметка всеки се сражава най-добре с оръжието, което му е прищяло. Подобно на всеки заможен тосканец, и Гучо боравеше не зле с

камата, но това не беше истинската му специалност.

Така че като навлезе в Монфор-л'Амори, той забави леко ход, смири коня и духа си и се представи в превотството. Тъй като дежурният сержант не му оказа очакваното внимание, Гучо извади изпод наметката си подпечатания с кралски печат пропуск, издаден му по искане на Ва-лоа с оглед мисията му в Неапол.

Указанията бяха доста неопределени... „Искам от всички байита, сенешали и превота да оказват услуга и да подпомагат...“ и затова Гучо можеше още да го използва.

– Кралска служба! – заяви той.

При вида на кралския печат сержантът от превотството тутакси стана вежлив и услужлив и изтича да отвори вратите.

– Ще нахраниш коня ми – заповяда му Гучо.

Хората, над които сме взели надмощие веднъж, обикновено се смятат предварително бити, когато отново се окажат пред нас. И да се опитат да се противопоставят, това нищо не променя. Водата продължава да тече в същото направление. Такива бяха отношенията и между Портфрюи и Гучо.

Със закръглени вежди, със закръглени бузи, със закръглено шкембе, превото, смътно разтревожен, кажи-речи се изтъркули, за да посрещне посетителя си.

Като прочете пропуска, още повече се смути. Какви ли бяха тайните функции на младия ломбардец? Дали не идваше да анкетира, да инспектира? Крал Филип Хубави си служеше с такива тайнствени агенти, които обхождаха кралството под прикритието на друга професия, изготвяха докладите си, а после внезапно се окажеш зад затворническа решетка...

– Ах, месир Портфрюи, преди всичко искам да ви кажа, че изобщо не съм споменал на по-отговорно място за онази история с безвъзмездното мито на владетелите на Кресе, по чийто повод се запознахме миналата година. Допуснах, че е станало грешка. Казвам ви го, за ваше успокоение.

Чудесен начин наистина да успокои превото! Все едно да му каже недвусмислено още в самото начало: „Припомням ви, че ви улових на местопрестъплението в злоупотреба с властта и мога да съобщя за това, когато пожелае.“

Кръглото като луна лице на превото леко пребледня и виненочервеното петно, което имаше от рождение на слепоочието и челото, изпъкна по-ярко.

– Много съм ви признателен, месир Бальони, че сте преценили така. Наистина бе станало грешка. Впрочем накарах да проверят регистрите.

– Значи имаше нужда да се проверят? – забеляза Гучо.

Превото разбра, че е казал опасна глупост. Решително този ломбардец имаше дарбата да забърква главата му.

– Тъкмо се канех да вечерям – каза той, желяйки час по-скоро да смени темата. – Бихте ли ми направили честта да споделите...

Почна да става раболепен. Хитростта съветваше Гучо да приеме: хората се издават най-добре на масата. Освен това Гучо бе препускал целия ден, без да хапне нищо. Така че, тръгнал от Нофл, за да убие превото, той се озова удобно настанен срещу него и използваше камата си само за да си отреже къс хубаво опечено прасенце-сукалче, плувнало в златиста мазнина.

Трапезата на превото в този терзан от глад край беше направо скандал. „Като си помисля само, че дойдох да взема нещо, за да нахраня Мари, а сам съм седнал да се тъпча!“ Всеки залък увеличаваше ненавистта му. И тъй като превото, въобразявайки си, че така ще настрои добре посетителя, му предлагаше най-добрите си провизии и най-редките си вина, при всяка нова настойчива покана да пие Гучо си повтаряше: „Ще даде сметка за всичко това злосторникът! Ще направя така, че ще увисне на въжето.“ Никое ядене не е било някога поглъщано от госта с повече апетит и с по-малка изгода за домакина. Гучо не пропускаше нито един случай да накара превото да се почувствува неудобно.

– Узнах, че сте си купили соколи, месир Портфрюи – попита го внезапно той. – Нима имате право да ходите на лов като благородниците?

Превото се задави с виното.

– Ходя с околните благородници, когато благоволят да ме поканят – отвърна бързо той.

Пак се опита да промени насоката на разговора и подхвърли:

– Вие като че ли много пътувате, месир Бальони.

– Наистина много – отвърна нехайно Гучо. – Връщам се от Италия, по поръчение на краля бях при неаполската кралица.

Портфрюи си спомни, че при първата им среща Гучо се връщаше от мисия при английската кралица. Този младеж трябва да беше много могъщ, щом го използваша главно като пратеник при кралици. И освен това винаги знаеше неща, които човек би предпочел да премълчи...

– Метр Портфрюи, служителите на кантората на вуйчо ми в Нофл

са изпаднали в страшна нищета. Заварих ги болни от глад. Уверяват ме, че нищо не можели да си купят! – заяви внезапно Гучо. – Как обяснявате, че налагате данъци в натура на област, опустошена от глада, и че секвестирате малкото храна, която е останала?

– Ах, месир. Бальони, това е тежък проблем за мен и ми причинява голяма мъка, кълна ви се. Длъжен съм обаче да се подчинявам на заповедите от Париж. Трябва всяка седмица да изпращам по три каруци хранителни припаси, защото монсеньор дьо Марини се страхува от бунт и иска да държи столицата в ръцете си. Както винаги, селското население страда.

– И когато вашите сержанти събират припаси за три те каруци, те могат също така да напълнят и четири и да ви оставят едната.

Сърцето на превото се сви тревожно. Ах, каква мъчителна вечеря!

– Никога, месир Бальони, никога! Какво ще си помислите!

– Хайде, хайде, прево! Ами откъде идва всичко та ва? – извика Гучо, сочейки масата. – Пушените бутове не се закачат самички на чукчето на вратата ви, доколкото зная. А и сержантите ви не изглеждат така цветущи, каквито са, само от близане на лилиите на тоягите си.

„Ако знаех – помисли си Портфрюи, – нямаше да го посрещна така добре!“

– Виждате ли, работата е там, че ако искаш да поддържаш реда в кралството, трябва да храниш достатъчно хората, натоварени да бдят над него.

– Разбира се, разбира се. Отговаряте ми, както подобава. Човек, удостоен с такъв висок пост като вас, не може да разсъждава, нито да действа като обикновените хора.

Той внезапно взе одобрителен и приятелски тон, сякаш напълно се съгласяваше с доводите на събеседника си. Превото, който бе пил доста много, за да си вдъхне кураж, се улови на въдицата.

– Същото е и с данъците за простолудието... – поде Гучо.

– Данъците?

– Ами да! Нали вие сте ги откупили. А трябва да живеете, да плащате на служещите си... Тогава по неволя трябва да вземете повече, отколкото ви се изисква за хазната. Как точно постъпвате вие? Удвоявате данъка, така ли? Така правят, доколкото зная, всички превота.

– Почти двойно повече събираме – призна превото откровено, мислейки си, че разговаря с добре осведомен човек. – Принудени сме. Още за да купя длъжността си, трябваше да намажа лапата на един от чиновниците на Марини.

– Наистина ли на чиновник на Марини?

– Ами да... И продължавам да му пъхам по една кесия в ръката всеки „Свети Никола“. Трябва да делия и с бирника си, а да не говорим колко ми измъква байито, който ми е началство. В крайна сметка...

– ...не ви остава кой знае колко за вас самия, разбирам... В такъв случай ще ми помогнете и ще ви предложи сделка, от която никак няма да изгубите. Затруднен съм с изхранването на служителите ни в Нофл. Вие ще им отпускате всяка седмица сол, брашно, бакла, мед и прясно или изсушено месо, които им са нужни, като те ви ги плащат по скъпи парижки цени с добавка от три су на ливра. Готов съм дори да ви оставя двадесет ливри аванс – и той дрънна кесията си.

Звънът на жълтиците приспа напълно недоверието на превото. Той поспори малко, просто така, за количеството и цените. Учудваше се, че Гучо иска големи количества.

– Но вашите служещи са само трима. Наистина, ли им трябва толкова мед и сини сливи? О, мога, мога да им ги доставя...

Тъй като Гучо желаше веднага да вземе със себе си известни провизии, превото го заведе в собствения си килер, който доста приличаше на склад.

Сега, след като сделката бе сключена, защо да се преструва? Превото изпитваше известно задоволство да покаже – безнаказано, както той си въобразяваше, – хранителните си съкровища. Вирнал нос, разперил късите си ръце, той се движеше между чували с леща и изсушен грах, миришеше сиренето, галеше с поглед нанизалите наденички.

Макар да бе прекарал два часа на трапезата, като че ли пак му се бе дояло.

„Този хубостник заслужава да дойдат да го оберат с вили“ – мислеше си Гучо.

Един лакей приготви обемист пакет с хранителни продукти, бутна го в чувал и Гучо го закрепи за седлото.

– Ако случайно на самия вас нещо ви липсва в Париж... – му каза превото, изпращайки госта си.

– Благодаря ви, ще се сетя за вас. Но навярно скоро ще ме видите пак и тъй или иначе бъдете сигурен, че ще се отзова за вас както подобава.

При тези думи той тръгна отново за Нофл, където предаде на тримата слисани служители половината си плячка.

– Така ще бъде всяка седмица – каза им той. – Уговорил съм с превото. Ще делите на две доставените продукти, едната половина за вас,

другата за семейство Кресе: или те ще идват да я вземат, или вие ще им я отнасяте предпазливо. Вуйчо ми живо се интересува от тях. По-добре поставени са в двора, отколкото изглеждат. Бдете следователно за производствието им.

– В брой ли ще заплащат продуктите или да увеличим кредита им?
– попита управляващият кантората.

– Ще водите отделна сметка и ще ми я докладвате.

Само след десет минути Гучо пристигна в имението и сложи до възглавницата на Мари дьо Кресе мед, изсушени плодове и бонбони.

– Предадох долу на майка ви пушено свинско, брашно, сол...

Очите на болната плувнаха в сълзи.

– Как успяхте?... Месир Гучо, да не би да сте вълшебник? Мед!...
Ах, мед!

– Бих направил много повече, за да ви видя възстановена и за радостта да бъда обичан от вас. Всяка седмица ще получавате по толкова от моите служещи в Нофл... Повярвайте ми – каза ѝ той с усмивка, – това е по-лесна работа, отколкото да откриеш кардинал в Авиньон!

Това му припомни, че не бе дошъл в Кресе само за да нахрани изгладнелите му собственици и като се възползва, че са сами, той попита Мари дали поверената ѝ миналата есен за съхранение кутия е все още на същото място в параклиса.

– Не съм я пипала – отвърна тя. – Много се тревожех да не би да умра, без да зная какво трябва да сторя с нея.

– Не се грижете, ще я взема. И за бога, ако ме обичате, не мислете повече за смъртта!

– Вече не мисля – каза тя и му се усмихна на свой ред.

Той се раздели с девойката, която вкушваше с наслада неговия мед.

„Цялото злато на света, готов съм да дам цялото злато на света, за да видя лицето ѝ така щастливо! Тя ще живее, сигурен съм. Болна е от недовождане, разбира се, но главно от мъка по мен“ – мислеше си той с приятното тщеславие на младостта.

Когато слезе в парадната зала, той извика дам Елиабел настрана и ѝ каза, че е донесъл от Италия чародейки реликви и би желал да се помолит насаме в параклиса за здравето на Мари. Вдовицата се очарова, че един толкова предан, енергичен и умен младеж е същевременно така набожен.

Като взе ключа от нея, Гучо отиде в параклиса и заключи вратата. Лесно намери плочата до олтара и измъкна измежду ронещите се кости на някой далечен благородник дьо Кресе оловната кутия, в която освен

копието на сметките на английския крал и на монсеньор д'Артоа се съдържаше разписката, удостоверяваща злоупотребата на архиепископ Жан дьо Марини.

„Ето една чудесна рекликва, който ще излекува кралството“ – каза си той.

Постави плочата на мястото ѝ, посипа я с малко прах и излезе, придавайки си набожно изражение.

Малко след това той тръгна на път, изпратен с благодарности, прегръдки и благословии от владетелката на имението и двамата ѝ сина.

Не беше още прекосил рекичката Модр, и братята дьо Кресе се втурнаха към кухнята.

– Почакайте, момчетата ми, почакайте поне да ви сготвя ядене! – каза дам Елиабел.

Но не можа да попречи на двамата братя да си отрежат големи кравайчета от сухата наденичка.

– Не мислите ли, че Гучо е влюбен в Мари и затова се грижи толкова много за нас? – забеляза. Пиер дьо Кресе. – Не ни иска дълговете, ни дори лихвите, а напротив, отрупва ни с подаръци.

– Не, не – отвърна живо дам Елиабел. – Просто ни обича, това е всичко. Чувствува се почетен от дружбата с нас.

– Не би бил много лоша партия – обади се пак Пиер.

По-възрастният, Жан, измърмори недоволно нещо в брадата си. За него, като глава на семейството, перспективата да даде сестра си на един ломбардец противоречеше на всички благороднически традиции.

– Ако намеренията му са такива, никога не бих приел...

Но тъй като устата му бе пълна, той не довърши мисълта си. Някои обстоятелства приспиват временно скрупули и принципи, ѝ Жан дьо Кресе замълча замислен, продължавайки да дъвче.

А Гучо, на път за Париж, се питаше дали не е сбъркал, като си тръгна така бързо и не използва случая да поиска ръката на Мари.

„Не, нямаше да бъде деликатно. Не се предявява подобно искане на гладни хора. Щеше да изглежда, че се възползвам от нещастieto им. Ще изчакам Мари да оздравее.“

Всъщност не му бе достигнала смелост и той си търсеше извинения.

Умората в края на деня го принуди да спре. Спа няколко часа във Версай, тъжно и усамотено селце сред нездравословни блата. И там селяните умираха от глад.

На другата сутрин Гучо пристигна на улицата на bankerите.

Тутакси се затвори с вуйчо си и му разказа възмутен за всичко, което бе видял. Разказът му продължи цял час. Седнал пред камината, месер Толомей го слушаше съвсем спокойно.

– Добре ли направих за семейство Кресе? Одобряваш, нали, вуйчо?

– Разбира се, разбира се, че одобрявам, приятелю. И още по-драговолно, защото няма никакъв смисъл да се спори с влюбен младеж... Донесе ли разписката на архиепископа?

– Да, вуйчо – каза Гучо и му подаде оловната кутия.

– Казваш, значи, че превото на Монфор те уверил, че взема двойно по-големи данъци и дава една част на чиновник на Марини? Знаеш ли на кой негов чиновник?

– Мога да узная. Онзи обесник сега ме смята за свой добър приятел.

– И твърди, че и другите превота правят същото?

– Без никакво колебание. Не е ли срамно? И търгуват нечестно с глада, и се угояват като прасета, докато народът около тях мре. Не би ли трябвало да предупредим краля?

Лявото око на Толомей, окото, което никога не се виждаше, внезапно се отвори: Цялото му изражение се промени. То стана едновременно подигравателно и обез-покояващо. Банкерът бавно потриваше пълните си ръце с остри пръсти.

– Чудесно! Отлични новини ми носиш, драги Гучо отлични! – усмихна му се той.

II

СМЕТКИТЕ НА КРАЛСТВОТО

Спинело Толомей не беше припрян по природа. Той умува цели два дни. На третия сложи пелерина над подплатената си дреха, защото валише суграшица и отиде в двореца Валоа. Беше приет много скоро от самия граф дьо Валоа, както и от д'Артоа, и двамата доста посърнали и кисели, преглъщайки зле поражението си и опитвайки се да градят нови неясни планове за отмъщение.

Дворецът изглеждаше много по-спокоен, отколкото миналите месеци и явно се чувствуваше, че благоприятният вятър духа към Марини.

– Монсеньори – каза Толомей на двамата благородници, – през последните седмици се държахте така, че ако имахте банка или се занимавахте с търговия, трябваше направо да затворите канторите си.

Той можеше да си позволи този наставнически тон. Извоювал си бе

правото за него с две хиляди ливри, излезли не от неговия джоб, но получени с негова гаранция.

– Не поискахте мнението ми, затова не го изказах пред вас. Щях обаче да ви уверя, че човек, така могъщ и така хитър като месир Марини, няма да се забавлява да бърка в кралските ковчежета. Чисти сметки ли? Разбира се, че сметките са му чисти. Ако е спекулирал, правил го е по други пътища. После се обърна лично към граф дьо Валоа:

– Издействувах ви известна сума, монсеньор Шарл, за да спечелите по-лесно доверието на краля. Тази сума трябваше да бъде върната скоро. – Това ще стане, месер Толомей, ще стане.

– Но кога, монсеньор? Не ще посмея да се усъмня в думата ви. Сигурен съм за тия пари. Но все пак се интересувам кога и как ще бъдат изплатени. Вие вече не управлявате държавното съкровище. То премина отново в ръцете на Марини. От друга страна, не виждам да е издаден декрет за сечене на монети, което ни беше особено присърце, нито пък относно възстановяването на правото за водене на войни между отделните барони. Марини се противопостави.

– А какво можете да ни предложите, за да се справим с този вонящ глиган? – извика Робер д'Артоа. – Ние държим не по-малко от вас на това, повярвайте ни, и ако можете да предложите идея, по-добра от нашата, тя ще бъде добре дошла. В този лов имаме нужда от резервна хайка.

Толомей изглади гънките на дрехата си, скръсти ръце върху корема си и каза:

– Монсеньори, аз не съм ловец, но съм тосканец по рождение и зная, че когато не можеш да сразиш противника си в лицето, трябва да го атакуваш изотзад. Вие се впуснахте много открито в борбата. Престанете следователно да обвинявате Марини и да разпространявате навред, че е крадец, защото кралят удостовери, че не е.

Дайте вид известно време, че нямате нищо против той да управлява. Престорете се дори, че се помирявате с него. А после, зад гърба му, проведете разследване в провициите на кралството. Недейте да натоварвате с него кралските чиновници, защото са креатури на Марини защото именно те трябва да бъдат обследвани. Кажете на благородниците – независимо от ранга им, – на които имате влияние, да ви уведомят за машинациите на превотата. На много места само половината от взетида-нъци стигат до държавната хазна. Когато не вземат пари, вземат хранителни продукти и ги препродават на непозволенни цени. Проведете анкета, повтарям. И от друга страна, убедете краля да свика всички превота бирници и финансови служители, за да бъдат прегледани сметководните

им книги. От кого? От Марини, подпомогнат естествено от барони и съветници от сметната палата. Същевременно ще се явят вашите анкетъори. Тогава, повярвайте ми, ще излязат найве такива злоупотреби, при това чудовищни, че лесно ще можете да прехвърлите вината върху Марини, без да ви е грижа дали е невинен, или виновен. Ако направите това, монсеньор Шарл, вие ще имате на ваша страна бароните, на които не е приятно сержантите на Марини да се бъркат и разпореждат във владенията им. Ще спечелите и простолюдието, което измира от глад и търси отговорници за мизерията си. Ето, монсеньори, какъв съвет си позволявам да ви дам и бих го дал и на краля, ако бях на ваше място... Знайте освен това, че нашите ломбардски сдружения, които имат кантори на много места, могат да подпомогнат разследването, ако пожелаете.

Валоа размисли няколко мига.

– Най-мъчното ще бъде да убедя краля, защото засега е направо влюбен в Марини и брат му архиепископа, от когото очаква папа.

– Колкото до архиепископа, не се тревожете – отвърна bankerът. – Разполагам с намордник за него, с който веднъж си послужих, и пак ще му го надаяна, щом стане нужда. Когато Толомей излезе, д'Артоа каза на Валоа: – Това човече безспорно е по-силно от нас.

– По-силно... по-силно... всъщност само изказва по точно на търговския си език нещата, за които и ние мислехме вече.

Все пак той побърза още на другия ден да се съобрази с указанията на капитана на ломбардците, който срещу гаранция от десет хиляди ливри, дадена на италианските му колеги, си предложи лука да ръководи кралството.

Цял месец бе нужен на монсеньор дьо Валоа, за да убеди краля. Напразно повтаряше на племенника си:

– Припомнете си последните думи на баща ви.

Припомнете си, че ви каза: „Луи, узнайте час по-скоро състоянието на кралството си.“ Е, добре. Именно като свикате всички превота и бирници, ще узнаете това. И светият ни праждо, чието име носите, ни дава пример.

Той заповяда да се проведе такава анкета през 1247 г...

И Марини не беше по принцип против едно такова събрание. Той виждаше в него случай да утвърди властта си над кралските чиновници. И той бе установил разпущане в администрацията. Само че смяташе за благоразумно да го отложи за по-късна дата. Твърдеше, че моментът е зле избран. Нищетата озлобяваше народа, лигите на бароните се вълнуваха и не биваше наведнъж да се отдалечават от местата им всички

кралски чиновници.

Не можеше да се отрече, че след смъртта на Филип Хубави централната власт отслабваше. Всъщност два авторитета се противопоставяха, преплитаха се и взаимно се унищожаваша. Подчиняваха се или на Марини или на Валoa. Люшкац се между двете партии, зле осведомен, неспособен да различи клеветата от истината и по природа негоден да вземе рязко становище, Луи Х гласуваше доверие ту на единия, ту на другия противник и си въобразяваше, че управлява, докато всъщност бе управляван.

Като отстъпи пред силата на лигите и се вслуша в мнението на мнозинството в съвета, на 19 март същата 1315 година – след три месеца и половина царуване – Луи подписа хартата на нормандските барони, последвана почти веднага от харти за бароните в Лангедок Бургундия, Шампания и Пикардия, като последната особено много интересуваше граф дьо Валoa и Робер д'Артоа. Тези декрети отменяха всички скандални за привилегированите класи разпореждания, с които Филип Хубави бе забранил турнирите, войните между отделните барони и предизвикателствата. Отново на благородните бе разрешено „да воюват помежду си, да яздат, да сноват свободно изстраната и да носят оръжие“...

С други думи френските благородници си възвръщаха скъпото потомствено право да се разоряват в истински или привидни битки, да се избиват и да опустошават при случаи кралството, за да разрешат частни-те си спорове. Какъв чудовищен монарх наистина, чия-то памет заслужаваше да бъде опозорена, бе човекът, който цели тридесет години ги бе лишил от тези почтени занимания!

Благородниците си възвръщаха също свободата да раз дават земи и да си създават нови васали, а следователно и нови доходи, без да се допитват до краля. За всеки спор между им те трябваше занапред да се явяват само пред благороднически съдилища. Кралските сержанти и превота вече не можеха да арестуват престъпниците или да ги призовават в съда, без най-напред да уведомят местния владетел. Свободните буржоа и селяни вече нямаха право освен в няколко изключителни случая да напускат земите на владетелите, за да потърсят кралска справедливост. Колкото до военните помощи и до задължението да набират опълчения, бароните получаваха известна независимост сами да решат дали желаят или не да участвуват в националните войни и ако участвуват, колко биха искали да им се плати.

Марини успя да вмъкне в края на хартите една неопределена формула за върховната кралска власт и всичко, което „по стар обичай

принадлежи на суверена и никому другиму“. Тази юридическа формула даваше възможност на някой силен монарх да отнеме параграф по параграф всичко, което бе отстъпил. Валоа обаче се съгласи, защото щом се кажеше „стари обичаи“, той разбираше „Луи Свети“. Но Марини хранеше малко илюзии. Рухваше не само духът на всички институции на Железния крал, но и самите те рухваха. Марини напусна съвета на 19 март с изявлението, че са подготвили почвата за страшни размирици.

В същото време най-сетне бе решено да свикат превотата, ковчежниците и бирниците. Във всички наместничества и интендантства бяха изпратени официални анкетьори, наречени „реформатори“, без обаче да им бъдат дадени подходящи за сериозна ревизия срокове, защото събрането бе насрочено за средата на идния месец. И тъй като се чудеха къде да се състои, Шарл дьо Валоа предложи Венсен в памет на Луи Свети.

И така, в уречения ден Луи Вироглавия, перовете, бароните, висшите сановници и първите служители на короната, членовете на кралския съвет и на Сметната палата се запътиха с целия си параден блясък към замъка Венсен. Великолепното шествие привлече хората на праговете на къщите им. Момченца вървяха подире му с викове: „Да живее кралят!“ с надеждата да получат шепя бонбони. Пръснал се бе слухът, че кралят щял да съди бирниците и по липса на хляб нищо друго не можеше да задоволи повече народа.

Априлският ден беше мек, леки облаци се носеха по небето над дъбовите на Венсенската гора. Истинска пролет, която вдъхваше надежди. Ако гладът продължаваше да се шири, поне не им бе вече студено и хората си казваха, че тазгодишната реколта ще бъде добра, ако сланата не попари едва покаралото жито.

Близо до кралския замък бе издигната огромна шатра като за празненство или тържествена сватба и двеста бирници, ковчежници и превотата бяха насядали кой върху дървени пейки, кой на земята, кръстосал нозе.

Под балдахин с извезани на него гербове на френския двор, младият крал с корона на глава и скипър в ръка зае креслото си, нещо като съгваем стол, напомнящ креслото от слонова кост, което, откакто съществуваше френската монархия, служеше за трон на суверена, когато беше извън двореца. Облегалките бяха украсени с глави на хрътки, а на седалката имаше червена коприне-на възглавница.

Перовете и бароните се настаняха от двете страни на краля, а съветниците от Сметната палата – зад дълги маси, закрепени на дървени

подставки. Кралските чиновници с регистрите си бяха викани един след друг заедно с реформаторите, обследвали съответните области. Колкото и прибързана да беше анкетата, тя бе дала възможност да се съберат доста изобличителни сведения, повечето от които се оказаха верни. Почти във всички отчети личаха разхищения, произвол и злоупотреби, особено през последните месеци след смъртта на Филип Хубави и главно след като авторитетът на Марини бе подронен.

Бароните започнаха да негодуват, като че ли всички те са били обрзаци на почтеност или като че ли разхищенията бяха засегнали собственото им имущество. В редовете на чиновниците се вся уплаха, някои предпочетоха тихомълком да се измъкнат, отлагайки за по-късно доклада си. Когато дойде ред на превотата и бирниците от областите Монфор-л'Амори, Дурдан и Дрьо, срещу които Толомей бе доставил на реформаторите съвсем точни обвинения, всички около краля се раздвижиха. Най-възмутен от висшите сановници и най-високо даващ израз на гнева си бе Марини. Гласът му заглуши всички гласове и той заговори така властно с подчинените си, че те наведоха гърбове. Той настояваше за възстановяване на злоупотребените суми, заплашваше с наказания. Но монсенъор дьо Валоа стана и рязко го прекъсна:

– Чудесна роля разигравате пред нас, месир Ангъоран! – възкликна той. – Само че няма никаква нужда да крещите в лицето на тези мошеници, защото са хора, назначени от вас, предани на вас и по всичко личи, че сте делили с тях.

Такава дълбока тишина последва това публично обвинение, че дори се чу далечно кукуригане на петел. Видимо изненадан, Вироглавия се оглеждаше надясно и наляво. Всеки съдържаше дъха си, защото Марини пристъпи към Шарл дьо Валоа.

– Месир – каза с дрезгав глас той, – ако измежду цялата тази сбирщина... – той посочи с разперени пръсти свиканите чиновници – ... ако се намери само един сред тези лоши служители на кралството, който да потвърди по съвест и да се закълне, че ме е подкупил по някакъв начин или ми е предал най-малка сума от постъпленията си, нека излезе напред.

Тогава, тласкан от голямата лапа на Робер д'Артоа от редиците излезе превото на Монфор, чиято дейност се обсъждаше в момента.

– Какво имате да кажете? За въжето ли плачете? – подхвърли Марини.

Цял треперещ, с кръгло лице, белязано от виненочервено петно, превото стоеше безмълвен. Все пак достатъчно го бяха подучили, най-

напред Гучо, после Робер д'Артоа, който предната вечер му бе обещал, че ще се избави от всякакво наказание, ако свидетелствува против Марини.

– Е, какво имате да кажете? – попита на свой ред граф дьо Валоа. – Не се бойте да признаете истината, защото любимият ни крал е тук, за да я изслуша и да отдаде справедливост.

Портфрюю коленичи пред Луи Х и като скръсти късите си ръце, каза:

– Господарю, аз съм голям грешник. Принуден бях обаче от чиновника на монсеньор дьо Марини, който всяка година ми искаше една четвърт от данъците за гос-подаря си.

– Кой чиновник? Кажете името му и нека се яви! – извика Ангьоран.

– Какви суми сте му дали?

Тогава превото загуби самообладание, нещо, което можеха да предвидят подстрекателите, защото бе съмнително човек, огънал се пред Гучо, да не рухне в присъствието на Марини. Той произнесе името на чиновник, умрял преди пет години, заплете се, като назова друг съучастник, който обаче се оказа служител на граф дьо Дрьо, а не на Марини. Бе съвсем неспособен да обясни по какъв тайнствен път злоупотребените средства са могли да стигнат до ректора на кралството. Показанията му явно бяха неверни. Марини им сложи край с думите:

– Господарю, както сам можете да прецените, в брътвежа на този човек няма ни капка истина. Това е мошеник, който, за да се отърве, повтаря заучени, и то зле заучени думи на враговете ми. Нека бъда упрекнат, задето съм оказал доверие на подобни мизерници, чиято непочтеност бе така ярко разкрита. Нека бъда упрекнат в слабост, че не съм пребил от бой поне дузина от тях. Ще приема укора, макар че от четири месеца насам влиянието ми над тях бе твърде накърнено. Но нека не ме обвиняват в кражба. За втори път месир дьо Валоа си позволява това, но този път няма да го изтърпя.

Благородници и сановници разбраха тогава, че най-сетне големият спор между двамата ще се разрази.

Театрален, с ръка на сърцето, а другата, насочена към Марини, Валоа отвърна, обръщайки се към краля:

– Господарю, племеннико, ние сме излъгани от зъл човек, който премного дълго остана сред нас и чиито престъпления навлякоха проклятие над нашата фамилия. Той е причина за изнудванията, от които се оплакваме, пак той, за позор на кралството, издействува неведнъж

примирие с фламандците срещу парите им. Затова баща ви изпадна в такава печал, че преждевременно си отиде. Ангъоран е виновен за смъртта му. Готов съм да докажа, че е крадец, че е предал кралството, и ако веднага не заповядате да го арестуват, кълна се, че няма повече да се мярна нито в двора нито във вашия съвет.

– Излъгахте, дявол ви взел! – извика Марини.

– Бога ми, вие лъжете, Ангъоран – отвърна Валоа. Те яростно се нахвърлиха един върху друг. Вкопчиха се за раменете. И хората видяха двамата принцове, двата бизона, единият от които бе носил короната на Константинопол, а другият бе имал възможност да се любува на статуята си в Галерията на кралиците, да се бият като хамали, бълвайки ругатни, пред целия двор и цялата администрация на страната.

Бароните станаха, превота и бирници отстъпиха назад, събаряйки пейките. Луи Х реагира по най-неочакван начин: затресе се от смях на креслото си.

Възмутен от този смях, както и от срамната гледка, която предлагаша двамата борещи се, Филип дьо Поатие излезе напред и с удивителна за толкова слаб човек сила раздели противниците, опрял ръце на гърдите им. Марини и Валоа се задъхваха с пурпурночервени лица и разкъсани дрехи.

– Чичо – каза Поатие, – как се осмелявате? Марини, овладейте се, заповядвам ви. Върнете се по домовете си и изчакайте да се успокоите.

Решителността и силата, които внезапно прояви двадесет и четири годишният младеж, внушиха респект на мъже, двойно по-възрастни от него.

– Идете си, Марини, повтарям – настоя Филип дьо Поатие. – Бувил! Отведете го!

Марини се остави да бъде повлечен от Бувил и излезе от замък Венсен. Отдръпваша се от пътя му, както пред бик на корида, който се опитват да върнат зад преградата. Валоа не бе помръднал от мястото си. Цял трепереше от ненавист и повтаряше:

– Ще го обеса! Да не съм аз, ако не го обеса!

Луи Х вече не се смееше. Намесата на брат му беше един вид урок по авторитет. Нещо повече, внезапно той си даде сметка, че е бил изигран. Подаде скиптъра си на своя шамбелан и каза грубо на Валоа:

– Чичо, трябва веднага да говоря с вас. Благоволете да дойдете с мен.

III

ОТ ЛОМБАРДЕЦ В АРХИЕПИСКОП

– Вие ме уверихте, чичо – крещеше Луи Вироглавия, кръстосвайки нервно една от залите на Венсенския замък, – обещахте ми, че няма повече да обвинявате Марини. А пак престъпихте думата си! Това е направо подигравка с моята воля!

Стигнал до края на залата, той се обърна рязко и късата наметка, която бе сложил вместо дългата парадна мантия, описа кръг около прасците му.

Все още запъхтян от борбата, с отекло лице и разкъсана якичка, Валоа отвърна:

– Как, племеннико, как да не се поддадеш на гнева пред такава непочтеност!

Той беше почти искрен и си внушаваше, че се е поддал на спонтанен порив, макар да подготвяше от доста дни тази комедия.

– Знаете по-добре от всеки друг, че ни трябва папа – поде Вироглавия, – знаете също защо не трябва да отчуждаваме Марини. Бувил ни предупреди достатъчно ясно!

– Бувил! Бувил! Вярвате само на думите на Бувил, който нищо не е видял и нищо не разбира. Младият ломбардец, който го придружаваше, за да бди над парите, ме осведоми много по-добре за работите в Авиньон от вашия Бувил. Папа би могъл да бъде избран още утре, при това склонен още на другия ден да анулира брака ви, ако Марини и само Марини не се противопоставяше с всички средства. Вие си въобразявате, че той се старее да ускори вашия въпрос? Той, напротив, го забавя колкото си ще, защото е разбрал защо го държите на предишното му място. Той съвсем не желае анжуйски папа. Не желае също да си вземете съпруга от Анжуйската династия. И докато ви изменя във всичко, взема отново в ръцете си цялата власт, с която го бе натоварил баща ви. Къде ще бъдете тази вечер, племеннико?

– Реших да не мърдам оттук – отвърна Луи начумерено.

– В такъв случай, преди да се е мръкнало, ще ви представя смазващи доказателства срещу Марини. И надявам се, че тогава ще ми го дадете.

– Дано да е така, чичо, защото иначе ще трябва да спазите думата си и повече да не се мяркате нито в двора, нито в съвета ми.

Луи X говореше така, сякаш скъсваше с него. Силно разтревожен

от обратата, който вземаха отношенията им. Валoa замина за Париж заедно с Робер д'Артоа и щитоносците от ескорта им.

– Сега всичко зависи от Толомей – каза той на Робер докато се качваше на коня.

По пътя се разминаха с върволица коли, които откарваха във Венсен легла, сандъци, маси, съдове, необходими за пренощуването на краля.

Само след час, докато Валoa се прибра в двореца си, за да се преоблече, Робер д'Артоа стремително влезе при капитана на ломбардците.

– Приятелю банкере – каза му той още с влизането си, – настъпи моментът да ми предадете документа, който според думите ви удостоверява злоупотребите извършени от архиепископ Марини. Нали се сещате намордника... Монсеньор дьо Валoa се нуждае от него начаса.

– Начаса, начаса... Много добре, монсеньор Робер. Искате да се лиша от средство, което веднъж ни спаси, мен и всичките ми приятели. Ако то ви помогне да свалите Марини, много ще ми е приятно. Но ако за зла участ Марини остане, пишете ме мъртъв. Пък и как да ви кажа, доста мислих, монсеньор...

Робер д'Артоа кипеше от нетърпение по време на тия досадни обяснения, защото Валoa го бе заклел да бърза и той знаеше цената на всеки загубен миг.

– Да, много мислих – продължаваше Толомей. – Обичаите и мерките на Луи Свети, които се възстановяват сега, безспорно са чудесни за кралството, но бих предпочел това да не важи за мерките относно ломбардците, които най-напред бяха обрани, а после изгонени за известно време от Париж. Не сме забравили още. На нашите сдружения бяха нужни дълги години, за да се съвземат. Затова Луи Свети, Луи Свети... приятелите ми се тревожат и бих желал да мога да ги успокоя.

– И таз добра, банкере! Та нали монсеньор дьо Валoa ви каза: той стои зад вас, той ви закриля!

– Да, да, но само на думи, а ние бихме предпочели да бъде написано черно на бяло. Затова представихме искане до краля да потвърди обичайните ни привилегии. И когато кралят подписва другите харти, бихме желали да одобри и нашето искане. След това с най-голямо удоволствие, монсеньор, ще ви снабдя със средство да обесите, да изгорите или да завържете на колелото за изтезаване – оставям на вас да изберете – Марини Млади или Марини Стари, или пък и двамата наведнъж – Един подпис и печат. Работа за ден, най-много два, ако монсеньор дьо Валoa се съгласи да се нагърби. Молбата е готова.

Гигантът удари с ръка по масата и всичко в стаята се разтресе.

– Стига хитрувалия, Толомей! Казах ви, че не можем да чакаме. Хартата ви ще бъде подписана утре, аз се заемам с това. Но дайте ми тази вечер другия пергамент. Съучастници сме в играта. Би трябвало веднъж поне да ми гласувате доверие.

– Нима монсеньор дьо Валоа не може да изчака един ден?

– Не.

– В такъв случай той съвсем е загубил благоволенията на краля, и то много неочаквано – каза бавно банкерът, поклащайки глава. – Но какво стана във Венсен?

Робер д'Артоа му разказа накратко за свиканото събрание и последвалите събития. Толомей слушаше, като продължаваше да клати глава. „Ако Валоа бъде отстранен от двора – разсъждаваше той – и ако Марини запази властта си, сбогом, харта, освобождаване от налози и привилегии. Опасността в настоящия момент е голяма...“

Той се изправи и каза:

– Монсеньор, когато някой объркан владетел, какъвто е нашият, хареса истински някой свой служител, колкото и да разобличават престъпленията му пред него, той ще му прощава, ще го извинява и ще се привързва толкова повече към него, колкото повече го е закрилял.

– Освен ако се докаже на владетеля, че престъпленията са извършени спрямо него самия. Не става дума да разобличаваме архиепископа, а да го накараме да играе по гайдата ни... с намордник на уста.

– Разбирам, разбирам. Искате да си послужите с брата против брата. Това може би ще има успех. Архиепископът, доколкото го познавам, съвсем не е твърд духом... Няма как! Трябва да се поемат известни рискове! И той предаде на д'Артоа документа, донесен от Гучо.

Макар архиепископ на Санс, Жан дьо Марини беше най-често в Париж, главната подчинена нему епархия. Част от епископския дворец беше запазен за него. Там точно, в красива сводеста зала, миришеща силно на тамян, го изненадаха с внезапното си появяване граф дьо Валоа и Робер д'Артоа.

Архиепископът им подаде пръстени си, за да го целунат. Валоа се престори, че не е забелязал жеста му, а д'Артоа повдигна към устните си пръстите на архиепископа с такова нехайно безочие, сякаш се канеше да хвърли ръката му зад гърба си.

– Монсеньор Жан – каза Шарл дьо Валоа, – би трябвало да ни обясните защо вие и брат ви се противопоставяте така енергично на избирането на кардинал Дюез в Авиньон, че конклавът е заприличал на сонм

призраци.

Жан дьо Марини пребледня леко и отвърна с най-смирен тон:

– Не разбирам упрека ви, монсенъор, нито пък мотивите ви. Не се противопоставям на ничий избор. Брат ми, сигурен съм, прави всичко, което е по силите му, в интерес на кралството и самият аз се старая да допринеса в границите на функцията ми. Но конклавът зависи от кардиналите, а не от нашите желания.

– Така ли отговаряте? Добре тогава! – възкликна монсенъор дьо Валоа. – Щом християнският свят може да мине без папа, и архиепископството би могло също да мине без архиепископ!

– Не разбирам нищо от приказките ви, монсенъор, освен че звучат като заплаха срещу един божи служител.

– Да не би случайно бог, месир архиепископе, да ви заповяда да присвоите някои имущества на тамплиерите? – подхвърли тогава д'Артоа. – И мислите ли, че кралят, който също е божи представител на земята, може да търпи на амвона в катедралата на столицата си един нечестен прелат? Познато ли ви е това?

И той подаде връчената му от Толомей разписка, която стискаше в огромния си юмрук.

– Тя е фалшива! – извика архиепископът.

– Ако е фалшива – заяви Робер, – да побързаме да докажем това, та да блесне справедливостта. Заведете процес пред кралския съд, за да се открие фалшификаторът!

– Величието на църквата няма да спечели нищо от това...

– ... а пък вие ще загубите всичко, монсенъор, както ми се струва.

Архиепископът бе седнал на един стол с високо облегалo. „Няма да се спрат пред нищо!“ – мислеше си той. – Преди повече от година беше извършил този измамнически акт. Печалбата бе изядена. Две хиляди ливри, които му бяха необходими... и целият му живот щеше да се провали заради тях! Сърцето му се бѣхтеше в гърдите и пот се стичаше под виолетовите му одежди.

– Монсенъор Жан – каза тогава Шарл дьо Валоа, – вие сте още много млад и имате хубаво бъдеще пред себе си в попрището на църквата, а и в кралството. Това, което сте допуснали... – той взе надменно пергамента от ръцете на д'Артоа – е напълно извинимо прегрешение в епоха, когато всякакъв морал се разпада. Действували сте под чуждо зловредно внушение. Ако не ви бяха заповядали да осъдите тамплиерите, нямаше да имате възможност да търгувате с техните имущества. Би било твърде жалко една грешка, в крайна сметка парична, да помрачи блясъка на

вашия сан и да ви принуди да изчезнете от света. Защото ако този документ попадне пред очите на съвета на перовете, както и пред един духовен съд, колкото и да ни е неприятно, той ще ви отведе право в килията на някой манастир... Всъщност, монсеньор, вие вършите много по-тежко престъпление, като подпомагате машинациите на брат си против желанията на краля. Лично аз ви упреквам най-вече за това ваше прегрешение. И ако се съгласите да признаете тази втора ваша грешка, на драго сърце ще ви опростя първата.

– Какво искате от мен?

– Да изоставите партията на брат си, която вече не струва пукната пара, и да разкриете на крал Луи всичко, което знаете за зловредните му нареждания относно конклава.

Прелатът беше замесен от меко тесто. Подлостта го връхлиташе най-лесно в трудни часове. Обзелият го страх не му остави дори време да помисли за брат си, комуто дължеше всичко. Мислеше само за себе си. И именно липсата на колебание му позволи да запази привидно достойнство.

– Отворихте ми очите – каза той – и съм готов, монсеньор, да изкупя грешката си, както вие намерите за добре. Бих желал само да ми върнете този пергамент.

– Това е вече свършен факт – отвърна граф дьо Валоа и му предаде документа. – Достатъчно е, че аз и монсеньор д'Артоа сме го видели. Нашето свидетелствуване важи пред цялото кралство. А сега ще ни придружите до Венсен. Долу е приготвен кон за вас.

Архиепископът заповяда да му донесат наметката, бродираните ръкавици, шапката и слезе бавно и величествено по стълбата пред двамата барони.

Д'Артоа пошепна на Шарл дьо Валоа:

– Никога не съм виждал човек да пълзи така гордо!

IV

ГОРЯЩ ОТ НЕТЪРПЕНИЕ ДА ОВДОВЕЕ

На всеки крал, на всеки човек са присъщи някои развлечения, които по-добре от всичко друго разкриват дълбоките склонности на природата му. Луи X не показваше особено влечение към лова, към състезанията, хватките при фехтуване и общо взето към всички физически упражнения, при които рискуваше да бъде наранен. От детските си години

обичаше играта с кожени топки – „да пом“. Само че много-бързо се задъхваше и сгорещяваше. Любимото му развлечение беше да се нас-тани с лък в ръка в някоя затворена градина и да прострелва в полет, от много близо, птици – гугутки или гълъби, – пускани една след друга от един щитоносец, кой-то ги измъкваше от голяма тръстикова кошница.

Възползувайки се от станалите по-дълги дни, той се бе отдал на това жестоко забавление в малкия двор на Венсен, подобен на манастирска градинка, когато чичо му и братовчед му доведоха късно следобеда архиепископа.

Зелената нискоокосена трева на двора беше замърсена с пера и кръв. Един гълъб, закован за крилото към дървен стълб от околоръстната галерия, продължаваше да се бъхта и писука. Други, ударени посполучливо, лежах пръснати тук-там с вкочанянали сгърчени крачка. Вироглавия надаваше радостен вик всеки път, когато стрелата му пронижеше някоя птичка.

– Друга! – викваше тутакси той на щитоносеца.

Ако стрелата пропуснеше целта си и се удареше в някоя стена, Луи упрекваше щитоносеца, че е пуснал гълъба в неподходящ момент или не оттам, откъдето е трябвало.

– Господарю и племеннико – каза Шарл дьо Валоа, – струва ми се, че днес сте по-сръчен от когато и да било. Но ако благоволите да преустановите за малко подвизите си, ще ви занимая със сериозните въпроси, за които ви споменах.

– Какво? Какво има пак? – попита нетърпеливо Вироглавия.

Челото му беше влажно, а скулите червени. Забеляза архиепископа и направи знак на щитоносеца да се отдалечи.

– И така, монсеньор, вярно ли е, че вие ми пречите да имам папа? – обърна се той към прелата.

– Уви, господарю – отвърна Жан дьо Марини, – идвам да ви разкрия някои неща, които смятах, че се вършат по ваша заповед и с голямо огорчение узнавам, че били противни на волята ви.

След тия думи, възможно най-искрено и дори леко патетично, той докладва на краля за маневрите на Ангьоран с оглед забавянето на конклава и провалянето на всяка кандидатура, както на Дюез, така и на някой римски кардинал.

– Колкото и да ми е тежко, Ваше Величество, че съм принуден да разоблича грозните деяния на брат си – завърши той, – още по-тежко ми е да видя, че дейността му е насочена против благого на кралството и на църквата и че той изменя едновременно и на господаря тук долу, и на

господаря горе на небето. Не го считам вече за член на семейството ми, защото когато човек се е отдал на моето поприще, истинското му семейство са бог и кралят.

„Още малко и този обесник ще ни разплаче от умиление! – помисли си Робер д'Артоа. – Наистина умее да си служи с езика си, мошеникът!“

Един забравен гълъб бе кацнал на стряхата на галерията. Вироглавия изпрати една стрела, която прониза птицата и размести керемидите.

После той внезапно се разсърди и кресна:

– Каква полза за мен от всичко това, което ми дрънкате? Избрали сте момент да разобличите злото, след като вече е извършено! Махайте се от очите ми, месир архиепископе, защото ще се разгневя!

Робер д'Артоа повлече архиепископа, чиято мисия беше вече приключена. Валоа остана сам с краля.

– Добре се наредих – продължаваше да се вайка той. – Ангьоран ме е излъгал, така да е! А вие тържествувате. Но какво печеля аз, че вие тържествувате? Вече сме средата на април. Лятото наближава. Спомняте ли си, чичо, условията на Мария Унгарска? „Преди лятото.“ За два месеца ще ми изберете ли папа?

– Честно казано, племеннико, не ми се струва вече възможно.

– Тогава нямате никакво основание да ми се перчите и надувате.

– Много пъти ви съветвах от зимата насам да изгоните Марини.

– Но щом това не е станало – изрева Вироглавия, – не е ли все пак по-добре да използваме него? Ей сега ще го извикам, ще му се скарам, ще го заплаша! Ще не ще, ще се подчини накрая!

Не по-малко упорит, отколкото вбесен, Вироглавия се връщаше все на Марини, като на единствена възможност. Той крачеше наслуки из двора, със залепнали по обувките му бели пера.

Всъщност всеки така добре бе провеждал собствената си игра – кралят, Марини, Валоа, д'Артоа, Толомей, кардиналите и дори Неаполската кралица, – че всички се оказаха в пълна безизходица, упреквайки се взаимно, без да могат да направят нито крачка напред. Валоа си даваше сметка за това, както и за това, че ако иска да запази преднина, трябва на всяка цена да изнамери средство да се излезе от затрудненото положение. И то да го намери бързо!...

– Ах, наистина, племеннико! – възкликна той. – Като си помисля само, че на два пъти овдовях в живота си, като загубих при това две образцови съпруги, мисля си, че действително е много жалко, че това не може да ви се случи с една безсрамна жена.

– Естествено, естествено... – каза Луи, – ако тази мизерница

пукнеше...

Внезапно той се спря, погледна Валоа и разбра, че думите му не означаваша празно остроумничене или оплакване от несправедливостта на съдбата.

– Зимата беше студена, затворите са нездравословни за жените – поде Шарл дьо Валоа, – а и Марини отдавна не ни е уведомявал за състоянието на Маргьорит. Учудвам се, че е могла да устои на режима, на който е подложена... Може би Марини... такъв номер много му подхожда... скрива от вас, че тя скоро ще умре. Би трябвало да се отиде там...

И двамата оцениха тишината, която ги обкръжаваше. Между двама принцове е толкова важно да се разбират тъй добре, че думите да не са необходими...

– Вие ме уверихте, племеннико – каза само Валоа след известно време, – че ще ми предоставите Марини в деня, когато имаме папа.

– Бих могъл също така да ви го предоставя в деня, когато остана вдовец – отвърна Вироглавия, снишавайки глас.

Валоа поглади с отрупаните си с пръстени ръце пълните си бузи с червени жилки.

– Би трябвало най-напред да ми предоставите Марини, защото той командува всички крепости и не позволява да се влиза в замъка Гаяр.

– Така да бъде – каза Луи X. – Вдигам ръка от него. Можете да кажете на канцлера ви да ми представи за подпис всички заповеди, които сметнете за уместни.

Същия ден след вечеря Ангьоран дьо Марини, затворен в кабинета си, пишеше докладната записка, която бе решил да отправи към краля, за да поиска, съгласно новите разпореждания, разрешение да „хвърли ръкавицата“. Всъщност щеше да извика граф дьо Валоа на двубой и по този начин пръв поиска да бъдат приложени прословутите „харти на благородниците“, срещу които толкова се бе борил. Точно в този момент му съобщиха за пристигането на Юг дьо Бувил. Той го прие веднага. Бившият главен шамбелан на Филип Хубави беше мрачен и изглеждаше разкъсан от противоречиви чувства.

– Дойдох да те предупредя, Ангьоран – каза той, гледайки в килима. – Не оставай тази нощ у вас, защото искат да те арестуват. Узнах това.

– Да ме арестуват? Напразни закани! Няма да посмеят! – отвърна Марини. – Пък и кой би дошъл да ме задържи? Ален дьо Парей? Ален никога не би приел да изпълни подобна заповед. Той би бранил по-

скоро със стрелците си двореца ми, ако бъда обсаден!...

– Грешиш, като не ми вярваш, Ангъоран. Не беше прав и в машинациите си през последните месеци, уверявам те. Когато някой заема пост като нашите, работи ли срещу краля, какъвто и да е той, работи всъщност против себе си. И аз в момента върша нещо против краля поради приятелството си към теб и защото бих желал да те спася.

Дебеланкото се чувствуваше наистина нещастен. Лоялен служител на владетеля, верен приятел, добросъвестен сановник, тачещ божиите заповеди и законите на кралството, той бе движан от еднакво честни похвали, станали внезапно непримирими.

– Ангъоран, научих това от монсеньор дьо Поатие, който в момента е единственият, последният ти поддръжник. Монсеньор дьо Поатие би желал да те отдалечи от бароните. Той посъветва брат си да те изпрати като заповедник в някоя далечна област, например в Кипър.

– Кипър! – извика Марини... – Да се оставя да ме заточат на остров на другия край на морето, след като съм управлявал френското кралство? Там ли искат да ме заточат? Или ще продължа да се разхождам като господар в Париж, или ще умра в него.

Бувил печално поклати посивялата си глава.

– Повярвай ми, не преспивай тази нощ у вас – повтори той. – И ако считаш дома ми за сигурно убежище... Постъпи съгласно волята си. Аз те предупредих.

Щом Бувил излезе, Ангъоран отиде в покоите на жена си и балдъзата си дам Шантъолу, за да ги постави в течение за опасността. Чувствуваше нужда да говори и да бъде между близките си. Двете жени бяха на мнение, че незабавно трябва да замине за някоя от земите им близо до нормандската граница и оттам, ако има опасност, да потърси убежище при крал Едуард.

Но Ангъоран се разгневи.

– Нима съм обкръжен само от жени и от скопени мъже!

И той си легна, както всяка друга вечер. Погали любимото си куче, накара камериера си да го разсъблече и му заповяда да смъкне топуза на стенния часовник, купен много скъпо, какъвто нямаше дори в много благороднически дворци. Припомни си мислено последните изречения от докладната си бележка до краля и ги записа. Доближи се до прозореца, дръпна завесата и се загледа в покривите на притихналия в тъмнината град. Уличните сержанти минаха по улица Фосе-Сен-Жермен, повтаряйки на всеки двадесет крачки машиналният си призив:

– Минава охраната... Полунощ е... Спете спокойно!...

Както винаги, бяха закъснели с четвърт час според часовника му...

Призори Ангъоран бе събуден от силно тропане на ботуши в двора и от удряне по вратите. Един обезумял от страх щитоносец дойде да го предупреди, че долу са дошли стрелци. Той заповяда да му донесат дрехите, облече се набързо и се сблъска в преддверието с жена си и сина си, които идваха разстроени при него.

– Вие бяхте права, Алипс – каза той на жена си, целувайки я по челото, – не се вслушах достатъчно в съветите ви. Заминете още днес с Луи.

– Бих тръгнала с вас, Ангъоран. Но сега не бих могла да бъда далеч от мястото, където ще ви подложат на страдания.

– Кралят е мой кръстник! – възкликна Луи. – Ще изтичам веднага във Венсен...

– Кръстникът ти има мозък на пиле и короната едва се държи на главата му – отвърна гневно Марини.

После, тъй като в преддверието беше тъмно, извика на лакеите:

– Хей! Дайте свещи насам! Елате да ми светите!

И когато лакеите се подчиниха на заповедта му, той слезе царствено между свещниците.

Дворът беше претъпкан със стрелци. В сивия утринен здрач пред вратата се открояваше нечий висок силует в ризница.

– Как прие, Парей?... Как се осмели? – възкликна Марини, вдигайки ръце.

– Аз не съм Ален дьо Парей. Той вече не командува стрелците – отговори офицерът.

Той се дръпна, за да направи път на един мъж в духовнически дрехи – канцлерът Етиен дьо Морне. Също както Ногаре осем години преди това бе дошъл лично да арестува великия магистър на тамплиерите, така и Морне идваше днес да задържи лично бившия ректор на кралството.

– Месир Ангъоран – каза той, – моля ви да ме последвате в Лувъра. Имам заповед да ви затворя там.

В същия час всички изтъкнати легисти буржоа на покойния крал – Раул дьо Прел, Мишел дьо Бурдьоне, Гийом Дюбоа, Жофроа дьо Бриансон, Никол дьо Локтие, Пиер д'Оржъомон – бяха арестувани в домовете си и отведени в различни затвори, а един отред стрелци бяха изпратени в Шалон за Пиер дьо Латий, приятеля от младини на Филип Хубави, когато умирацията крал така настойчиво бе искал да доведат край смъртната му постеля.

С тях сякаш цялото царуване на Железния крал влизаше в затвора.

V УБИЙЦИТЕ В ЗАТВОРА

Когато посред нощ чу, че спускат подвижния мост на замъка Гаяр и в двора отеква тропот от много копита, най-напред Маргьорит Бургундска не сметна тези звуци за реални. Толкова дълго бе очаквала, толкова бе бленувала за този миг, откакто бе пратила писмото си до Робер д'Артоа, с което бе признала падението си и се бе отказала не само от всички свои права, но и от правата на дъщеря си в замяна на обещаното освобождение, което все не идваше!

Никой не ѝ бе отговорил, нито Робер, нито кралят. Никакъв пратеник не се бе появил. Седмиците течаха в мълчание, по-унищожително от глада, по-изтощително от студа, по-унизително от плъпналата гад. Сега Маргьорит почти не ставаше от леглото, измъчвана от треска, за която душата имаше не по-малък дял от тялото, почти през цялото време със замъглено съзнание. Вперила широко разтворените си очи в мрака на кулата, тя с часове се вслушваше в ускорените удари на сърцето си. Тишината се изпълваше с несъществуващи шумове. В мрачевината витаеха злокобни заплахи, идващи вече не от земята, а отвъд нея. Бълнуванията през безсънните нощи разстройваха разсъдъка ѝ... Филип д'Оне, красивият Филип, не беше напълно мъртъв, той вървеше със счупени нозе и кървящи вътрешности край нея. Тя протягаше ръка, но не можеше да го досегне. И все пак той я увличаше по пътя, който води от земята към небето, без да усещат земята, без никога да стигнат небето. И това жестоко пътуване щеше да продължи до веки веков, чак до Второто пришествие. Дали именно то не бе чистилицето?...

– Бланш! – извика тя. – Бланш, идат!

Защото наистина в долния етаж на кулата шракнаха катинарите и резетата, вратата изскърца. Многобройни стъпки отекнаха по каменните стъпала.

– Бланш, чуваш ли?

Но отслабналият глас на Маргьорит бе заглушен от дебелината врата, която нощем делеше двете килии, и не стигна до горния етаж.

Светлината само на една свещ заслепи кралицата затворничка. Мъже се бяха струпали под сводестата врата Маргьорит не можа да ги преброи. Тя различаваше само исполина с червен плащ, светли очи и

сребърен кинжал, който пристъпваше към нея.

– Робер – прошепна тя. – Ето ви най-сетне, Робер.

Един войник носеше стол зад влезлия и го сложи до леглото.

– Е, какво, братовчедке – каза той, сядайки. – Здравето ви като че ли не е блестящо, както ми казаха и както сам виждам. Какво ви боли?

– Боли ме всичко – каза Маргьорит. – Не зная вече дали изобщо живея.

– Крайно време беше да дойда. Скоро всичко ще свърши. Вашите врагове са повалени. В състояние ли сте да пишете?

– Не зная.

Д'Артоа накара да доближат свещта и разгледа по-внимателно изпитото, изсъхнало лице, изтънелите устни, неестествено лъскавите, потънали в орбитите, черни очи, полепналите от пот коси по издутото чело.

– Ще можете поне да продиктувате писмото, което кралят очаква. Капелане! – извика той и щракна с пръсти.

Бяла, смачкана и цялата на петна роба и жълтеникаво теме изплуваха от полумрака.

– Произнесоха ли вече анулирането? – попита Маргьорит.

– Но как, братовчедке, щом вие отказахте да признаете онова, което искаха от вас?

– Не съм отказала. Приех. Всичко приех... Не зная вече. Нищо не разбирам.

– Донесете стомна вино, за да се подкрепи – извика Робер, без да се обръща.

В стаята и по стълбата се чуха отдалечаващи се стъпки.

– Опитайте се да се съсредоточите, братовчедке – поде д'Артоа. – Сега поне трябва да приемете това, – което ще ви посъветвам.

– Но аз ви писах, Робер! Изпратих ви едно писмо, за да го предадете на Луи и в него признах... всичко, което вие желяхте... че дъщеря ми не е от него...

Стените, лицата сякаш се клатеха около нея.

– Кога? – попита Робер.

– Но отдавна... преди седмици, струва ми се, два месеца и оттогава все чакам да бъде освободена...

– Кому поверихте писмото си?

– Но... на Берсюме.

И изведнъж Маргьорит си помисли, обезумяла от уплах: „Писах ли наистина? Ужасно е, но вече сама не зная... Не зная вече нищо.“

– Попитайте Бланш – прошепна тя.

Около нея настана страшна врява. Робер д'Артоа скочи и разтърси някого за яката, като крещеше така силно, че Маргьорит с мъка разбираше думите му.

– Но, да, монсеньор, лично аз... го занесох... – отговори уплашено Берсюме.

– Къде го предаде? Кому?

– Пуснете ме, монсеньор! Пуснете му! Ще ме удушите!... На монсеньор Марини. Подчиних се на получените нареждания.

Комендантът на крепостта не можа да избегне юмука право в лицето, истински удар с боздуган, под който простена и залитна.

– Нима аз се наричам Марини? – крещеше д'Артоа. – Когато те на товарват с писмо до мен, другиму ли трябва да го дадеш?

– Но той ме увери, монсеньор...

– Млъкни, животно! След малко ще ти видя сметката. И щом си толкова верен на Марини, ще те пратя да му правиш компания в килията му в Лувъра!

После се обърна към Маргьорит:

– Изобщо не съм получил писмото ви, братовчедке. Марини го е задържал за себе си.

– А, така ли! – каза тя.

Чувствуваше се почти успокоена. Поне придобиваше увереността, че наистина е писала.

В този миг влезе Лален с исканата стомна вино. Робер д'Артоа седна отново и загледа как Маргьорит пие.

„Защо ли не взех отрова! – каза си той. – Това би било най-лесното средство. Колко съм глупав, не се сетих... Значи тя била приела, а ние не знаехме нищо. Да, много нелепо наистина. Но сега е премного късно, за да се промени каквото и да било. Пък и в състоянието, в което я виждам, едва ли й остава да живее още дълго.“

След като бе излял гнева си на Берсюме, той се почувствува чужд на цялата тази история и едва ли не печален. Седеше, грамаден, с ръце на хълбоците, обкръжен от въоръжени до зъби мъже пред този одър, върху който лежеше една омаломощена жена. А колко бе мразил Маргьорит, когато тя бе Наварска кралица и я очакваше в перспектива френският трон! Какво не бе скроил, за да я погуби, колко много интриги, пътувания, съюзил бе английския и френския двор срещу нея! Дори през същата зима, колкото и могъщ барон да бе самият той, колкото и жалка затворница да беше тя, с какво удоволствие би я смазал, когато

му противопостави отказа си! Сега тържеството му го отвеждаше по-далеч, отколкото бе желал. Не изпитваше съжаление, но някакво безразличие и погнуса, горчива умора. Толкова средства, мобилизирани срещу едно измършавяло и болно тяло, срещу едно беззащитно съзнание! Омразата у Робер бе угаснала внезапно, защото не срещаше вече съпротива, съответстваща на силата му.

Той дори съжеляваше, да, най-искрено, че писмото ѝ не бе получено и си даваше сметка колко абсурдни са ходовете на съдбата. Без тъпото престараване на това магаре Берсюме крал Луи Х щеше вече да може да се прежени, Маргьорит щеше да бъде настанена в някой тих манастир, а Марини вероятно още щеше да бъде свободен. Ако не и на власт. Никой нямаше да бъде принуден на крайни решения и самият той, Робер д'Артоа, нямаше да е тук, натоварен да екзекутира една умираща.

„Необходимо е да овдовее, но тайната трябва да остане в кръга на семейството“ – му беше поръчал Шарл дьо Валоа.

И Робер бе приел мисията, първо защото тя щеше да му даде известна власт занаяпред и над Валоа, и над краля. За подобни услуги човек винаги е длъжник... Пък и съдбата, ако поразмислиш малко, е абсурдна само привидно. Всеки с действията си, продиктувани му от собствената му природа, бе допринесъл нещата да не се развият иначе. „Та нали именно аз започнах лани тази история в Уестминстър? На мен тогава се пада и да я приключа. Но щях ли да я започвам, ако Марини, в желанието си да уреди женитбите с бургундските принцеси, не ме бе лишил от графството Артоа в полза на леля ми Мао? А Марини сега зъзне в Лувъра.“ Съдбата се показваше логична.

Робер осъзна, че всички в стаята го гледат: Маргьорит от одъра си, Берсюме, триещ брадичката си, Лален, взел отново стомната, слугата Лорме, облегнат на стената в полумрака, капеланът, притиснал до шкембето си дъсчица за писане. Всички бяха смаяни, гледайки го потънал в размисъл.

Гигантът се опомни.

– Сама виждате, братовчедке, какъв враг ви е Марини, както и на всички нас. Това открадното писмо ни дава още едно доказателство. Ако не бе Марини, бас държа, че никога нямаше да бъдете нито обвинена, нито съдена, нито подложена на такова наказание. Този измамник се чудеше как да ви навреди, както и на краля и кралството. Но днес той е задържан и съм дошъл да чужа оплакванията ви срещу него, за да ускоря както кралското правосъдие, така и вашето помилване.

– Какво трябва да заявя? – попита Маргьорит.

Изпитото вино още повече бе ускорило пулса ѝ. Тя дишаше на пре-секулки, притиснала с ръце гърдите си.

– Ще диктувам вместо вас на капелана – предложи Робер.

Доминиканецът в немилост седна на земята с дъсчицата за писане върху коленете. Сложената до него свещ осветяваше изотдолу лицата и на тримата.

Робер извади от чантата на пояса си сгънат лист с предварително написан текст, който прочете на капелана.

– „Господарю и съпрузе, умирам, сломена от мъка и болест. Умолявам ви да ми простите, защото ако не го сторите бързо...“

– Момент, монсеньор, не мога да ви следя. Аз не пиша като вашите клеркове в Париж...

– „... защото, ако не го сторите бързо, чувствавам, че ми остава малко да живея и душата ми ще ме напусне. Всичко е по вина на месир дьо Марини, който искаше да ме очерни в очите ви и в очите на покойния крал чрез донос, в чиято невярност се заклевам, и чрез отвратителния режим, на който ме подложи, ме сведе...“

– Монсеньор, моля ви се... спрете за миг.

Капеланът потърси стъргалката си, за да изглади една грапавина на пергаментата.

Робер изчака малко, преди да продиктува края:

– ...сведе до сегашното ми окаяно положение. Още веднъж ви моля да ме избавите и ви уверявам, че никога не съм преставала да бъда ваша покорна съпруга по божия воля.

Маргьорит се надигна от одъра си. Не разбираше ни що от невероятното противоречие – сега пък искаха да се обяви за невинна!

– Но в такъв случай, братовчедо, всички ония признания, които искахте от мен?

– Не са вече необходими, братовчедке – отвърна Робер. – Писмото, което ще подпишете, замества всичко друго. Защото засега за Шарл дьо Валоа бе най-важно да събере възможно повече доказателства – верни или неверни-против Ангьоран. А за това си го биваше. То предлагаше и предимството да измие поне привидно позорното петно от краля и главно – в него самата кралица съобщаваше, че я грози опасност от близка смърт. Не може да се отрече, че Валоа и д'Артоа бяха хора с въображение!

– Ами Бланш? Какво ще стане с нея? Помислихте ли за Бланш?

– Не се грижете – отвърна Робер. – Ще направим всичко за нея.

Маргьорит драсна името си в долния край на пергаментата.

Тогава Робер д'Артоа стана и се наведе над нея. Присъстващите се бяха отдръпнали в дъното на стаята. Исполинът сложи ръка на рамото на Маргьорит.

– Сбогом, братовчедке – каза той. – Сбогом. Пожелавам ви да спите спокойно тази нощ.

– Робер – попита го тихичко тя, извърщайки назад глава, за да срещне погледа му, – когато дойдохте миналия път и искахте да ме имате, наистина ли ме желаехте?

Никой човек не е напълно безсърдечен. В този момент Робер д'Артоа изрече малкото милосърдни думи, излезли някога от устните му:

– Да, хубава братовчедке, много ви обичах!

Той почувствува, че тя се отпуска под ръката му, успокоена, едва ли не щастлива. Да бъде обичана, да бъде желана бе истинският смисъл в живота на тази кралица, много повече от всяка корона.

Тя видя, че братовчед ѝ се отдалечава от нея ведно със светлината... Стори ѝ се нереален, толкова бе висок, и ѝ напомни в полутъмната килия непобедимите герои от далечните легенди.

Бялата роба на доминиканеца, вълчийят калпак на Берсюме изчезнаха. Робер тикаше хората пред себе си. Спря се за миг на прага, като че ли се колебаеше и искаше да каже още нещо. После вратата се затвори, мракът стана пълен и Маргьорит, смаяна, не чу обичайното изшракване на резетата.

Значи не я заключваха вече и пропушането на този обичаен жест за пръв път след триста и петдесет дни ѝ се стори обещание за освобождение.

Утре щяха да ѝ разрешат да слезе и да се разходи на воля из замъка Гаяр. А после, много скоро, щяха да я вземат с носилка и да я отведат при дърветата и хората... „Ще мога ли да се държа на краката си? Ще имам ли сили? О, да! Силите ми ще се възвърнат!“

Челото ѝ, шията, ръцете пламтяха. Но тя ще оздравее, знаеше, че ще оздравее. Знаеше също, че няма да може да заспи през остатъка от нощта. Но надеждата щеше да ѝ бъде другарка до идването на зората!

Внезапно тя долови съвсем малък шум, не дори шум, по-скоро леко трепване в тишината от нечий съдържан дъх. В килията имаше някой.

– Бланш! – извика тя. – Ти ли си?

Може би бяха отключили и вратата към горния етаж. Не, не ѝ се бе сторило, че се отваря. Пък и защо братовчедка ѝ би се приближила толкова предпазливо? Освен ако... Освен ако внезапно не е полудяла...

– Бланш! – извика повторно Маргьорит с тревожен глас.

Отново настъпи тишина и Маргьорит си помисли за миг, че поради високата температура си въобразява, че има някой. Но в следния миг пак чу сдържаното дишане, вече по-близо, и леко дращено по пода като от нокти на куче. Може би наистина бе куче, кучето на Берсюме влязло след господаря си и забравено вътре. Или пък плъховете... плъховете с човешкото ситнене на стъпките си, с пробягванията, със странните си заговори и зае-тост нощем с тайнствени задачи. На няколко пъти в кулата се бяха появявали плъхове и Берсюме бе довеждал кучето си да ги изтребва. Но дишането на плъховете не се чува.

Тя рязко се изправи в постелята си с обезумяло от страх сърце. Някакъв метален предмет – оръжие или то-ка на колан, звънна в каменната стена. С отчаяно разтворени очи, Маргьорит се взираше в гъстия мрак.

– Кой е тук? – попита тя.

Отново настъпи тишина. Но вече знаеше, че не е сама И напразно сдържаше дъха си. Тревога, каквато никога досега не бе изпитвала, я задуши. Щеше да умре след няколко мига. Беше непоносимо уверена в това и ужасът, който я терзаеше в очакване на недопустимото, с удвояваше от ужаса, че не знае как точно ще умре, коя част от тялото ѝ ще бъде сразена и чие е невидимото присъствие, което се примъква към нея покрай стената.

Някаква кръгла форма, малко по черна от нощта се блъсна изведнъж в леглото. Маргьорит нададе такъв вой, че Бланш Бургундска на горния етаж го чу през камъните и никога вече не го забрави. Викът рязко секна.

Две ръце метнаха чаршафа върху устата на Маргьорит и го увиха около шията ѝ. С глава, опряна до масивна гръд, размахала ръце във въздуха и бореща се с цялото си тяло да се освободи, Маргьорит хъркаше задавено. Чаршафът около шията ѝ се затягаше като на-шийник от разтопено олово. В слепоочията ѝ забиха огромни бронзови камбани. Но убиецът владееше хватка, присъща само нему. Въжето на камбаните мигом се скъса и Маргьорит потъна в тъмната бездна, където няма стени, нито дъно.

В двора на замъка Гаяр Робер д'Артоа убиваше времето, пиейки канче вино с щитоносците си. След няколко минути до него се доближи Лорме и се престори, че затяга каишите на коня му. Факлите бяха угасени. Скоро щеше да съмне. Мъже и коне плуваха в сивкава мъгла.

– Свършено, монсеньор – прошепна Лорме.

– Никакви следи? – попита Робер с нисък глас.

– Предполагам, монсеньор. Лицето няма да посинеет, счупих

шийните прешлени. И оправих леглото.

– Не ти е било много лесно.

– Нали знаете, че съм като кукумявките, монсеньор: виждам в нощта. Д'Артоа се метна на седлото и извика Берсюме.

– Заварих госпожа Маргьорит в много лошо състояние. Много се опасявам, предвид състоянието ѝ, че ще изкара тая седмица. Ако случайно умре, ето заповедите ми: препускаш за Париж, и то само в галоп, и се представяш право при монсеньор дьо Валоа, при никого друго. При монсеньор дьо Валоа, нали ме разбра? Постарай се този път да не сбъркаш адреса и гледай да си държиш езика! Не забравяй, че твоят Марини е в затвора и можеш да попаднеш и ти в партидата, която се готви за кралските бесилки.

Зората се показваше вече зад гората на Андьоли и сивкаворозовият хоризонт леко светлееше. Долу рекичката проблясваше едва-едва.

Слизайки от стръмнината, Робер д'Артоа усещаше подскачането на коня, чиито топли хълбоци трепкаха под ботушите му. Той пое дълбоко сутрешния въздух.

– Хубаво е все пак да си жив – измърмори полугласно.

– Да, монсеньор, хубаво е – отвърна Лорме. – Днес сигурно ще имаме прекрасен слънчев ден.

VI ПЪТЯТ КЪМ МОНФОКОН

Макар че отдушникът беше тесен, Ангьоран можеше да види между дебелите, взидани на кръст пречки модрото небе, на което блестяха априлските звезди.

Не му се спеше. Вслушваше се в редките нощни шумове на Париж – провикването на нощната стража, трополенето на селски каруци, откарващи зеленчуци в халите... От две седмици насам той бе възненавидял, както се ненавижда жив човек, този град, а сам бе разширил улиците му, бе разхубавил сградите, бе успокоил смутовете на този нервен град, в който всеки миг се долавяше пулсът на кралството, град, който цели шестнадесет години бе средище на мислите и грижите му.

Лошото му чувство се бе породило точно онази сутрин, когато Шарл дьо Валоа, опасявайки се да не би Марини да намери съучастници в Лувъра, бе решил да го премести в затвора Тампъл. Марини бе прекошил една част от столицата на кон, обкръжен от стрелци, и си бе дал

сметка, че жителите – от толкова години той бе виждал само наведените им глави – го мразят. Оскърбленията, сипещи се при минаването му, изблиците на радост по улиците, заканително вдигнатите юмруци, подигравките, смеховете, заплахите със смърт, бяха за бившия ректор по-мъчително сгромолясване от самото му арестуване.

Човек, който дълго е управлявал хората, стараяйки се да работи за общото благо, и който ясно съзнава колко много му е коствала тази задача, изпитва безкрайно голямо огорчение, когато внезапно забележи, че никога не е бил нито обичан, нито разбран, и започва да се пита дали правилно е живял живота си.

„Имах наистина всички почести, но не и щастие, защото никога нямаш чувството, че съм завършил напълно делото си. Заслужаваше ли си толкова да се мъча за хора, които така дълбоко са ме мразели?“

И онова, което последва, беше също така ужасно. Върнаха го във Венсен, но този път не за да заседава ведно с висшите сановници, а за да се яви пред съд от барони и прелати и да изслуша духовника Жан д'Аниер, който в качеството си на прокурор прочете обвинителния акт.

– Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo...²⁵ – възкликна Жан д'Аниер в началото.

От божие име той изреждаше четиридесет и едно обвинения срещу Марини: обсебване на държавни пари, измяна, злоупотреба, тайни връзки с враговете на кралството, все обвинения, основани на странни показания. Марини бе упрекнат, че до сълзи огорчил крал Филип Хубави, че изиграл монсенъор дьо Валоя при оценката на имението Гайфонтен, че го били видели да разговаря насаме сред някаква нива с Луи дьо Невер, син на Фландърския граф...

Ангьоран поиска думата. Отказаха да му я дадат. По зова се на правото си да извика на дуел, отказаха му. Обявиха го виновен, без да го оставят да се защити, сякаш съдеха мъртвец.

А между членовете на съда беше и Жан дьо Марини. Ангьоран много лесно можеше да си представи каква сделка бе сключил брат му, за да запази архиепископския сан, който сам той му бе издействувал. През целия този процес без разисквания Ангьоран търсеше погледа на по-младия си брат, но срещна само безизразно лице, извърнати очи и красиви ръце, бавно гладещи панделката на окачения на гърдите кръст.

– Няма ли да ме погледнеш, Юда? Няма ли да ме погледнеш, Каин? – мърмореше полугласно Ангьоран.

25. Не за нас, господи, не за нас, но в твое име (лат.)

Щом дори брат му се нареждаше с такъв цинизъм сред обвинители-те му, можеше ли да очаква от някого най-малък порив на честност или признателност?

Сред съдиите не заседаваха нито граф дьо Поатие, нито граф д'Ев-рьо: само с отсъствието можеха да изразят неодобрението си на тази па-родия на правосъдие.

Дюдюканията на тълпата пак съпроводиха Марини при връщането му от Венсен в Тампъл, където този път го затвориха с окови на краката в същата килия, където бе живял Жак дьо Моле. Веригата му бе заните-на на същата халка, където някога бяха закрепяли веригата на великия инквизитор и по мухлясалата стена още личаха резките, издълбани от стария рицар, за да отбелязва изтеклите дни.

„Седем години! Ние го осъдихме да прекара тук седем години, за да го пратим после на кладата! А аз съм затворен само от една седмица и вече разбирам всичко, което е изстрадал.“

От висините, от които упражнява властта си, закрилян от съдили-щата, полицията, войската, държавникът не вижда човека в осъдения, когото предава на тъмничарите или на палача. Той смазва една съпроти-ва. Марини си спомни какво неприятно чувство бе изпитал, когато там-плиерите се печаха на кладите на Еврейския остров. Тогава си даде сметка, че това не са вече абстрактни враждебни сили, а същества от плът и кръв, негови близки. За кратък миг през онази нощ, упреквайки се при това за тази своя реакция като за слабост, той се бе почувствувал солидарен с изтезаваните. Сега, в килията, той изпитваше същите чувст-ва. „Наистина всички бяхме прокълнати за това, което извършихме тогава!“

А после още веднъж го отведоха във Венсен, за да присъствува на най-зловещото, най-гнусното развихряне на омразата и низостта.

Като че ли всички обвинения срещу него не бяха достатъчни, като че ли трябваше на всяка цена да се заличи всяко съмнение в съвестта на кралството, скимна им да го обвинят в най-чудати престъпления, удо-стоверени от смайващо шествие лъжесвидетели.

Монсенъор дьо Валoa беше страшно горд, че е открил обширен ма-гьоснически заговор, вдъхновен естествено пак от Ангъоран. Жената на Марини и сестра ѝ, дам дьо Шантъолу, извършвали престъпни магии с восьъчни кукли, изобразяващи краля, граф дьо Валoa и граф дьо Сен-Пол. Това поне твърдяха разни типове, дошли от улица Бурдоне, където с разрешението на полицията имаха магьоснически лаборатории. Довля-коха пред кралския съд една куца жена, явно дяволско изчадие, и някой

си Павио, и двамата наскоро осъдени за подобна дейност.

Те без никакви задръжки се обявиха съучастници на дам дьо Марини, но болезнено се изненадаха, когато бе потвърдена присъдата, изпращаща ги на кладата. И лъжесвидетелите в този процес бяха измамани!

Най-сетне бе известно за смъртта на Маргьорит Бургундска и сред голямото вълнение, предизвикано от тази новина, бе прочетено писмото на кралицата, написано в навечерието на смъртта ѝ до нейния съпруг.

– Убили са я! – извика Марини, който най-сетне прозря ясно цялата машинация на Валоа.

Но сержантите около него го принудиха да млъкне, а Жан д'Аниер прибави още една точка към обвинителния акт.

Напразно в дните, предшествували процеса, английският крал отново се бе намесил с писмо до шурей си, френския крал, заклевайки го да пощади Ангьоран. Напразно Луи дьо Марини се бе хвърлил в краката на Вироглавия, негов кръстник, молейки го за милост и справедливост. Щом произнесяха името на Марини, Луи X имаше само един отговор:

– Вдигнал съм ръце от него.

Повтори го още веднъж и във Венсен.

Тогава Ангьоран чу, че го осъждат на обесване, жена му щеше да бъде затворена, а имуществото му конфискувано.

Но Валоа продължаваше да се вълнува. Нямахше да си даде отпих, докато не видеше Ангьоран увиснал на въжето. И за да осуети всеки опит за евентуално бягство, определи трети затвор на своя враг – Шатле.

Така че през нощта на 30 април 1315 година Марини съзерцаваше небето през отдушника на една килия в Шатле.

Той не се боеше от смъртта. Тренираше се поне да приеме неизбежното. Но мисълта за проклятието натрапчиво обсебваше съзнанието му. Срещу него бе извършена такава пълна несправедливост, че той неволно виждаше отвъд внезапната човешка ярост явна поличба за нечия повисша воля. „Дали наистина през устата на великия магистър е говорил божият гняв? Защо бяхме всички прокълнати, дори и ония от нас, които не бяхме назовани, само заедно присъствувахме? Та нали действувахме за благо на кралството, за величието на църквата и чистотата на вярата? Какво предизвика ожесточението на небето срещу всеки от нас?“

Докато едва няколко часа го деляха от собственото му изтезание, той се връщаше мислено на отделните етапи на процеса срещу тамплиерите, като че ли именно в него, повече отколкото във всяка друга негова обществена или лична проява, се криеше върховното обяснение, което

трябваше да открие, преди да умре. И изкачвайки бавно стъпалата на паметта си, с добросъвестната старателност, която бе влагал във всичко, той стигна до някакъв праг, където внезапно стана светло, и той разбра всичко.

Проклятието не идваше от бога. То идваше от него самия и се коренеше в собствените му дела. И това бе еднакво вярно за всички хора и за всички възмездия.

„Тамплиерите вече почти не спазваха правилата си. Отклонили се бяха от служенето на християнството и се занимаваха само с парични сделки. Порокът се промъкваше в редиците им и подкопаваше величието им. Затова те носеха в себе си своето проклятие и бе справедливо орденът им да бъде премахнат. Но за да ликвидирам тамплиерите, назначих за архиепископ брат си, амбициозен и подъл човек, който ги осъди за измислени престъпления. Така че никак не е изненадващо, че брат ми участва в съда, който осъди и мен за измислени престъпления. Не трябва да го упреквам за измяната му: аз я подкладох... Защото Ногаре бе изтезавал много невинни хора, за да измъкне от тях признания, които той си въобразяваше, че са необходими за общественото благо, неприятелите му в крайна сметка го отровиха... Защото Маргьорит Бургундска бе омъжена от политически съображения за принц, когото не обичаше, тя му изневери. А защото изневери, бе разобличена и хвърлена в затвора. Защото изгорих писмото ѝ, което можеше да освободи крал Луи, аз погубих Маргьорит и погубих същевременно самия себе си... Какво ще се случи на Луи, задето е заповядал да я убият, а обвини мен в това престъпление? Какво ще се случи на Шарл дьо Валоа, който тази сутрин ще ме обеси за прегрешения, измислени от него? Какво ще се случи на Клеманс Унгарска, ако приеме, за да бъде френска кралица, да се ожени за един убиец?... Дори когато сме наказани заради неверни обвинения, винаги има една истинска причина за възмездието. Всяка несправедлива постъпка, извършена за справедлива кауза, носи в себе си своето проклятие.“

И когато стигна до това откритие, Ангьоран дьо Марини престана да мрази когото и да било и да смята някого друго отговорен за съдбата си. Това бе неговото дълбоко разкаяние, много по-ценно, отколкото заучените молитви. Той се чувствуваше напълно умиротворен и сякаш добрен с бога, за да приеме земният му път да завърши така.

Остана все така спокоен чак докато се зазори, все с усещането, че е още на онзи светъл праг, където бе стигнал в съзрчанието си.

Към шест часа сутринта долови през стените някакъв шум. Когато

превото на Париж, заповедникът на Шатле и прокурорът влязоха, Марини се изправи бавно и зачака да свалят оковите му. Взе пурпурния плащ, който носеше в деня на арестуването си и се наметна с него. Усещаше странна сила и си повтаряше постоянно истината, блеснала пред него: „Всяка несправедлива постъпка, дори ако е извършена в името на справедлива кауза...“

– Къде ме водите? – попита той.

– В Монфокон, месир.

– Много добре е така. Аз заповядах да реконструират бесилката, така че ще приключи живота си на съоръжение, построено от мен.

Напусна Шатле в каруца, теглена от четири коня, като пред, зад и около нея яздеха няколко дружини стрелци и сержанти от градската охрана. „Когато управлявах кралството, вземах само трима сержанти за ескорт. А сега ме придружават триста, за да ме отвеждат към смъртта...“

Прав в колата, Марини отвърщаше на крясъците на тълпата:

– Добри хора, молете се за мен.

Шествието спря на края на улица Сен-Дьони пред манастира „Фий-Дийо“. Поканиха Марини да слезе и го заведеха в двора, в подножието на голямо дървено разпятие, издигнато под балдахин. „Вярно, така се прави, само че не съм присъствувал никога. А колко хора съм пратил на бесилото!... Дадени ми бяха шестнадесет години щастие в отплата за доброто, което съм можал да сторя, и шестнадесет дни злочестина и една утрин на смърт като възмездие за злото... Бог е милосърден.“

Свещеникът на манастира произнесе под разпятието молитвата за мъртвите пред коленичилиия Марини. После монахини донесоха на осъдения чаша вино и три залька хляб, които той бавно сдъвка, радвайки се за последен път на вкуса на земната храна. На улицата парижаните продължаваха да крещят. „Хлябът, който ще ядат след малко, няма да им се стори толкова вкусен, колкото залчетата, които ми дадоха“ – помисли си Марини, докато се качваше в колата.

Конвоят премина стените на града. След четвърт левга, излезли извън предградията, зърнаха, шръкнала на едно възвишение, бесилката Монфокон.

Изградена наново през последните години на мястото на старата, останала още от времето на Луи Свети, Монфокон приличаше на голяма недовършена зала без покрив. Шестнадесет зидани стълба, изправени към небето, се издигаха върху обширна квадратна площадка, поддържана самата тя от големи блокове недялан камък. В средата на площадката зееше широк трап, който служеше за костница. Бесилките бяха

наредени около него. Зиданите стълбове бяха съединени с двойни греди и железни вериги, на които окачваха телата след екзекуцията. Оставяха ги да изгният, изложени на вятъра и гарваните, За да служат за назидаание и да вдъхват респект към кралското правосъдие.

Този ден висяха десетина тела, едни голи, други облечени до кръста, а хълбоците им бяха препасани с парцал, в зависимост от това, дали палачите са имали право на всичките дрехи или само на част от тях. Някои трупове се бяха вече превърнали почти в скелети. Други бяха почнали да се разлагат, със зелени или черни лица и отвратителни течности, стичащи се от ушите и устата, и късове месо, откъснати от птиците, увиснали над дрехите. Отвратителна миризма се разнасяше наоколо.

Многочислена, ранобудна тълпа бе дошла да присъствува на изтезанието. Стрелците образуваха кордон, за да задържат човешките вълни.

– Не, отче – каза Марини.

Той отрече, че е искал да омагьоса краля или който и да е принц от кралското семейство, отрече, че е крал от държавното съкровище, отрече всички отправени срещу него обвинения и още веднъж заяви, че всички постъпки, за които го обвиняват, са били извършени по заповед или с одобрението на покойния крал, негов господар.

– Но аз съм извършил в името на справедливи каузи несправедливи постъпки и за тях се разкайвам.

Той изкачи зад главния палач каменната стълба, водеща към площадката, и с властния тон, който винаги бе имал, попита, посочвайки бесилките:

– Коя?

Хвърли последен поглед към ревящото множество като от висока естрада. Не позволи да завържат ръцете му.

– Не ме подкрепяйте!

Сам вдигна косата си и пъкна главата си на бик в примката, която му поднесоха. Пое си дълбоко дъх, за да задържи възможно най-дълго живота в дробовете си, стисна юмруци. Дръпнато от три чифта ръце, въжето го издигна на два тоаза над земята.

Макар да чакаше само това, тълпата нададе учуден крясък. Тя видя Марини да се гърчи няколко минути с изскокнали очи, като лицето му най-напред стана синьо, после мораво, с изплезен език, той махаше с ръце и крака, сякаш за да се покатери по невидима мачта. Най-сет-не ръцете се отпуснаха, конвулсиите отслабнаха, спряха и очите станаха безизразни.

А тълпата, винаги изненадваща, защото винаги е изненадана,

млъкна.

Валоа бе заповядал осъденият да остане напълно облечен, та полесно да се разпознава. Палачите свалиха тялото, помъкнаха го за краката по площадката, подпряха стълбите си на предната част на Монфокон, към Париж, и закачиха на веригите, за да гние между труповите на неизвестни злосторници, един от най-бележитите министри, които Франция някога е имала.²⁶

VII ПОВАЛЕНАТА СТАТУЯ

През нощта в изпълнения със скърцащи вериги мрак на Монфокон крадци откачиха знатния мъртвец, за да го ограбят. Сутринта намериха тялото на Марини, положено голо на земята.

Монсенъор дьо Валоа, който беше още в леглото, когато му съобщиха това, заповяда да облекат отново трупа и пак да го закачат. После сам той се облече, и, здрав и читав, по-жив от когато и да било, преизпълнен с непокътнатата си сила, се вля в потока на града, за да участвува в общуването с хората, във властта на кралете.

Придружен от каноника дьо Морне, свой бивш канцлер, когото назначи пазител на държавните печати, той отиде в двореца в Сите.

В галантерийната галерия търговци и зяпльовци наблюдаваха четиримата зидари, качени на скеле, които свалиха огромната статуя на Ангъоран дьо Марини. Не само подставката, а и гърбът ѝ бяха взидани в стената. Кирките и длетата се забиваха в камъка, от който излитаха бели късове.

Един прозорец на двореца, който гледаше към галерията, се отвори. На перваза се показаха Валоа и канцлерът му. Когато забелязаха новите си господари, зяпльовците свалиха шапки.

– Продължавайте, добри хора, продължавайте да се любувате на

26. Бесилото Монфокон се намирало на изолирано възвишение вляво от някогашния път за Мо, приблизително там, където днес е улица Гранж-о-Бел.

Ангъоран дьо Марини бил вторият от дълъг списък министри и по-специално министри на финансите, завършили земното си поприще на Монфокон. Преди него там бил обесен Пиер дьо ла Брос, ковчежник на Филип III Смелия, а след него понесли същата съдба Пиер Реми и Мачи деи Мачи, респективно ковчежник и сарафин на Шарл IV Хубави, Ръоне дьо Сиран, началник на монетния двор на Филип VI, Оливие дьо Ден, фаворит на Луи XI, Бандьо Самбланс, главен интендант на финансите при Шарл VIII, Луи XII и Франсоа I. Бесилото престанало да се използва след 1627 г.

хубавата работа, която се върши – извика Валoa, като дружелюбно махна на малката гълпа.

После се обърна към Морне и го попита:

– Завършихте ли описа на имуществата на Марини?

– Завърших, монсеньор, и общата сума е доста тлъстичка.

– Не се съмнявам – каза Валoa. – По този начин кралят ще разполага със средства, за да възнагради ония, които му служиха вярно в тази история – заяви Валoa. – Най-напред аз искам да ми се върне владението Гайфонтен, което онзи мошеник ми взе с измама при една неравностойна размяна. Това не е никаква награда, а просто справедливост. От друга страна, би трябвало синът ми Филип най-сетне да разполага със собствен дворец и собствена прислуга. Марини притежаваше две къщи, на „Фосе-Сен-Жермен“ и на улица Австрийска. Склонен съм за втората... Зная също, че кралят иска да прояви известна щедрост към Анриедьо Мьодон, своя ловец, онзи, който му отваря кошниците с гълби. Отбележете си това негово желание. А! Не забравяйте главно, че монсеньор д'Артоа чака от пет години доходите си от графство Бомон. Сега е случай да му се изплати част от тях. Кралят е много задължен към братовчед ни д'Артоа.

– Кралят ще трябва също да предложи на новата си съпруга традиционните подаръци – забеляза канцлерът – и е готов в любовното си увлечение да прояви най-голяма щедрост. А касетката му далеч не е в състояние да я посрещне. Не бихме ли могли посредством имуществата на Марини да заплатим любезното внимание, което ще бъде оказано на новата кралица?

– Умно го измислихте, Морне. Пригответе един проект за подялба в този смисъл, като поставите начело на списъка племенницата ми, Унгарската принцеса. Кралят не може да не подпише.

Докато говореше, Валoa не преставаше да наблюдава работата на работниците.

– Разбира се, монсеньор, аз ще се въздържа да поискам каквото и да било за мен самия...

– И ще постъпите много правилно, Морне, защото лошите езици веднага ще кажат, че преследвайки Марини, сте целели личната си изгода. Поувеличете малко моя дял, за да мога да ви възнаградя съразмерно със заслугите ви... Ах! Мръдна! – добави Валoa, сочейки с пръст статуята.

Голямата статуя на Марини беше вече напълно отделена от стената. Завързваха я с въжета. Валoa сложи отрупаната си с пръстени ръка

върху рамото на канцлера.

– Странно създание е наистина човекът! Знаете ли, че внезапно почувствувах някаква празнота в душата си?

Така бях свикнал да мразя този злосторник, че сега ми се струва, че ще ми липсва...

Вътре в двореца в същото време привършваха бръсненето на Луи Х. До него стоеше дам Йодлин, розова и свежа. Тя държеше за ръка десетгодишно момиченце, русо, възслабо, напласнено, което не знаеше, че този крал, чиято брадичка сушеха с топли кърпи, е негов баща.

Първата перачка на двореца очакваше развълнувана и обнадеждена да чуе защо Луи бе поръчал да ги извикат и двете: и нея, и дъщеря ѝ.

Бръснарят излезе, като отнесе легена, бръсначите и мехлемите.

Кралят на Франция стана, разтърси дългите коси около шията си и каза:

– Народът ми е доволен, нали, Йодлин, че обесих Марини?

– Разбира се, монсеньор Луи... господарю, искам да кажа... Всекиму се ще да мисли, че лошите времена са отминали...

– Добре, добре. Искам да бъде така.

Той прекоси стаята, наведе се над едно огледало, проучи лицето си няколко мига и се обърна.

– Бях ти обещал, че ще осигурия това дете... Казва се Йодлин като теб...

Сълзи на вълнение изпълниха очите на перачката. Тя притисна лекичко рамото на дъщеря си. Малката Йодлин коленичи, за да чуе от устата на монарха очакваната щедрост.

– Господарю, това дете ще ви благославя до последния си ден в молитвите си...

– Тъкмо това реших – отвърна Вироглавия. – Нека се моли. Ще стане монахиня в манастира „Сен-Марсел“, отреден за благородни девизи, и ще бъде по-добре там от всякъде другаде.

Лицето на Йодлин-майката изрази смайване.

– Нима това искате за нея, господарю? Да я затворите в манастир?

– Че какво? Нима няма да я устроя добре? Пък и така трябва да бъде: тя не може да остане в обществото. И намирам, че е добре за нашето и нейното спасение да изкупи с благочестив живот грешката, която ние извършихме при раждането ѝ. Колкото до теб...

– Монсеньор Луи, и мен ли ще затворите в манастир? – попита ужасена Йодлин.

Колко се беше променил Вироглавия за толкова малко време! В

този крал, който диктуваше заповедите си с нетърпящ възмущение тон, тя не откриваше вече нищо нито от неспокойния юноша, когото бе научила да прави любов, нито от жалкия принц, треперещ от тревога, безсилие и студ, когото бе стоплила в обятията си в една зимна вечер. Само очите му бяха запазили убегливото си изражение.

– Колкото до теб, ще те назнача да надзираваш във Венсен покъщината и бельото, та всичко да бъде готово, когато се отбивам там.

Йодлин кимна с глава. Почувствува като оскърбление отдалечаването си от Париж и изпращането във второстепенна резиденция. Не бяха ли доволни от нея? В известно отношение би предпочела манастира. Гордостта ѝ поне нямаше да страда.

– Аз съм ваша покорна слугиня и ще се подчиня на заповедите ви – отговори тя студено.

Подкани малката Йодлин да стане и я улови за ръка. Преди да излезе, забеляза портрета на Клеманс Унгарска, поставен върху един бюфет, и попита:

– Тя ли е?

– Това е бъдещата френска кралица – отвърна Луи Х високомерно.

– Бъдете в такъв случай щастлив, господарю – каза Йодлин на излизане.

Беше престанала да го обича.

„Разбира се, разбира се, че ще бъда щастлив“ – повтаряше си Луи, крачейки из стаята, заляна обилно от слънце.

За първи път от възкачването си на трона той се чувствуваше напълно доволен и сигурен в себе си. Беше се освободил от невярната си съпруга, отървал се беше и от всемогъщия министър на баща си. Отдалечаваше от двора първата си любовница и прашаше незаконородената си дъщеря в манастир.²⁷

Разчистил всички пътища, можеше сега да посрещне красивата неаполска принцеса и се виждаше изживяващ край нея дълго славно царуване.

Позвъни на дежурния шамбелан.

– Поръчах да извикат месир дьо Бувил. Дойде ли?

– Да, господарю. Той чака заповедите ви.

В този миг стените на двореца отекнаха от глух удар.

27. Тази Йодлин, незаконна дъщеря на Луи Х и монахиня от манастира в предградието Сен-Марсел в Париж, с вула на папа Жан XIII от 10 август 1330 г. била удостоена да стане въпреки незаконния си произход игуменка на манастира „Сен-Марсел“ или на които и да е друг манастир на ордена Санта Клара.

- Какво е това? – попита кралят.
– Статуята, господарю, трябва да е паднала.
– Добре...

Кажете на Бувил да влезе.

И се нагани да приеме бившия главен шамбелан.

В галантерийната галерия статуята на Ангъоран лежеше върху плочите. Въжетата се бяха плъзнали малко бързо и двадесетте квинтала камък грубо се строполиха на земята. Краката на статуята се счупиха.

В първата редица зяпачи Спинело Толомей и племенникът му Гучо Бальони съзерцаваха поваления колос.

– Дочаках това! Дочаках това!... – шепнеше капитанът на ломбардците.

Той не проявяваше, като монсеньор дьо Валоа от прозореца, показния си триумф, но и неговата радост не беше примесена с тъга. Изпитваше пълно доволство. Толкова пъти под властта на Марини италианските банкери бяха треперели за имуществата си и дори за кожата си! Отворил едното си око и притворил другото, месер Толомей най-сетне дишаше свободно.

– Този човек не беше наш приятел – каза той. – Бароните се гордеят, че са го повалили, но и ние имаме не малък дял в това. Гучо, ти много ми помогна. Държа да те възнаградя и да те включа по-добре в работата ни.

Имаш ли някакво желание?

Те се разхождаха между сергиите на галантеристите. Гучо наведе тънкия си нос и черните си мигли.

– Бих искал да ръководя кантората ни в Нофл, вуйчо!

– Какво? – извика изненадано Толомей. – Това ли е цялата ти амбиция? Някаква селска кантора с трима служещи, които са напълно достатъчни. Мечтите ти са премного скромни!

– Много обичам тази кантора – отвърна Гучо – и съм сигурен, че може да се разрасне.

– А пък аз съм сигурен, че любовта, а не банката, те влече натам... Дъмоазел дьо Кресе, нали? Видях сметките. Тия хора са не само наши длъжници, ами ги и храним отгоре на това.

Гучо погледна Толомей и видя, че се усмихва.

– Тя няма равна на себе си по хубост, вуйчо, и е истинска благородничка.

– Ах! – въздъхна банкерът, като вдигна ръце. – Благородна девойка! Ще си навлечеш големи неприятности. Аристокрацията, момчето

ми, винаги е готова да взема пари от нас, но не и да позволи кръвта ѝ да се смеси с нашата. Съгласно ли е семейството ѝ?

– Ще се съгласи. Сигурен съм, че ще се съгласи. Братята ѝ се държат с мен като със свой човек.

Влачена от два коня, статуята на Марини излизаше от галантерийната галерия. Зидарите навиваха въжетата си и тълпата се разпръскваше.

– Мари ме обича, колкото я обичам и аз – поде Гучо, – и ако някой пожелае да ни накара да живеем един без друг, това ще рече, че иска да ни убие! С новите печалби, които ще извлекат от Нофл, ще мога да поправя замъка, който е хубав, уверявам ви, вуйчо, но си заслужава малко труд и вие ще дойдете да живеете в замък като истински благородник.

– Аз, виж, не обичам полето – каза Толомей. – Ако ми се случва понякога да имам работа в Грьонел или Вожирар, чувствавам се на края на света и остарял със сто години... Мечтаех си за друг брак за теб, с дъщерята на нашите братовчеди Барди...

Той млъкна за миг.

– Но лошо обичаш хората, които обичаш, ако искаш да ги направиш щастливи против волята им. Хайде, момчето ми, заеми се с Нофл! И ожени се по вкуса си. Сиенците са свободни хора и човек трябва да избере жена по любов. Но доведи колкото може по-скоро твоята хубавица в Париж. Ще бъде добре приета в моя дом.

– Благодаря ти, вуйчо Спинело! – възкликна Гучо и се хвърли на врата му.

Точно тогава граф дьо Бувил на излизане от краля пресече галерията. Дебеланкото крачеше уверено, както винаги когато монархът му оказаше честта да му даде някоя заповед.

– Ах, приятелю Гучо! – извика той, като забеляза двамата италианци. – Какъв късмет, че ви срещам тук! Щях да пратя някой щитоносец да ви търси.

– С какво мога да ви услужа, месир Юг? – попита младежът. – Вуйчо ми и аз сме изцяло на ваше разположение.

Бувил се усмихваше на Гучо с истински приятелско изражение.

– Ще ви съобща една приятна новина. Да, много приятна. Разказах на краля за вашите качества и колко полезен ми бяхте...

Младежът се поклонил в знак на благодарност.

– И така, приятелю Гучо, отново заминаваме за Неапол!

КРАЙ

© 1955 Морис Дрюон
© 1981 Лилия Сталева, превод от френски

Maurice Druon
La Reine étranglée, 1955

Сканиране, разпознаване и редакция: сесге, 2007

Публикация:
Морис Дрюон
Удушната кралица
ПРОКЪЛНАТИТЕ КРАЛЕ
КНИГА ВТОРА
ИЗДАТЕЛСТВО НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ – 1981

Librairie Plon et Editions Mondiales

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4586>]